

Strasbourg, 20 tammikuuta 2009

CPT/Inf (2009) 5

**SELONTEKO
SUOMEN HALLITUKSELLE
KIDUTUKSEN JA EPÄINHIMILLISEN TAI
HALVENTAVAN KOHTELUN
TAI RANGAISTUKSEN ESTÄMISEKSI TOIMIVAN EUROOPPALAISEN KOMITEAN
(CPT) KÄYNNISTÄ SUOMESSA**

20.–30. HUHTIKUUTA 2008

Epävirallinen käännös

Hyväksytty 7. marraskuuta 2008

Huom: käännöksen on teettänyt Suomen oikeusministeriö.
Note: translation provided by Ministry of Justice, Finland.

SISÄLLYSLUETTELO

CPT:n selonteon lähetekirjeen jäljennös.....	4
I. JOHDANTO	5
A. Käynnin ajankohta ja valtuuskunnan jäsenet.....	5
B. Tarkastetut laitokset	6
C. Valtuuskunnan järjestämät neuvottelut ja yhteistyö valtuuskunnan kanssa	6
II. KÄYNNIN AIKANA HAVAITUT SEIKAT JA EHDOTETUT TOIMENPITEET	8
A. Poliisilaitokset.....	8
1. Alustavat huomautukset	8
2. Epäasiallinen kohtelu.....	9
3. Suojakeinot epäasiallisen kohtelun ehkäisemiseksi	9
4. Säilytysolot	13
5. Tutkintavankien säilyttäminen poliisilaitoksilla.....	14
B. Ulkomaalaislainsäädännön nojalla säilöön otetut ulkomaalaiset	19
1. Alustavat huomautukset	19
2. Epäasiallinen kohtelu.....	20
3. Metsälän vastaanottokeskus ja säilöönottoyksikkö	20
a. johdanto.....	20
b. Säilytysolot.....	20
c. terveydenhoito.....	21
d. muut seikat	23
4. Suojakeinot	24
5. Ulkomaalaisten karkotus lentoteitse	25
C. Vankilat.....	27
1. Alustavat huomautukset	27
2. Epäasiallinen kohtelu ja vankien välinen väkivalta.....	28
3. Vankien välinen väkivalta ja uhkailu	29
4. Erityisvalvonnassa olevat vangit	31

a.	erityisen varmoissa tai valvotuissa oloissa säilytetyt vangit	31
i.	<i>Riihimäen vankilan varmuusosasto</i>	31
II.	<i>Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljetut osastot</i>	32
b.	tutkintavankien eristäminen (segregation) tuomioistuimen päätöksellä	34
5.	Vankien säilytysolosuhteista yleisesti	35
a.	Vantaan tutkintavankila	35
b.	seurantakäynnit Helsingin ja Riihimäen vankiloihin	37
6.	Terveydenhoitopalvelut	38
a.	terveydenhoitohenkilökunta	38
b.	lääkärintarkastus vangin tullessa	39
c.	Vantaan vankilan psykiatrinen osasto	39
7.	Muut CPT:n toimivallan kannalta oleelliset kysymykset	41
a.	kurinpito, eristäminen ja tarkkailu	41
b.	yhteydet ulkomaailmaan	44
c.	tarkastusmenetelmät	44
d.	vangeille annetut tiedot	45
D.	Psykiatriset laitokset	46
1.	Alustavat huomautukset	46
2.	Epäasiallinen kohtelu	47
3.	Potilaiden elinolot	47
a.	Erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja hoitoyksikkö (EVA)	47
b.	Vanhan Vaasan valtion psykiatrinen sairaala	48
4.	Henkilöstö ja hoito	48
5.	Rajoittamiskeinot/eristäminen	50
6.	Suojakeinot	52
LIITE I LUETTELO CPT:N SUOSITUKSISTA, HUOMAUTUKSISTA JA TIETOPYYNNÖISTÄ		55
LIITE II LUETTELO KANSALLISISTA VIRANOMAISISTA JA JÄRJESTÖISTÄ, JOIDEN KANSSA CPT:N VALTUUSKUNTA KESKUSTELI		70

CPT:n selonteon lähetekirjeen jäljennös

Oikeusministeriö
Eteläesplanadi 10
00131 HELSINKI
Suomi

Strasbourg, 25. marraskuuta 2008

Hyvät naiset ja herrat

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen eurooppalaisen yleissopimuksen 10 artiklan 1 kohdan nojalla oheistan kunnioittaen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivan eurooppalaisen komitean (CPT) Suomen hallitukselle laatiman selonteon komitean käynnistä Suomessa 20. - 30. huhtikuuta 2008. CPT hyväksyi selonteon 3. - 7. marraskuuta 2008 pitämässään 67. kokouksessa.

CPT:n laatimat erilaiset suositukset, huomiot ja tietopyynnöt on lueteltu liitteessä I. Erityisesti CPT:n antamien suositusten osalta ja ottaen huomioon yleissopimuksen 10 artiklan komitea pyytää Suomen viranomaisia toimittamaan **kuuden kuukauden kuluessa** vastauksen, jossa annetaan täydellinen selostus niiden toteuttamiseksi tehdyistä toimenpiteistä.

CPT uskoo, että Suomen viranomaiset pystyvät myös esittämään yllä mainitussa vastauksessa toimensa tässä selonteossa esitettyihin huomioihin sekä vastaukset esitettyihin tietopyyntöihin.

Jos toimitettava vastaus on suomen kielellä, CPT toivoisi, että vastauksen mukana olisi englannin- tai ranskankielinen käännös. Olisi myös erittäin hyödyllistä, jos Suomen viranomaiset voisivat toimittaa vastauksen kopion sähköisessä muodossa.

Voitte kääntyä kaikessa puoleeni, jos Teillä on kysymyksiä joko CPT:n käynnistä tehdystä selonteosta tai tulevasta menettelystä.

Vilpittömästi Teidän

Mauro PALMA
Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun
tai rangaistuksen estämiseksi toimivan
eurooppalaisen komitean puheenjohtaja

I. JOHDANTO

A. Käynnin ajankohta ja valtuuskunnan jäsenet

1. Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen eurooppalaisen yleissopimuksen (jäljempänä "yleissopimuksen") 7 artiklan mukaisesti CPT:n valtuuskunta kävi Suomessa 20. - 30. huhtikuuta 2008. Käynti oli osa komitean vuoden 2008 määräaikaikäyntiohjelmaa, ja se oli CPT:n neljäs määräaikaikäynti Suomessa.¹

2. Käynnin suorittivat seuraavat CPT:n jäsenet:

- Renate KICKER, CPT:n ensimmäinen varapuheenjohtaja (valtuuskunnan johtaja)
- Pétur HAUSSON, CPT:n toinen varapuheenjohtaja
- Jørgen Worsaae RASMUSSEN
- George TUGUSHI

mukanaan seuraavat CPT:n sihteeristön jäsenet:

- Johan FRIESTEDT
- Borys WÓDZ.

Heitä avustivat:

- Clive MEUX, neuvoa-antava oikeuslääketieteen psykiatri, Oxford, Yhdistynyt kuningaskunta (asiantuntija)
- Bertel ÖSTERDAHL, kansallisen vankila- ja ehdonalaishuollon entinen pääjohtaja Ruotsi (asiantuntija)
- Helena KARUNEN (tulkki)
- Kirsi LAMMI (tulkki)
- Heli Heljä Maria MÄNTYRANTA (tulkki)
- Katja RANTA-AHO (tulkki)
- Anna-Riitta VUORIKOSKI (tulkki).

¹ Komitean aikaisemmat määräaikaikäynnit olivat toukokuussa 1992, kesäkuussa 1998 ja syyskuussa 2003. Komitean näitä määräaikaikäyntejä koskevat selonteot sekä Suomen viranomaisten vastaukset on julkaistu Suomen viranomaisten pyynnöstä (ks. asiakirjat CPT/Inf (93) 8, CPT/Inf (93) 16, CPT/Inf (94) 3, CPT/Inf (99) 9, CPT/Inf (99) 14, CPT/Inf (2000) 14, CPT/Inf (2004) 20 ja CPT/Inf (2004) 31).

B. Tarkastetut laitokset

3. Valtuuskunta tarkasti seuraavat vapautensa menettäneiden säilytystilat:

Poliisilaitokset

- Helsingin poliisilaitos (seurantakäynti)
- Helsingin Keskustan, Itäkeskuksen ja Malmin poliisiasemat
- Nokian kihlakunnan poliisilaitos
- Riihimäen kihlakunnan poliisilaitos
- Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitos
- Tampereen kihlakunnan poliisilaitos (seurantakäynti)
- Vaasan kihlakunnan poliisilaitos

- Töölön selviämisasema, Helsinki (seurantakäynti)

- Metsälän vastaanottokeskus ja säilöönottoyksikkö, Helsinki

Vankilat

- Helsingin vankila (seurantakäynti)
- Riihimäen vankila (seurantakäynti)
- Vantaan vankila

Psykiatriset laitokset

- Erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja hoitoyksikkö (EVA), Pitkäniemen sairaala
- Vanhan Vaasan valtion mielisairaala.

C. Valtuuskunnan järjestämät neuvottelut ja yhteistyö valtuuskunnan kanssa

4. Käynnin aikana CPT:n valtuuskunta neuvotteli sisäasiainministeri Anne HOLMLUNDIN, maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid THORSIN, oikeusministeriön kansliapäällikön Tiina ASTOLAN, sosiaali- ja terveysministeriön valtiosihteerin Ilkka OKSALAN sekä asianomaisten ministeriöiden ylempien virkamiesten kanssa. Valtuuskunta tapasi myös eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Leena PAUNION ja apulaisoikeusasiamiehet Petri JÄÄSKELÄISEN ja Jukka LINDSTEDTIN. Lisäksi se kävi keskusteluja CPT:tä kiinnostavilla aloilla toimivien valtiosta riippumattomien järjestöjen edustajien ja lakimiesten kanssa.

Luettelo kansallisista viranomaisista, järjestöistä ja muista henkilöistä, joiden kanssa valtuuskunta neuvotteli käynnin aikana, on tämän selonteon liitteenä II.

CPT haluaa esittää kiitoksensa siitä avusta, jota kansallisten viranomaisten nimittämä yhteysvirkamies, oikeusministeriön lainsäädäntöneuvos Ulla MOHELL, on antanut valtuuskunnalle.

5. Aivan kuten edellistenkin Suomessa käyntien aikana CPT:n valtuuskunnan yhteistyö kansallisten viranomaisten ja tarkastettujen laitosten henkilökunnan kanssa oli yleisesti ottaen erittäin korkeatasoista.

Useimmissa tapauksissa komitean valtuuskunta pääsi nopeasti tarkastettaviin paikkoihin (mukaan lukien ne, joille ei ollut ilmoitettu etukäteen) ja sai puhua vapautensa menettäneiden henkilöiden kanssa yksityisesti yleissopimuksen määräysten mukaisesti. Lisäksi valtuuskunnalle toimitettiin kaikki tarvittavat asiakirjat, ja tarkastuksen aikana tekemiimme lisätietopyyntöihin reagoitiin nopeasti.

On kuitenkin lisättävä, että vaikutti siltä, että tietoja CPT:n mandaatista ja mahdollisesta tarkastuksesta ei ollut välitetty etukäteen kaikille asianomaisille poliisivirkkamiehille, mikä useissa tapauksissa aiheutti jopa 15 minuutin viivästyksiä valtuuskunnan pääsyyn tarkastettaville poliisilaitoksille (johtuen siitä, että päivystävien virkamiesten oli tutkittava viranomaisten antamat valtakirjat ja konsultoitava ylempiä tahoja). **Komitea luottaa siihen, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tällaisiin tilanteisiin ei jouduta tulevien vierailuiden aikana. Tähän pitäisi sisältyä asianmukaisen tiedon välittäminen koko asianomaiselle henkilökunnalle CPT:n mandaatista ja työskentelytavoista.**

6. Yleissopimuksen 3 artiklan mukainen yhteistyön periaate ei koske ainoastaan toimenpiteitä, joilla helpotetaan tarkastavan valtuuskunnan tehtävää. Se edellyttää myös päättäväisiä toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi komitean tärkeimpien suositusten perusteella. Tältä osin huolimatta joistakin havaitsemistamme vuoden 2003 tarkastuksen jälkeen tehdyistä parannuksista CPT on huolestuneena havainnut, että toimenpiteet ovat olleet vähäisiä tai niihin ei ole ryhdytty useiden aikaisempien CPT:n suositusten osalta, jotka koskevat erityisesti tutkintavankien säilyttämistä poliisilaitoksilla, lakisäateisiä suojakeinoja poliisiin kiinni ottamien henkilöiden epäasiallisen kohtelun estämiseksi, vankilalaitoksissa tapahtuvan ämpäreiden käytön lopettamista ja tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon ottamisen ja hoidon juridista perustaa. Komitea kiirehtii Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiä tilanteen parantamiseksi komitean suositusten perusteella yleissopimuksen ytimenä olevan yhteistyön periaatteen mukaisesti.

7. Tarkastuskäynnin päätteeksi komitean valtuuskunta tapasi Suomen viranomaisten edustajia saattaakseen heidän tietoonsa käynnin aikana tietoon tulleet pääasiat. Tässä yhteydessä valtuuskunta pyysi, että sille toimitetaan kolmen kuukauden kuluessa: (i) yksityiskohtaiset tiedot lainsäädännöllisistä ja järjestelmäkohtaisista toimenpiteistä (mukaan lukien tarkat määräajat ja osoitetut taloudelliset resurssit), joilla on tarkoitus aikanaan lopettaa käytäntö, jonka mukaan tutkintavankeja säilytetään poliisilaitoksilla; (ii) tiedot toimenpiteistä, joihin on ryhdytty ämpäreiden käytön lopettamiseksi Helsingin vankilassa; (iii) yksityiskohtainen toimenpidesuunnitelma (sisältäen tarkat määräajat ja tarvittavat resurssit), jolla vähennetään huomattavasti turvautumista eristykseen (sekä sen käyttöiheyteen että keston) Vanhan Vaasan valtion mielisairaalassa.

CPT:n puheenjohtaja vahvisti mainitut pyynnöt 13. toukokuuta 2008 lähettämässään kirjeessä. Suomen viranomaiset ilmoittivat komitealle 29. elokuuta 2008 päivätyllä kirjeellä pyyntöjen perusteella tehdyistä toimenpiteistä. Näitä tietoja käsitellään myöhemmässä vaiheessa selontekoa. On huomattava, että Suomen viranomaiset päättivät pian käynnin jälkeen julkistaa komitean valtuuskunnan käynnin päättyessä tekemien alustavien havaintojen tekstin.²

² CPT/Inf (2008) 19.

II. KÄYNNIN AIKANA HAVAITUT SEIKAT JA EHDOTETUT TOIMENPITEET

A. Poliisilaitokset

1. Alustavat huomautukset

8. Yhteenveto henkilön pidättämistä poliisin toimesta koskevasta lainsäädännöllisestä ja muusta sääntelystä on esitetty vuoden 1998 Suomen käynnistä laaditussa selonteossa.³ Olisi muistettava, että rikoksesta epäillyn henkilön vapaudenmenetyksen enimmäisaika poliisin toimesta on 96 tuntia.⁴ Lisäksi poliisilla on oikeus ottaa henkilö kiinni enintään 24 tunnin ajaksi hänen henkilöllisyytensä selvittämiseksi tai hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta (mukaan lukien päihtymys).⁵ Lisäksi poliisilla on oikeus ottaa henkilö kiinni enintään 12 tunnin ajaksi julkisrauhan suojaamiseksi⁶ ja enintään 24 tunnin ajaksi yleiseen järjestykseen kohdistuvan häiriön estämiseksi tai lopettamiseksi.⁷

Mainittuja lainkohtia on vuoden 2003 määräaikaikäynnin jälkeen täydennetty uudella lailla poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (LPHHK)⁸, joka muodostaa kattavan lainsäädännöllisen perustan poliisin kiinni ottamien henkilöiden ja poliisilaitoksilla tutkintavankeudessa säilytettävien henkilöiden kohtelulle (josta aikaisemmin säädeltiin useilla laeilla ja ministeriötasoisilla ohjeilla).

9. On myös mainittava, että uudessa tutkintavankeuslaissa (TVL), joka astui voimaan 1. lokakuuta 2006⁹, säädetään, että tuomioistuimen on päättäessään tutkintavankeudesta tai sen jatkamisesta ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä järjestelmällisesti tehtävä perusteltu päätös paikasta (ts. poliisin säilytystila tai vankila), jossa kyseistä henkilöä tullaan säilyttämään.¹⁰

³ Katso CPT/Inf (99) 9, kappale 8.

⁴ Pakkokeinolaki (450/87), jäljempänä pakkokeinolaki, 1 luku, 2 pykälä, 13 ja 14 (1) momentit.

⁵ Poliisilaki (493/95), jäljempänä poliisilaki, 10 ja 11 pykälä.

⁶ Poliisilaki, 14 pykälä.

⁷ Poliisilaki, 20 pykälä.

⁸ Laki 841/2006, voimassa 1. lokakuuta 2006 lähtien.

⁹ Laki 768/2005.

¹⁰ Ks. tutkintavankeuslain 2 luvun 1 pykälän 3 ja 4 momentti. "Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi [...] pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii. Tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä. Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasiain kanssa pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä tarkoitettua vangitsemisasiain uudelleen käsitelyn yhteydessä."

Näiden säädösten voimaantulo ei kuitenkaan ole saanut aikaan huomattavaa laskua poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrässä¹¹ ja heidän poliisin tiloissa tapahtuvan säilytyksensä kokonaiskestossa.¹² Vuoden 2008 käynnin alussa valtuuskunta havaitsi ja Suomen viranomaiset myönsivät, että henkilöiden säilyttäminen tutkintavankeudessa "poliisivankiloissa" (osan esitutkinta-ajasta tai koko sen ajan) on yhä yleistä huolimatta CPT:n jo kauan sitten antamasta suosituksesta tämän menettelyn lopettamiseksi. Komitea tarkastelee tutkintavankien tilannetta poliisien tiloissa yksityiskohtaisesti tämän selonteon 27 – 36 kappaleessa. CPT haluaa kuitenkin painottaa jo tässä vaiheessa, ettei ole hyväksyttävää, että yli 16 vuoden aikana (eli komitean ensimmäisestä määräaikaiskäynnistä Suomeen vuonna 1992 lähtien) tässä asiassa ei ole saavutettu merkittävää edistystä.

2. Epäasiallinen kohtelu

10. Kuten edellisen, vuoden 2003 tarkastuksen aikaan CPT:n valtuuskunnalle ei esitetty väitteitä poliisin kiinni ottamien henkilöiden fyysisestä epäasiallisesta kohtelusta, eikä se saanut mitään todisteita tällaisesta. Itse asiassa suuri osa valtuuskunnan tapaamista henkilöistä, jotka olivat tai olivat aikaisemmin olleet poliisin kiinni ottamia, ilmoittivat, että poliisi oli kohdellut heitä asianmukaisesti koko heidän säilytysaikansa. Näin ollen komitean vuoden 2003 käynnin jälkeen tekemä johtopäätös, että vapautensa menettäneillä henkilöillä on hyvin pieni riski tulla kohdelluksi epäasiallisesti Suomen poliisin toimesta, pätee vieläkin.

3. Suojakeinot epäasiallisen kohtelun ehkäisemiseksi

11. Aiempien Suomessa käyntien selonteoissa CPT esitti joukon suosituksia ja huomautuksia poliisin pidättämien henkilöiden suojakeinoista. Komitea on erityisesti painottanut kolmea perusoikeutta, jotka ovat kiinniotetun henkilön oikeus ilmoittaa tilanteestaan lähisukulaiselle tai kolmannelle osapuolelle, oikeus avustajan käyttämiseen ja oikeus päästä lääkäriin. Komitea on painottanut, että kaikkien ihmisryhmien tulisi voida nauttia näistä oikeuksista välittömästi heidän vapaudenmenetyksensä alusta alkaen (eli siitä hetkestä lähtien, jona kyseisen henkilön on jäätävä poliisin suojiin). On yhtäläillä perustavaa laatua oleva asia, että poliisin kiinni ottamille henkilöille kerrotaan viipymättä heidän oikeutensa mukaan lukien yllämainitut oikeudet kielellä, jota he ymmärtävät.

Vuoden 2008 käynnin aikana saatujen tietojen perusteella tällä alueelle ei ole tapahtunut juurikaan edistystä vuoden 2003 käynnin jälkeen.

12. Kiinniotosta ilmoittamisen ollessa kyseessä suuri enemmistö valtuuskunnan tapaamista

¹¹ Vuoden 2008 käynnin aikaan koko maassa oli noin 100 tutkintavankia sijoitettuna "poliisivankiloihin". Samaan aikaan vankeinhoitolaitoksen hoitamissa laitoksissa säilytettiin noin 500 tutkintavankia. CPT:n vuoden 2003 käynnin aikaan "poliisivankiloissa" säilytettiin noin 120 tutkintavankia. Päivittäin tutkintavankeja säilytettiin "poliisivankiloissa" vuosina 2005 ja 2006 keskimäärin 110 ja vuonna 2007 keskimäärin 92.

¹² Tutkintavankien oleskelun keskimääräinen kesto "poliisivankiloissa" oli 18 vuorokautta (vuonna 2006, 2007 ja 1. tammikuuta - 1. huhtikuuta 2008). Valtuuskunnan sisäasiainministeriöltä käynnin alkaessa saamien tietojen mukaan niitä 10 vankia, joita oli säilytetty pisimpään "poliisivankilassa" 1. tammikuuta ja 1. huhtikuuta 2008 välisenä aikana, oli pidetty siellä ajanjaksoja, jotka vaihtelivat 168 päivästä 279 päivään. CPT:n 2003 käynnin aikaan tutkintavankien säilytysajat "poliisivankiloissa" vaihtelivat muutamista viikoista jopa 4 kuukauteen joissakin tapauksissa.

kiinni otetuista henkilöistä vahvasti, että he olivat voineet ilmoittaa lähimmälle sukulaiselleen hyvin pian kiinnioton jälkeen tai viimeistään tutkijan suorittaman ensimmäisen kuulustelun alkaessa. Joitakin väitteitä kuitenkin kuultiin, joiden mukaan ilmoitus kiinniotosta oli viipynyt huomattavasti tai ilmoittaminen oli kielletty kokonaan poliisin säilytysajan loppuun asti (eli 96 tuntia).

Aikaisempia käyntejä koskeneissa selonteoissa CPT esitti suosituksen, että sitä jaksoa, jonka ajan kiinniotetulta/pidätetyltä henkilöltä voidaan evätä oikeus ilmoittaa tilanteestaan lähimmälle sukulaiselleen lyhennettään huomattavasti (esimerkiksi 48 tuntiin). Komitea suositteli myös, että ne tilanteet, joissa oikeutta ilmoittaa kiinniottamisesta voidaan viivyttää, määriteltäisiin tarkemmin ja että mahdollinen viivytys henkilön oikeudessa ilmoittaa tilanteestaan jollekin henkilölle on alistettava ylemmän poliisiviranomaisen hyväksyttäväksi. Valitettavasti uusi laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ei puutu näihin asioihin. Tämän vuoksi **komitea toistaa yllä mainitut suosituksensa.**

Lisäksi laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sisältää uuden säännöksen (2 luku, 2 §), joka tuntuu rajoittavan oikeutta ilmoittaa kiinniotosta joissakin tapauksissa: kiinni otetulle ei nimittäin tarvitse varata tilaisuutta ilmoittaa lähiomaiselleen ottamisesta säilytystilaan, jos oletettu säilytysaika poliisin kiinni ottamana ei ylitä 12 tuntia. **CPT suosittelee, että tämä säännös kumotaan.**

13. Avustajan käyttämisen osalta, mikä nykyisin taataan lain nojalla heti kiinniottamisen alusta alkaen, CPT suositteli edellistä käyntiä koskeneessa selonteossaan, että tulisi ryhtyä aiheellisiin toimenpiteisiin, jotta voidaan huolehtia siitä, että tämä oikeus toteutetaan täysimääräisesti käytännössä.

Vuoden 2008 käynnin aikana valtuuskunta havaitsi, että oikeus avustajan käyttämiseen myönnetään vieläkin useimmissa tapauksissa vasta ensimmäisen, tutkijan suorittaman virallisen kuulustelun alussa (joka saattaa olla huomattavan ajan kuluttua varsinaisen kiinniottamisen jälkeen). Valtuuskunta kuuli myös useita väitteitä henkilöiltä, jotka olivat tuolloin tai olivat lähiaikoina olleet poliisin kiinniottamina, että he olivat saaneet tavata avustajan vasta allekirjoitettuaan tunnustuksen tai lausunnon osallisuudestaan asiassa tai vasta ensimmäisen tuomioistuinkäsittelyn alkaessa.

Tämän vuoksi **CPT toistaa suosituksensa siitä, että ryhdyttäisiin toimenpiteisiin, jotta voidaan huolehtia siitä, että poliisin kiinni ottamalla henkilöillä on täysimääräinen oikeus avustajan käyttämiseen heti kiinniottamisen alusta alkaen.**

14. Valtuuskunta kuuli jälleen joitakin valituksia pidätetyiltä henkilöiltä siitä, että poliisi oli estänyt heitä valitsemasta vapaasti avustajansa ja määrännyt heille *viran puolesta* lakimiehet, joiden asianomaiset henkilöt sanoivat "työskentelevän poliisin kanssa". **CPT haluaisi Suomen viranomaisten kommentit tästä asiasta.**

15. Valtuuskunnan Helsingin Keskustan poliisiasemalla tapaama vanhempi konstaapeli kertoi, että jos henkilöä epäillään "vähäisestä rikoksesta" (eli rikoksesta, jonka maksimirangaistus on kuusi kuukautta vankeutta), poliisin henkilökunnalla ei ole velvollisuutta antaa mahdollisuutta avustajan käyttöön eikä ilmoittaa asianomaiselle henkilölle hänen oikeuksiaan; kyseinen virkamies viittasi esitutkintalain (449/1987) 44 §:ään. **Jos nykyinen lainsäädäntö rajoittaa "vähäisestä rikoksesta" epäiltyjen henkilöiden oikeutta avustajan saamiseen ja heidän oikeuksistaan ilmoittamiseen, tällaiset rajoitukset tulisi poistaa.**

16. Mitä tulee poliisin kiinni ottamien henkilöiden oikeuteen päästä lääkäriin¹³, aikaisemmat ohjeet¹⁴ on korvattu poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun säännöksillä. Erityisesti 6 §:ssä säädetään, että vapautensa menettäneellä on oikeus tulla tutkituksi omalla kustannuksellaan ja oman lääkärinsä toimesta säilytystilassa, "jollei siitä aiheudu vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle". Valtuuskunnan tekemien kiinniotettujen henkilöiden ja poliisien haastattelujen mukaan tätä oikeutta myönnetään käytännössä tuskin koskaan. **CPT suosittelee, että on ryhdyttävä toimenpiteisiin tarvittaessa muuttamalla lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, jotta voidaan varmistaa, että pidätetyillä/poliisin kiinni ottamilla henkilöillä on todellinen oikeus tulla halutessaan tutkituksi valitsemansa lääkärin toimesta (sen lääkärintarkastuksen lisäksi, jonka poliisin kutsuma lääkäri on suorittanut) niin, että pidätetyn henkilön valitseman lääkärin tarkastus voidaan suorittaa hänen omalla kustannuksellaan.**

Lisäksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 8 pykälän mukaan "vapautensa menettäneen lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, hoidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta päättää poliisin järjestämä lääkäri". CPT ilmaisee huolestumisensa siitä, että yllä mainittu säännös voi asettaa tarpeettomia rajoituksia poliisin säilyttämien henkilöiden oikeuteen tulla tutkituksi valitsemansa lääkärin toimesta. **Komitea haluaisi Suomen viranomaisten lausumat tästä asiasta.**

17. Vuoden 2008 käynnin aikana valtuuskunta kiinnitti erityistä huomiota poliisin kiinni ottamien nuorten henkilöiden tilanteeseen. Vierailtujen laitosten poliisiviranomaiset kertoivat valtuuskunnalle, että mikäli epäilty on nuori henkilö, asiasta on ilmoitettava vanhemmille tai sosiaalityöntekijälle ja poliisin suorittamissa kuulusteluissa on oltava läsnä todistaja. Nämä vaatimukset eivät ilmeisesti kuitenkaan koskeneet "vähäisiä rikoksia" (viitataan yllä 15 kappaleessa tehtyyn huomautukseen). Lisäksi **komitea haluaisi saada tietoja siitä, onko yllä mainitun "todistajan" aina oltava joku poliisista riippumaton henkilö.**

18. Edellisten käyntien jälkeen laatimissaan selonteoissa CPT korosti, kuinka tärkeänä se pitää sitä, että poliisin kiinni ottamille henkilöille kerrotaan heti heidän oikeutensa kielellä, jota he ymmärtävät.

Suurin osa haastatelluista henkilöistä, jotka olivat tai olivat olleet poliisin kiinni ottamina, sanoi, että heille oli kerrottu *suullisesti* heidän oikeutensa yleensä tutkijan toimesta vasta ensimmäisen virallisen kuulustelun alkaessa. Tämä vaikuttaa olevan ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa, jonka mukaan kiinni otetuille henkilöille on kerrottava heidän oikeutensa viipymättä.¹⁵ Lisäksi jotkut haastatelluista väittivät, että heidän saamansa suullinen tieto oli ollut epätäydellistä (esimerkiksi mahdollisuudesta käyttää viranpuolesta määrätyn avustajan palveluita ja ilmoittaa lähiomaiselle ja/tai konsulaattiin/kotimaan edustustoon ei tiedotettu).

¹³ Poliisilaitoksissa säilytettävien tutkintavankeudessa olevien henkilöiden lääkäriin pääsy, ks. kohta 31.

¹⁴ Ohje pidätettyjen kohtelusta, 2.2.11 kohta.

¹⁵ Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, 2 luvun 3 pykälä: "Vapautensa menettäneelle on viipymättä tiedotettava hänen oikeuksistaan ja säilytystilan olosta yleisimmin käytetyillä kielillä. Ulkomaiselle vapautensa menettäneelle ja kuulovammaisille on annettava tulkitsemisapua. Ulkomaiselle vapautensa menettäneelle on tiedotettava mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon".

Vuoden 2008 vierailun aikana kävi myös ilmi, että poliisin kiinni ottamille henkilöille ei vielä kukaan järjestelmällisesti annettu *kirjallista* tietoa kaikista heidän oikeuksistaan. Tietolomakkeita, joita oli saatavilla yhdeksällä kielellä¹⁶, oli saatavilla useimmilla tarkastuksen kohteena olleilla poliisilaitoksilla (lukuun ottamatta Helsingin poliisilaitoksia); mutta näitä lomakkeita annettiin pidätetyille kuitenkin vain heidän nimenomaisesta pyynnöstään, joita poliisiviranomaisten mukaan tuskin koskaan esitettiin. Olisi myös huomattava, ettei tietolomakkeissa mainittu kaikkia kiinniotettujen henkilöiden oikeuksia (esimerkiksi oikeutta tulla tutkituksi valitsemansa lääkärin toimesta ei mainittu).

CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kaikille poliisin kiinniottamille henkilöille järjestelmällisesti annetaan suullisesti täydelliset ja tarkat tiedot heidän oikeuksistaan heti heidän vapaudenmenetyksensä alussa (eli heti siitä hetkestä alkaen, jolloin asianomaisten henkilöiden on jäätävä poliisin suojiin). Oikeuksista kertovien tietolomakkeiden tulisi selkeästi selvittää kaikki poliisin toimesta vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeudet (mukaan lukien oikeus saada käyttää itse valitsemaansa lääkäriä), ja ne tulisi antaa järjestelmällisesti kaikille kiinniotetuille henkilöille heti, kun heidät on tuotu poliisilaitokselle. Erityisesti tulisi huolehtia siitä, että kiinniotetut henkilöt todella pystyvät ymmärtämään oikeutensa; poliisiviranomaisten tehtävä on varmistaa tämä asia ja huolehtia todistettavasti siitä, että näitä oikeuksia kunnioitetaan käytännössä, ja ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin, mikäli näin ei tapahdu. Lisäksi kiinniotettuja henkilöitä tulisi pyytää varmistamaan allekirjoituksellaan, että he ovat saaneet tiedon oikeuksistaan, ja mainita tarkka ajankohta, jolloin tämä tapahtui.

19. Poliisilaitoksilla pidettyjen säilytyskirjausten laadussa on paljon parantamisen varaa. Valtuuskunnan tarkastetuissa laitoksissa tutkimat rekisterit olivat usein epätäydellisiä ja/tai vanhentuneita. Esimerkiksi kiinniotettujen henkilöiden tutkinnallisista syistä tapahtuneesta siirtämisestä poliisilaitosten/-asemien välillä ei pidetty kirjaa (mikäli asianomainen henkilö ei viettänyt yötään muussa laitoksessa). Lisäksi joillakin tarkastuksen kohteena olleilla poliisilaitoksilla (esim. Nokian poliisilaitoksella ja Helsingin poliisilaitoksen poliisiasemilla), henkilöiden pitämistä aluksi säilytysseleissä (eli selleissä, joita ei ole tarkoitettu henkilöiden majoittamiseen yöksi) ei joko ollut dokumentoitu tai niistä oli pidetty kirjaa erittäin summittaisella tavalla.

CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että kun henkilö menettää vapautensa poliisin toimesta mistä syystä tahansa, tämä kirjataan asianmukaisesti viipymättä. Lisäksi komitea suosittelee, että kaikilla poliisilaitoksilla pidetään vakiomuotoisia ja kattavia säilytysrekistereitä, jotka sisältävät kaikki henkilön säilytystä koskevat seikat (mukaan lukien siirrot laitosten välillä) ja kaikki siihen liittyvät suoritettut toimenpiteet.

20. Vuoden 2003 käynnin selonteossa CPT ilmaisi kantanaan, että Eduskunnan oikeusasiamiehen (jolla on valtuudet suorittaa käyntejä poliisilaitoksiin) ei voida realistisesti odottaa hänen laaja mandaattinsa huomioon ottaen suorittavan komitean suosittelemaa jatkuvaa poliisilaitosten valvontaa. Asia on yhä näin: vuoden 2007 aikana oikeusasiamies oli vierailut ainoastaan 7 poliisilaitoksella; lisäksi käynnit ilman etukäteisilmoitusta olivat enemmänkin poikkeus

¹⁶ Englannin, espanjan, italian, ranskan, ruotsin, saksan, suomen, venäjän ja viron kielellä.

kuin sääntö.

Näin ollen CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin kehittääkseen erityisen järjestelmän poliisin säilytystilojen riippumattomaan valvontaan. Ollakseen mahdollisimman tehokkaita valvontakäytäntöjen tulisi toistua usein ja ilman etukäteisilmoitusta.

Lisäksi valvontaelimille tulisi antaa valtuudet keskustella kahdenkesken pidätettyjen henkilöiden kanssa ja tutkia kaikkia heidän kohteluunsa liittyviä asioita (säilytyksen aineelliset olosuhteet; säilytyskirjaukset ja muu dokumentaatio, kiinniotettujen henkilöiden oikeuksien toteutuminen, jne.).

4. Säilytysolot

21. Valtuuskunnan havainnot vuoden 2008 vierailulta vahvistavat CPT:n aikaisemmilla Suomen vierailuilla tehty arviot eli sen, että säilytysolosuhteet ovat yleisesti ottaen hyväksyttävät poliisin kiinnipitoajan alkuvaiheessa (eli korkeintaan 96 tuntia)¹⁷. Aivan kuten aiemminkin mikään tarkastetuista laitoksista ei kuitenkaan tarjonnut sopivia olosuhteita tutkintavangeille, joita voitiin säilyttää pitkiä aikoja (ks. 27-36 kohta).

22. CPT:n valtuuskunnan tarkastamissaan laitoksissa näkemät poliisin pidätysellit¹⁸ olivat yleisesti ottaen riittävän kokoisia käyttötarkoitukseensa (esim. 8 m² yhden hengen sellissä ja 11 m² kahden hengen sellissä), ja niissä oli hyvä valaistus, ilmanvaihto ja asianmukainen varustus. Toisaalta Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen selleissä oli heikosti luonnonvaloa, ja ne oli varustettu suojaamattomilla vessoilla. Lisäksi Helsingin poliisilaitoksen (eli Pasilan poliisiaseman ”poliisivankilan”) olosuhteet eivät olleet merkittävästi kohentuneet vuoden 2003¹⁹ vierailun jälkeen huolimatta vuosina 2004-2005 tehdyistä uudistustöistä. Erityisesti luonnonvalon saanti ja ilmastointi olivat vieläkin heikot, ja sellien ja niiden varusteiden (mukaan lukien patjojen) kunnossa ja siisteydessä oli toivomisen varaa. **CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin yllä mainittujen puutteiden korjaamiseksi.**

23. Suomen poliisilaitoksilla majoitetaan vieläkin usein päihtyneitä henkilöitä. Seinäjoen, Tampereen ja Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksilla oli erityiset sellit tätä tarkoitusta varten. Näiden sellien koosta ja varustuksesta ei ole erityistä huomautettavaa. Erityisten tulenkestävien ja pestävien patjojen määrä vaikutti kuitenkin riittämättömältä Tampereen poliisilaitoksella, mikäli se toimii täydellä kapasiteetillaan (kuten ilmoitettiin usein tapahtuvan viikonloppuisin ja yleisten juhlapäivien aikaan). **CPT pyytää Suomen viranomaisia tarkistamaan, että päihtyneille henkilöille sopivien patjojen määrä on riittävä yllä mainitulla laitoksella.**

¹⁷ On huomattava, että vuonna 2007 päätettiin, ettei henkilöitä säilytetä Suomessa yli yön kihlakunnan poliisiasemilla eikä joillakin poliisilaitoksilla (esim. Nokialla ja Riihimäellä).

¹⁸ Eli sellit, joissa on tarkoitus majoittaa henkilöitä, jotka on otettu säilöön Poliisilain 10, 14 ja 20 pykälän nojalla sekä pakkokeinolain 1 luvun, 2 (2), 13 ja 14 (1) pykälien nojalla. On huomattava, että poliisin pidätysstellejä käytettiin myös ulkomaalaislain nojalla säilöön otettujen henkilöiden säilytykseen (ks. 38 ja 39 kohta).

¹⁹ Katso CPT/Inf (2004) 3 kohta 21.

24. Valtuuskunta suoritti seurantakäynnin Töölön selviämisasemalle.²⁰ Tämän laitoksen sellit olivat yleisesti ottaen kooltaan riittäviä käyttötarkoitukseensa, hyvin valaistuja, ja ne pidettiin hyvässä kunnossa ja siisteinä; ilmanvaihto oli kuitenkin heikko. Lisäksi kaikille päihtyneille henkilöille ei annettu erityisiä patjoja, ja näin ollen heidän oli maattava paljaalla sementtilattialla. **CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin yllä mainittujen puutteiden korjaamiseksi.**

Laitokselle palkatut kaksi sairaanhoitajaa olivat paikalla ainoastaan viikonloppuisin (eli perjantaisin ja lauantaisin klo 14:n ja 23:n välillä), kun laitoksessa oli vilkkainta. Muina viikonpäivinä turvaututtiin lähellä sijaitsevan (Helsingin kaupungin ylläpitämän) päihdevieroituskeskuksen terveydenhoitohenkilökuntaan, terveyskeskukseen tai ensiavun palveluihin. Tässä yhteydessä **CPT toistaa suosituksensa siitä, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Töölön selviämisasemalla on koko ajan paikalla sairaanhoitaja.**

25. On huomattava, että kukaan tarkastetuissa laitoksissa työskentelevistä poliisin henkilökunnan edustajista ei ollut saanut erikoiskoulutusta päihtyneiden hoidossa ja sellaisten sairausoireiden tunnistamisessa, joiden voidaan erehdyksessä arvella aiheutuvan päihtymyksestä tai jotka voivat pahentaa päihtymystilaa. Niin kauan kun poliisi jatkaa päihtyneiden henkilöiden säilyttämistä tiloissaan, **CPT suosittelee, että tällaista erikoiskoulutusta annetaan kaikille poliiseille Suomessa.**

Lisäksi **CPT suosittelee tekemään järjestelyjä sen varmistamiseksi, että sairaanhoitaja on nopeasti saatavilla silloin, kun päihtyneitä henkilöitä säilytetään poliisilaitoksilla;** näin ei nykyisin aina ole.

26. Helsingin keskustan ja Itäkeskuksen poliisiasemilla Helsingissä valtuuskunta löysi tiloista, joissa säilytettiin pidätettyjä henkilöitä, erilaisia merkitsemättömiä asiaankuulumattomia esineitä (esim. pesäpallomailan, golfmailan, suuria pamppuja, sahoja, sorkkaraudan, vasaran, jne.). **CPT suosittelee, että kaikki asiaankuulumattomat esineet poistetaan heti kaikista sellaisista poliisin tiloista, joissa henkilöitä voidaan säilyttää tai kuulustella. Kaikki rikostutkinnan yhteydessä takavarikoidut esineet tulisi merkitä erilliseen rekisteriin, varustaa merkinnöillä (joista käy ilmi tapaus, johon ne liittyvät) ja pitää niitä varten tarkoitettussa varastossa.**

5. Tutkintavankien säilyttäminen poliisilaitoksilla

27. Aluksi CPT:n on toistettava kantansa siitä, ettei tutkintavankeja tulisi säilyttää poliisilaitoksilla; tämä on myös periaate, joka sisältyy Euroopan neuvoston uudistettujen vankilasääntöjen sääntöön 10.2.²¹ Komitea on asianmukaisesti ottanut huomioon Suomen viranomaisten heidän vastauksessaan vuoden 2003 vierailun selontekoon ja 29. elokuuta 2008 päivättyssä kirjeessään esittämät perustelut tämän järjestelyn jatkamiselle (eli tarve eristää epäillyt tutkintavaiheessa suurissa tai monimutkaisissa rikostapauksissa, joissa on useita osapuolia; tai

²⁰ CPT/Inf (99) 9, kohta 20.

²¹ Ks. Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus Rec(2006). Säännössä 10.2 sanotaan: "Henkilöitä, jotka oikeusviranomainen on määrännyt tutkintavankeuteen, ja henkilöitä, jotka ovat menettäneet vapautensa tuomion seurauksena, tulisi lähtökohtaisesti pitää ainoastaan vankiloissa, toisin sanoen laitoksissa, jotka on varattu näihin kahteen ryhmään kuuluville vangeille."

epäiltyjen oman turvallisuuden vuoksi). Se hinta, jonka asianomaiset henkilöt kuitenkin tällä hetkellä maksavat näiden tavoitteiden saavuttamisesta, eli että heitä säilytetään viikko- ja kuukausikaupalla laitoksissa, jotka eivät tarjoa mitään edes vähäisesti virikeohjelmaa muistuttavaa ja joissa on usein täysin riittämättömät ulkoliikuntamahdollisuudet, on täysin kohtuuton. Tilanne ei ole hyväksyttävä.

28. Valtuuskunnan Helsingin, Tampereen ja Vaasan "poliisivankiloissa" näkemät tutkintavankien sellit olivat yleisesti ottaen hieman korkeatasoisempia kuin poliisin säilytysseilit²². Esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksen (eli Pasilan poliisiaseman "poliisivankilan") sellit oli varustettu ylimääräisellä sängyn yläpuolella olevalla "lukuvalolla"; tätä seikkaa lukuun ottamatta niissä oli kuitenkin samat luonnonvaloon, ilmanvaihtoon, kuntoon ja siisteyteen liittyvät puutteet kuin muissakin laitoksen selleissä. Muissa "poliisivankiloissa" tutkintavankien selleissä oli yleisesti ottaen riittävästi luonnonvaloa, keinovaloa ja ilmanvaihtoa. Lisäksi Vaasan selleissä oli kokonaan suojassa sijaitseva saniteettitila.

Tarkastetuilla poliisilaitoksilla säilytetyillä tutkintavangeilla oli mahdollisuus kahdesti viikossa päästä asianmukaisiin ja puhtaisiin suihkuihin, ja heille järjestettiin valikoima henkilökohtaisia hygieniatuotteita. Lisäksi näissä laitoksissa tarjoillusta ruoasta ei tullut juuri lainkaan valituksia.

29. Samoin kuin CPT:n aiemmillä Suomen käynneillä oli havaittu, mikään vuonna 2008 tarkastettu poliisilaitos ei tarjonnut tutkintavangeille asianmukaisia virikkeitä. Suomen viranomaiset myönsivät tämän tosiasian sekä CPT:n vuoden 2003 käynnin selontekoon antamassaan vastauksessa että vuoden 2008 vierailun alkaessa.

Tutkintavangit viettävät vieläkin lähes kaiken aikansa lukittuina selleihinsä ilman mitään ajanvietettä (lukuun ottamatta ajanjaksoja, jotka he viettävät tutkijoiden kanssa kuulusteluissa tai muissa tutkintatoimissa). Mahdollisuuksia työntekoon ei ollut, eikä liikuntatoimintaa²³ ja kirjastoja ollut (paitsi Helsingissä) Vastaava tutkija saattoi antaa vangeille luvan saada omat sanomalehdet, aikakauslehdet, radion ja television; mutta Helsingin ja Vaasan "poliisivankiloita" lukuun ottamatta selleissä ei ollut sähkö- ja TV -pistokkeita. Käytännössä vain muutamalla valtuuskunnan haastattelemalla tutkintavangilla oli (akkukäyttöinen) televisio sellissään.

30. Periaatteessa kaikille poliisilaitoksilla säilytetyille tutkintavangeille tarjottiin mahdollisuus tunnin ulkoliikuntaan päivässä; näin ei kuitenkaan saatujen tietojen mukaan ollut aina Seinäjoella. Ulkoliikuntaan käytetyt tilat olivat poikkeuksetta ulkonaisesti masentavat ja usein liian pienet todellisen fyysisen rasituksen saavuttamiseksi (esimerkiksi 7-15 m² Pasilassa). Lisäksi Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen pihalla ei ollut mitään lepopaikkaa eikä minkäänlaista suojaa huonon sään varalta. Vaasan liikuntatilat (joita jotkut pidätetyt henkilöt kutsuivat "bunkkereiksi") olivat erityisen huonot; ne koostuivat huoneista, joissa oli yhdessä seinässä (katonrajassa) pieni aukko, josta ei näkynyt kuin pilkahdus taivasta. Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksella ei ollut kunnollista ulkoilutilaa, vaan tutkintavangit ulkoilivat laitoksen pysäköintialueella.

²² Seinäjoen poliisilaitoksella tutkintavankien majoitussellien olosuhteet olivat samanlaiset kuin poliisin säilytysseillien.

²³ Helsingin poliisilaitoksen "poliisivankilan" henkilökunta kertoi valtuuskunnalle, että tutkintavangit saivat käyttää pientä kuntosalia; kukaan valtuuskunnan haastattelemista tutkintavangeista ei kuitenkaan tiennyt tästä mahdollisuudesta.

31. Valtuuskunnan vuoden 2008 käynnin aikana tekemät havainnot viittaavat siihen, että "poliisivankiloissa" säilytettäville tutkintavangeille ei ole tarjolla riittävää terveydenhoitoa.

Helsingin "poliisivankila", joka on suurin tarkastetuista "poliisivankiloista" (ja jossa säilytetään noin 30 tutkintavankia päivittäin), oli ainoa, jossa oli palkattu lääkäri.²⁴ Samoin kuin vuoden 2003 käynnin aikana, valtuuskunta kuuli tutkintavangeilta joitakin valituksia pitkistä viiveistä lääkäriin pääsystä ja erikoislääkärin hoitoonpääsyn mahdottomuudesta (mukaan lukien hammashoito). Helsingin "poliisivankilassa" oli arkipäivinä paikalla sairaanhoitaja (2-7 tuntia päivässä). Muissa tarkastetuissa "poliisivankiloissa" Tampereella (jossa säilytettiin noin 10 vankia päivittäin) voitiin kutsua hoitaja "pyydettyä", mutta Seinäjoella ja Vaasassa ei ollut mitään järjestelyjä hoitajan vierailuista.

Valtuuskunta havaitsi huolestuneena, että CPT:n pitkäaikaisesta suosituksesta huolimatta uusille tutkintavangeille ei vielä kukaan ollut järjestelmällistä terveystarkastusta missään tarkastetuista "poliisivankiloista". Lisäksi tarkastetuissa laitoksissa tutkintavankien parissa työskenteleville poliiseille ei vielä kukaan järjestetty säännöllisiä ensiavun kertauskursseja.

32. Vuoden 2003 käynnin selonteossaan²⁵ CPT ilmaisi huolensa siitä, että rikosten tutkintaa ja säilytystoimintaa ei ole "poliisivankiloissa" riittävästi eroteltu, mihin voi sisältyä riski siitä, että tutkijat käyttävät harkintavaltaansa väärin. Vuoden 2008 käynnin alkaessa sisäasiainministeriön ylemmät virkamiehet kertoivat valtuuskunnalle, että tällainen erottelu oli saatu osittain toteutetuksi suurimmissa "poliisivankiloissa" (joissa tutkintaosastojen johto ei vastannut säilytystilojen johdosta); mutta tällainen toimivallanjako oli kuitenkin osoittautunut vaikeaksi toteuttaa pienemmissä "poliisivankiloissa".

Lisäksi he painottivat, ettei suunnitelmissa ollut muuttaa nykyistä järjestelmää sen osalta, että tutkijoilla on harkintavalta rajoittaa tutkintavankien yhteyksiä ulkomaailmaan. Tässä yhteydessä CPT sai huolestuneena tietää, että valmisteilla ollutta uutta lainsäädäntöä, jossa määrättäisiin tarkasti tutkintavankien yhteyksiin ulkomaailmaan sovellettavista rajoituksista (ja siitä, että tutkintavankien päättävän tuomioistuimen on tutkittava tämä viran puolesta), - josta mainittiin vuoden 2003 käynnin selonteossa - ei ollut vahvistettu.

33. Helsingin ja Tampereen "poliisivankiloiden" eristysseleihin (joihin sijoitetaan kiihtyneet ja/tai aggressiiviset vangit väliaikaisesti) sijoittamisen osalta valtuuskunta pani huolestuneena merkille, ettei sijoittamisesta tehty vielä kukaan merkintää erityiseen rekisteriin. Lisäksi Pasilan sellien puhtaustaso ei ollut hyväksyttävä. Valtuuskunta sai lisäksi tietää, ettei sairaanhoitaja käynyt säännöllisesti katsomassa eristysseleihin sijoitettuja henkilöitä.

* * *

34. Vuoden 2008 käynnin lopussa CPT:n valtuuskunta pyysi Suomen viranomaisia toimittamaan komitealle **kolmen kuukauden kuluessa** yksityiskohtaiset tiedot lainsäädännöllisistä

²⁴ Lääkäri kävi Helsingin "poliisivankilassa" maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin noin 2 tuntia kerrallaan, ja häneen voitiin ottaa yhteyttä ja pyytää häntä tulemaan muulloin tarvittaessa.

²⁵ Ks. CPT/Inf (2004) 20, 30 kohta.

ja järjestelmäkohtaisista toimenpiteistä, joilla on tarkoitus aikanaan lopettaa käytäntö, jonka mukaan henkilöitä pidetään tutkintavankeudessa poliisilaitoksilla. Elokuun 29. päivänä 2008 päivätyssä kirjeessään Suomen viranomaiset ilmoittivat CPT:lle toimenpiteistä, joihin oli ryhdytty, ja erityisesti sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön yhteisen työryhmän perustamisesta, jonka tehtävänä on toukokuuhun 2009 mennessä ehdottaa ratkaisuja, joilla voidaan vähentää poliisilaitoksille sijoitettujen tutkintavankien määrää (mukaan lukien kustannusarviot). Lisäksi lokakuussa 2008 annettaisiin asianmukaiset asetukset ja määräykset, joiden tarkoituksena olisi lyhentää tutkintavankien säilytysaikoja poliisin tiloissa. Suomen viranomaiset ilmoittivat myös, että tulevan poliisihallintouudistuksen yhteydessä ryhdyttäisiin toimenpiteisiin tutkintatoiminnan ja säilytystoiminnan erottamiseksi selvästi toisistaan poliisin sisällä. CPT on tyytyväinen näihin toimenpiteisiin ja **haluasi aikanaan saada tietoja niiden toteutumisesta sekä yllä mainitun yhteisen työryhmän esittämistä ehdotuksista.**

35. Niin pitkään kun tutkintavankeja säilytetään "poliisivankiloissa", **komitea suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin, jotta:**

- **varmistetaan, että kaikilla "poliisivankiloissa" säilytettävillä tutkintavangeilla on mahdollisuus todelliseen ulkoliikuntaan ainakin tunnin ajan päivittäin;**
- **kehitetään näille tutkintavangeille virikeohjelmia;**
- **tarkistetaan Helsingin poliisilaitoksen "poliisivankilan" olemassa olevat lääkäriin ja erikoissairaanhoidon (mukaan lukien hammashoito) pääsyä koskevat järjestelyt ja huolehditaan siitä, että sairaanhoitaja on paikalla myös viikonloppuisin;**
- **varmistetaan, että kaikissa "poliisivankiloissa", joissa ei ole omia terveydenhoitopalveluja, kävisi säännöllisesti lääkärille raportoiva sairaanhoitaja;**
- **varmistetaan, että lääkäri tai pätevä, lääkärille raportoiva sairaanhoitaja suorittaa lääketieteellisen tarkastuksen kaikille uusille tutkintavangeille 24 tunnin kuluessa heidän saapumisestaan;**
- **perustetaan erityinen rekisteri, johon merkitään sijoittamiset eristysselliin sellaisissa "poliisivankiloissa", joissa tällaisia sellejä on;**
- **varmistetaan, että eristyssellit Helsingin poliisilaitoksen "poliisivankilassa" pidetään puhtaina;**
- **varmistetaan, että sairaanhoitaja käy katsomassa eristyssellissä pidettäviä vankeja päivittäin.**

Komitea myös kehottaa Suomen viranomaisia tarjoamaan kaikille "poliisivankiloiden" säilytystiloissa työskenteleville poliiseille säännöllisiä ensiavun kertauskursseja.

36. Siltä osin kuin on kyse poliisin valtuuksista rajoittaa tutkintavankien yhteydenpitoa ulkomaailmaan, **CPT suosittelee, että:**

- poliisille annetaan yksityiskohtaiset ohjeet, jotka koskevat tutkintavankien kirjeenvaihtoa, vierailuja ja puhelimen käyttöä koskevien kieltojen/rajoitusten käyttöä;
- asetetaan velvollisuus ilmoittaa kirjallisesti erityiset syyt tällaisiin toimenpiteisiin kussakin yksittäisessä tapauksessa;
- siinä yhteydessä, kun oikeus määräajoin harkitsee tutkintavankeuden jatkamisen tarpeellisuutta, erillisenä asiana on tutkittava kysymys siitä, onko poliisin tarpeellista jatkaa erityisten rajoitusten asettamista tutkintavangin vierailuille, kirjeille tai puhelimen käytölle.

B. Ulkomaalaislainsäädännön nojalla säilöön otetut ulkomaalaiset

1. Alustavat huomautukset

37. Ulkomaalaislain (UL)²⁶ 121 §:n nojalla poliisi tai rajavartiolaitos voi ottaa säilöön ulkomaalaisen, jos se on tarpeellista hänen henkilöllisyytensä selvittämiseksi, hänen estämisekseen syyllistymästä rikokseen ja/tai hänen maasta poistamisensa turvaamiseksi. Säilöön otettuja henkilöitä koskeva asia on käsiteltävä oikeudessa 96 tunnin kuluessa säilöönottamisesta²⁷, ja heidän säilöönottonsa jatkaminen edellyttää oikeuden päätöstä, ja asia on tutkittava sen jälkeen uudelleen kahden viikon välein²⁸. Ulkomaalaisen säilössä pitämislle ei ole lainsäädännössä asetettu enimmäisaikaa.

38. Ulkomaalaislain 123 §:n 2 momentin mukaan säilöön otettu ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002) tarkoitettuun säilöönottoyksikköön. Vuoden 2003 käynnin jälkeen Metsälään on avattu uusi tätä tarkoitusta varten rakennettu säilöönottoyksikkö, joka korvaa vanhan Katajanokan laitoksen²⁹.

Ulkomaalaislain³⁰ mukaan ulkomaalainen voidaan sijoittaa poliisiin tai rajavartiolaitoksen tiloihin vain poikkeuksellisesti ainoastaan, kun ulkomaalaisten säilöönottoyksikkö on tilapäisesti täynnä tai jos henkilö on otettu kiinni kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä; tässä tapauksessa sijoitus poliisiin tiloissa ei saa kestää 4 päivää kauemmin ja kyseinen henkilö on vietävä oikeuden eteen 24 tunnin kuluessa kiinniotosta. Ulkomaalaislain nojalla henkilöitä voidaan säilyttää rajavartioasemilla enintään 48 tuntia³¹.

39. Vuoden 2008 käynnin aikana CPT:n valtuuskunta havaitsi, että mainittuja säännöksiä noudatettiin käytännössä. Ottaen kuitenkin huomioon se tosiasia että Metsälän säilöönottokeskus oli yleensä täynnä³², ulkomaalaisten säilytys poliisiin tai rajavartiolaitoksen tiloissa oli melko toistuvaa³³.

- Jotta voidaan mahdollisuuksien mukaan välttää poliisiin ja rajavartiolaitoksen tilojen käyttö ulkomaalaislain nojalla tapahtuvaan henkilöiden säilyttämiseen, **CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset harkitsevat tarkasti mahdollisuutta avata toinen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002) tarkoitettu ulkomaalaisten säilöönottoyksikkö.**

²⁶ 301/2004, voimassa 1. päivästä toukokuuta 2004.

²⁷ UL 124 § 2 mom.

²⁸ UL 128 §.

²⁹ CPT tarkasti Katajanokan laitoksen vuonna 2003, ks. CPT/Inf (2004) 20, 38-49 kohta.

³⁰ UL, 123 § 3 mom.

³¹ Rajavartiolaki (578/2005), 36 ja 62 §, voimassa 1. päivästä syyskuuta 2005.

³² Mäntsälän säilöönottokeskuksen johdon valtuuskunnalle antamien numerotietojen mukaan sen keskimääräinen käyttöaste oli 84 % vuonna 2005, 87 % vuonna 2006 ja 97 % vuonna 2007.

³³ Poliisilaitoksilla oli 169 säilytystä vuonna 2006 ja 140 vuonna 2007. Säilöönottoajat eivät yleensä ylittäneet 4 vuorokautta (poliisiin osalta) ja 24 tuntia (rajavartiolaitoksen osalta).

2. Epäasiallinen kohtelu

40. CPT:n valtuuskunta ei kuullut yhtään väitettä säilöön otettujen ulkomaalaisten epäasiallisesta kohtelusta Metsälän säilöönottoyksikön henkilökunnan toimesta. Päinvastoin, monet haastatellut säilöön otetut puhuivat henkilökunnasta myönteisesti, ja valtuuskunta havaitsi, että henkilökunnan ja säilöön otettujen suhteet olivat yleisesti ottaen rennot. Lisäksi säilöön otettujen keskinäiset väkivaltatapaukset vaikuttivat olevan melko harvinaisia, ja johto ja henkilökunta olivat hoitaneet ne hyvin. On myös huomionarvoista, ettei kukaan haastatelluista ulkomaalaisista esittänyt epäasiallista kohtelua koskevia väitteitä poliisia tai rajavartiolaitoksen henkilökuntaa kohtaan.

3. Metsälän vastaanottokeskus ja säilöönottoyksikkö

a. johdanto

41. Helsingissä, Metsälän kaupunginosassa teollisuusalueella sijaitseva säilöönottoyksikkö avattiin vuonna 2005. Se sijaitsee rakennuksen ylimmässä kerroksessa, jossa toimii myös avoin vastaanottokeskus turvapaikanhakijoille.³⁴ Tammikuusta 2008 lähtien se on toiminut sisäasiainministeriön³⁵ alaisena, mutta Helsingin kaupunki on henkilökunnan työnantaja.

Keskuksen virallinen paikkaluku on 40. Tarkastuspäivänä laitokseen oli majoitettu 38 ulkomaan kansalaista³⁶, joista neljä oli naisia ja kaksi alaikäisiä; paikalla ei tarkastuksen aikana ollut yhtään ilman huoltajaa saapunutta alaikäistä, vaikka näitäkin tapauksia on³⁷. Oleskelun keskimääräiseksi pituudeksi kerrottiin noin 28 vuorokautta vuonna 2007³⁸; yli 4 kuukauden oleskelujakin oli kuitenkin poikkeuksellisesti ollut.

b. Säilytysolot

42. Aineelliset olosuhteet Metsälän säilöönottokeskuksessa olivat yleisesti ottaen riittävät ja ne olivat huomattavasti parantuneet vanhan Katajanokan laitoksessa vuoden 2003 tarkastuksessa havaittuun tilanteeseen verrattuna.

Majoitustilat olivat hyvin valaistut, hyvin ilmastoidut, puhtaat ja hyvässä kunnossa, ja miellyttävän oleskeluympäristön luomiseksi nähtiin vaivaa. Suurin osa säilöön otetuista oli majoitettu kahden hengen huoneisiin, joiden pinta-ala oli noin 14 m²; keskuksessa on myös yksi neljän hengen huone (pinta-ala noin 24 m²) ja yksi kuuden hengen huone (pinta-ala noin 28 m²). Huoneissa oli riittävä varustus: sängyt täydellisine vuodevaatteineen, pöytä, tuolit, yöpöydät ja

³⁴ Miespuolisten säilöön otettujen vaimot ja lapset voivat majoittua avoimeen vastaanottokeskukseen (jotta voidaan helpottaa perhesiteiden ylläpitämistä).

³⁵ Aikaisemmin se toimi työministeriön alaisuudessa.

³⁶ Mukaan lukien 26 turvapaikanhakijaa.

³⁷ Keskuksessa oli ollut 15 yksin saapunutta alaikäistä vuonna 2005, 12 vuonna 2006 ja 4 vuonna 2007.

³⁸ Selkeä lisääntymisvuonna, kun verrataan vuosien 2005 ja 2006 keskimääräiseen oleskeluaikaan (17 vuorokautta ja 21 vuorokautta).

vaatekaappi.

Säilöön otetuilla olivat avaimet huoneisiinsa, mutta henkilökunta saattoi avata ovet tarvittaessa. Naiset ja heidän lapsensa saattoivat halutessaan asua pienellä alueella (johon kuului kolme huonetta 6-9 hengelle ja yhteinen oleskeluhuone) kokonaan erillään muusta majoituksesta lasiseinän ja lukittavan oven takana. Lisäksi perheillä oli mahdollisuus elää yhdessä.

Säilöön otetuilla oli esteetön pääsy yhteisvessoihin ja suihkuihin, joita oli riittävästi ja jotka olivat riittävän hyvässä kunnossa. Lisäksi säilöön otetuille annettiin ilmaiset pyyhkeet, saippuaa ja wc-paperia ja he saattoivat ostaa muita henkilökohtaisia hygieniatuotteita (varattomat säilöön otetut saivat ”taskurahaa” 2 euroa päivässä) sekä käyttää kahta pesukonetta vaatteidensa pesuun.

Valtuuskunta ei kuullut yhtään laitoksessa tarjottavaa ruokaa koskevaa valitusta (kaksi lämmintä ja kaksi kylmää ateriaa päivässä). Erilaisia uskonnollisia ja lääketieteellisiä ruokavaloita oli myös tarjolla.

43. Toinen huomattava parannus Katajanokan säilöönottoyksikköön verrattuna oli, että säilöön otetuille tarjottiin mahdollisuus ulkoliikuntaan ainakin tunnin ajaksi päivittäin (ja yleensä tätä pidemmäksi ajaksi). Ulkoilupiha oli tilava (noin 230 m²) ja se oli varustettu penkein ja tuolein; alueella ei kuitenkaan ollut huonolta säältä suojattua aluetta. **CPT pyytää Suomen viranomaisia korjaamaan tämän puutteen.**

44. Mitä toimintaan tulee, säilöön otetut saattoivat liikkua vapaasti yksikön sisällä, ja heillä oli rajoittamaton pääsy kauniisti sisustettuihin yhteistiloihin (joihin kuului myös kaksi hyvin varustettua leikkihuonetta lapsille), joissa he saattoivat katsoa satelliittiteleviointia ja videoita/DVD:tä, kuunnella radiota, pelata tietokonepelejä ja lukea kirjoja ja sanomalehtiä. Lisäksi oli internet-yhteys (ulkomaisten sanomalehtien, konsulaattien tai diplomaattisten edustustojen sekä kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen nettisivut). Lisäksi säilöön otetut saattoivat pelata pöytätennistä, koripalloa, lentopalloa ja lautapelejä, ja heillä oli käytössään hyvin varustettu kuntosali. Yksikössä oli myös ekumeeninen rukoushuone ja mahdollisuus pyynnöstä järjestää uskonnollisen yhteisön edustajan vierailu.

Kaiken kaikkiaan tarjottu toiminta vaikutti olevan suunniteltua säilöön otettujen henkilöiden erilaisiin tarpeisiin ja se vastasi naisten ja perheiden vaatimuksia. Kun toisaalta otetaan huomioon pidentyvät oleskeluajat laitoksessa, **CPT pyytää Suomen viranomaisia harkitsemaan mahdollisuuksia kehittää edelleen Metsälän säilöönottokeskukseen säilöön otetuille tarjottavaa toimintaa ottaen erityisesti huomioon pienten lasten ja nuorten koulutustarpeet.**

c. terveydenhoito

45. Metsälän säilöönottokeskuksen palkkalistoilla ei ollut lääkäriä, mutta laitoksella oli sopimus yksityisen yrityksen kanssa, jonka perusteella yleislääkäri piti vastaanottoa kerran viikossa. Jos säilöön otetut tarvitsivat terveystarkastusta tai -konsultointia, heidät vietiin ulkopuolella olevaan sairaalaan tai, jos kiireellistä terveydenhoitoa tarvittiin, henkilökunta kutsui ambulanssin. Akuuttia hammashoitoa järjestettiin myös. Metsälän yksikön johdon ja henkilökunnan mukaan nämä järjestelyt toimivat hyvin käytännössä, eikä valtuuskunta kuullut yhtään lääkäriin pääsyä tai hammashoitoa koskevaa valitusta säilöön otetuilta.

46. Tarkastusajankohtana kaksi maanantaista perjantaihin yhteensä 1,5 viran työmäärän verran työskentelevää sairaanhoitajaa huolehti Metsälän säilöönottoyksikön säilöön otettujen henkilöiden, avoimen vastaanottokeskuksen asukkaiden ja noin 300 paikkakunnalla asuvan turvapaikanhakijan terveydenhoidosta. Käytännössä hoitajat pystyivät käyttämään vain noin 2 tuntia viikossa Metsälän säilöön otetuille (vaikka tarvittaessa heidät saattoi kutsua paikalle muina aikoina). Viikonloppuisin ja öisin paikassa ei ollut terveydenhoitoa. **CPT suosittelee, että erityisesti Metsälän säilöönottoyksikölle kohdennettavia terveydenhoidon henkilökuntaresursseja lisätään, jotta voidaan varmistaa sairaanhoitajan läsnäolo päivittäin mukaan lukien viikonloput.**

47. Yksi valtuuskuntaa erityisesti huolettava seikka oli järjestelmällisen terveystarkastuksen puuttuminen uusilta Metsälän säilöönottoyksikköön saapujilta. Tällainen tarkastus on sekä säilöön otettujen että henkilökunnan etujen mukaista, ja se on myös ennaltaehkäisevä toimenpide (erityisesti tarttuvien tautien leviämisen estämiseksi). **Komitea suosittelee, että välitön ja järjestelmällinen terveystarkastus aloitetaan ensi tilassa;** hoitohenkilökuntaresurssien lisäämisen, jota jo suositeltiin 46 kohdassa, pitäisi helpottaa tätä (ks. myös 97 kohta).

48. Psykologisen/psykiatrisen avun osalta valtuuskunnalle kerrottiin, että tutkimuksen tai hoidon tarpeessa olevat säilöön otetut lähetettiin ulkopuoliseen psykiatriseen laitokseen. Valtuuskunta oli kuitenkin huolissaan siitä, että järjestelyt psykiatrin tai psykologin säännöllisille käynneille Metsälän säilöönottoyksikössä puuttuivat.

CPT:n on painotettava tarvetta kiinnittää erityistä huomiota säilöön otettujen ulkomaalaisten mielenterveyteen ja psyykkiseen tilaan, koska jotkut heistä ovat turvapaikanhakijoita ja ovat saattaneet kokea vaikeita tilanteita - mukaan lukien kidutus ja muut epäasiallisen kohtelun muodot - omassa kotimaassaan, kun taas toiset saattavat kärsiä psyykkisestä stressitilasta odottaessaan karkotusta. **Komitea suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin, jotta Metsälän säilöönottoyksikössä voidaan varmistaa säännölliset psykologin käynnit ja viipymätön pääsy psykiatrille.**

49. Terveydentilaa koskevat tiedot (mukaan lukien vastaanottokirjaukset) säilytettiin sairaanhoitajien toimistossa, eivätkä ne olleet muun henkilökunnan saatavilla kuin sairaanhoitajien poissa ollessa sattuvissa hätätapauksissa. Tällaisia tilanteita varten ei ollut selkeää toimintatapaa mukaan lukien tällaisten tapausten kirjaaminen ja raportointi. **Suomen viranomaisia pyydetään laatimaan kirjalliset periaatteet, joista selviää, kenellä ja missä olosuhteissa on pääsy terveydentilaa koskeviin tietoihin hoitohenkilökunnan poissa ollessa. Lisäksi tulisi luoda menettely, jossa merkintään, jos muu kuin hoitohenkilökunta käyttää terveydentilaa koskevia tietoja ja jossa asia raportoidaan hoitohenkilökunnalle ensitilassa.** Luonnollisesti suositellun hoitohenkilökuntaresurssien lisäämisen pitäisi minimoida tilanteet, jolloin muulla kuin hoitohenkilökunnalla on tarve päästä terveydentilaa koskeviin tietoihin.

d. muut seikat

50. CPT:n valtuuskunta sai myönteisen käsityksen Metsälän säilöönottoyksikön henkilökunnasta. "Ohjaajien" (eli henkilökunnan, joka työskentelee suorassa kontaktissa säilöön otettujen kanssa) määrä oli riittävä³⁹, he edustivat eri kulttuureja⁴⁰ ja puhuivat useita eri kieliä (noin 25 kieltä). Lisäksi valtuuskunta havaitsi, että henkilökunta oli saanut alkukoulutuksen ja jatkuvaa koulutusta heidän työnsä erityispiirteistä (mukaan lukien mm. kulttuurien välinen ja yksilöiden välinen kommunikaatio, konfliktien torjunta, jne.).

51. Metsälän keskuksessa oli sopimuksella töissä kaksi yksityistä turvamiestä, joiden tehtävänä oli ensisijaisesti vartioida aluetta ja käyttää CCTV-järjestelmää. Häätötilanteessa ja yksikön johtajan käskystä heille voitiin antaa oikeus käyttää patukkaa, kyynelkaasua ja käsirautoja. Olosuhteet, joissa tällaisia keinoja voitaisiin käyttää, oli yksilöity yksityiskohtaisesti ja rajoittavalla tavalla yksikön ja turvallisuusyrityksen⁴¹ välisessä sopimuksessa, ja niihin liittyivät tarkat kirjaamis- ja raportointivelvoitteet. Valtuuskunnalle kerrottiin, että patukkaa, kyynelkaasua tai käsirautoja ei ollut käytetty yhtään kertaa yksikön avaamisesta lähtien. Tämän lisäksi **CPT haluaisi tietää, ovatko Metsälän säilöönottoyksikössä työskentelevät yksityiset turvallisuusvartijat saaneet erikoiskoulutusta patukan, kyynelkaasun ja käsirautojen käytössä.**

52. Ulkomaailmaan suuntautuvia yhteyksiä, vierailuja, puheluita ja kirjeenvaihtoa koskeva käytäntö oli vapaata. Lisäksi Metsälässä säilytetyille ulkomaisten kansalaisille oli annettu (20 eri kielellä) kirjallista tietoa heidän oikeuksistaan, mukaan lukien tietoa valitusoikeudesta ja oikeudesta lähettää luottamuksellisia valituksia ulkopuolisille tahoille. Laitoksessa kävi myös säännöllisesti (eli ainakin kaksi kertaa viikossa) kansalaisjärjestön edustajia (Pakolaisneuvonta), jotka antoivat ulkomaalaisille tietoja ja juridista apua (ks. myös 55 kohta).

Tarkastusten osalta Metsälän säilöönottoyksikössä saattoi vieraila erilaisia tahoja mukaan lukien eduskunnan oikeusasiamies ja vähemmistövaltuutettu, UNHCR:n edustajia, kansanedustajia, aluehallinnon edustajia, jne. Tässä yhteydessä **CPT haluaisi painottaa, että ollakseen tehokkaita tarkastusten ja seurantakäyntien tulisi olla sekä usein toistuvia että etukäteen ilmoittamattomia. Lisäksi valvonta- ja seurantaelimille tulisi antaa valtuudet keskustella kahdenkesken säilöön otettujen henkilöiden kanssa ja tutkia kaikkia heidän kohteluunsa liittyviä asioita (säilytyksen aineelliset olosuhteet; säilytyskirjaukset ja muu dokumentaatio; säilöön otettujen henkilöiden oikeuksien toteutuminen, jne.).**

53. Metsälän säilöönottoyksikössä ei myöskään havaittu todisteita eristämisen liiallisesta käytöstä⁴². Kahden eristyshuoneen olosuhteet samoin kuin eristykseen asetettujen säilöön otettujen

³⁹ Kokopäivätoimisia "ohjaajia" oli 24 samoin kuin "vanhempia ohjaajia", jotka tekivät 1,5 kokopäivätoimintaa. Yhdessä vuorossa oli päivisin paikalla 5 "ohjaajaa" (4 viikonloppuisin), 6 iltaisin ja 2 öisin. Useimmilla heistä oli aikaisempaa sosiaalipoliittista tai valtiotieteellistä, kasvatustieteellistä, sosiaalityön tai terveydenhuollon koulutusta.

⁴⁰ "Ohjaajilla" oli muun muassa afgaani-, algerialais-, etiopialais-, intialais-, irakilais-, kongolais-, liettualais-, marokkolais-, pakistanilais-, venäläis- ja somalitaustaa.

⁴¹ Turvallisuusvartijat voivat käyttää näitä keinoja vain suojellakseen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä tai omaisuutta hyökkäystä tai välitöntä hyökkäyksen uhkaa vastaan, mikäli mitkään muut keinot eivät tuottaneet tulosta; käytettyjen keinojen tuli olla olosuhteisiin nähden lievimmät mahdolliset.

ohjelma (mukaan lukien rajoittamaton ulkoilu ja radion, kirjojen ja suihkun käyttö) olivat kaiken kaikkiaan riittävät; **sairaanhoitajan tulisi kuitenkin käydä eristyksissä pidettävien henkilöiden luona päivittäin.**

CPT:n valtuuskunta havaitsi, että ulkomaalaisten siirtäminen poliisiin säilytettäväksi yksikön turvallisuuden takia tai rangaistuksena sisäisten sääntöjen vakavista rikkomuksista oli vähentynyt⁴³. Johto piti tämän käyttämistä viimeisenä mahdollisena keinona. Komitea on tähän tyytyväinen, mutta haluaa painottaa, että periaatteessa säilytyskeskuksessa pidettäviä ulkomaalaisia ei tulisi palauttaa poliisiin säilytettäväksi. Säilöön otettuja koskevan lain 9 §:n 2 momentissa mainittuihin tilanteisiin vastaamiseksi voisi ja tulisi löytää asianmukaisia tapoja säilytysyksikön sisällä.

Valtuuskunta havaitsi, että oli perustettu rekisteri, johon kirjataan erillään säilyttämistapaukset ja poliisiin säilytettäväksi siirtäminen. On myös huomionarvoista, että kaikenlainen poliisin pääsy laitokseen vaatii nykyään yksikön johtajan etukäteisvaltuutuksen. Tämä on myönteistä kehitystä.

4. Suojakeinot

54. CPT:n valtuuskunta kuuli säilöön otetuilta ulkomaalaisilta tuskin yhtään valitusta, jotka koskivat mahdollisuutta ilmoittaa lähimaiselle säilöönotosta ja tulkkipalvelun saatavuutta poliisiin tai rajavartioston kuulusteluissa. Tämä on parannus vuoden 2003 käynnin aikana havaittuun tilanteeseen⁴⁴.

55. Avustajan saamisen osalta ulkomaalaislain nojalla säilöön otetuilla ulkomaalaisilla on Metsälän säilöönottoyksikköön saapumisensa jälkeen mahdollisuus käyttää hyväkseen juridista apua, jota antavat kansalaisjärjestön edustajat (Pakolaisneuvonta).

Tilanne on huolestuttavampi sinä aikana, jonka ulkomaalaiset viettävät poliisin ja rajavartiolaitoksen tiloissa. Valtuuskunnan käynnin aikana saamien tietojen mukaan vaikuttaa siltä, että ulkomaalaisilla on tuskin koskaan mahdollisuus saada avustajaa mainittuna aikana huolimatta siitä, että säilöön otettujen ulkomaalaisten ensimmäiset haastattelut tehtiin usein poliisin tai rajavartiolaitoksen tiloissa. **CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ulkomaalaislain nojalla säilöön otetut ulkomaalaiset voivat käyttää oikeuttaan saada avustaja heti vapaudenmenetyksensä alusta lähtien (eli siitä hetkestä, jolloin heidän oli ensimmäistä kertaa jäätävä poliisiin tai rajavartioston suojiin).**

⁴² Eristämistä käytettiin 11 kertaa vuonna 2006, 12 kertaa vuonna 2007 ja 10 kertaa 1.1. - 28.4. välisenä aikana vuonna 2008. Eristysajan tavanomainen pituus oli 1,5 - 3 vuorokautta.

⁴³ Ks. säilöön otettuja koskevan lain 9 (2) pykälä. Vuonna 2006 tällaisia siirtoja oli ollut 29 (keskimäärin 8 vuorokaudeksi; pisin siirto oli 26 vuorokautta), 34 vuonna 2007 (useimmiten 2-6 vuorokaudeksi; pisin oli 15 vuorokautta), ja 6 kappaletta 1.1. - 28.4. välisenä aikana vuonna 2008 (1 - 7 vuorokaudeksi).

⁴⁴ Ks. erityisesti CPT/Inf (2004) 20, 53 kohta.

56. Oikeuksista ilmoittamisen osalta vaikutti siltä, että kirjallisen tiedon antamisessa oli ongelmia rajavartiolaitoksen säilytyksen aikana huolimatta siitä, että tietolehtisiä oli saatavilla useilla kielillä ja että niitä oli tarkoitus antaa ulkomaalaisille pidätyksen yhteydessä rajavartioiden toimesta.

Poliisin pidättämien ulkomaalaisten osalta useimmat valtuuskunnan Metsälän keskuksessa haastattelemat säilöön otetut vahvistivat, että heille oli *suullisesti* kerrottu ainakin osasta heidän oikeuksiaan (esimerkiksi avustajan saamisesta) pian heidän pidätyksensä jälkeen. Huolimatta CPT:n aiemmasta tätä koskevasta suosituksesta⁴⁵ mitään *kirjallista* tietoa oikeuksista ei annettu poliisin pidättämille ulkomaalaisille.

Näin ollen **CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin varmistaakseen, että kaikille poliisin tai rajavartioston ulkomaalaislain nojalla kiinni ottamille ulkomaalaisille annetaan järjestelmällisesti lomake, jossa kerrotaan selkeästi kaikki heidän oikeutensa heti, kun heidät on tuotu poliisiasemalle. Tämä lomake tulisi olla saatavilla kaikilla asiaan kuuluvilla kielillä.**

5. Ulkomaalaisten karkotus lentoteitse

57. Vuoden 2003 käynnin selonteossa⁴⁶ CPT suositteli viipymättä antamaan yksityiskohtaiset ohjeet karkotustilanteiden yhteydessä noudatettavasta toimintatavasta ja erityisesti sallittavasta voiman ja/tai pakkokeinojen käytöstä.

Komitea on tyytyväinen havaitessaan, että Suomen viranomaiset ovat ryhtyneet toimenpiteisiin tämän suosituksen toimeenpanemiseksi. Sisäasiainministeriö on antanut kaksi ohjetta: yhden, joka koskee karkotustilannetta ennen, sen aikana ja sen jälkeen noudatettavaa toimintatapaa⁴⁷, ja toisen, joka koskee erityisesti voimankäyttöä karkotustilanteessa⁴⁸. Näissä ohjeissa viitataan nimenomaan CPT:n standardeihin⁴⁹, ja niillä muun muassa varmistetaan, että ennen karkotusta ulkomaalaiselle on tiedottava hänen oikeudestaan saada avustaja ja tulkkipalveluita ja ilmoittaa lähisukulaiselleen (mukaan lukien kohdemaassa) tilanteestaan sekä ilmoittaa asiasta maansa konsulaattiin/diplomaattiseen edustustoon.

⁴⁵ Ks. CPT/Inf (2004) 20, 17 kohta.

⁴⁶ Ks. CPT/Inf (2004) 20, 58 kohta.

⁴⁷ SM-2008-00462/Ka-24, annettu 21. helmikuuta 2008.

⁴⁸ SM-2004-03240/Tu-41, annettu 18. marraskuuta 2004.

⁴⁹ Kuten on todettu CPT:n yleisraportin CPT/Inf (2003) 35 27–45 kohdassa.

Näihin ohjeisiin sisältyvät myös tarkat säännöt siitä, millaisia voimakeinoja poliisi voi käyttää karkotustilanteessa; periaatteessa sallitaan ainoastaan kiinnipitäminen, metalliset/muoviset käsiraudat ja - eräissä tapauksissa - "vartaloraudat"⁵⁰. Täysin kiellettyä on käyttää tekniikoita, jotka saattaisivat estää hengityksen. Karkotustilanteessa tapahtuvan lääkityksen käytön on aina perustuttava lääketieteellisiin seikkoihin, ja sen voi määrätä lääkäri sen jälkeen, kun kyseinen lääkäri on itse tutkinut henkilön. Karkotusryhmän mukana seuraavan sairaanhoitajan tulisi säännönmukaisesti antaa lääkitys, ellei lääkäri ei ole toisin valtuuttanut. Lisäksi säännöissä määrätään ankara raportointivelvollisuus kunkin operaation jälkeen (maahanmuuttoviraston poliisin päällikölle ja sisäasiainministeriön poliisiosastolle), ja tämä määräys koskee karkotusryhmän jäseniä⁵¹ ja karkotuksista vastaavaa yksikköä.

CPT on tyytyväinen näiden ohjeiden vahvistamiseen, mikä edustaa huomattavaa parannusta vuoden 2003 käynnin yhteydessä havaittuun tilanteeseen. **Komitea haluaa kuitenkin painottaa, että ennen karkotusoperaatiota ja sen aikana kaikki lääkitys tulisi antaa ainoastaan kyseisen ulkomaalaisen suostumuksella (tai jos henkilöä hoidetaan tahdosta riippumatta mielenterveyslain nojalla, asianmukaisten suojakeinojen mukaisesti).** Lisäksi CPT on sitä mieltä, että karkotusoperaatioille olisi hyvä luoda riippumattoman ulkopuolisen seurantamenetelmän, ja karkotusoperaatioiden tallentamista audiovisuaalisesti (erityisesti ongelmalliseksi arvelujen karkotusten) tulisi harkita.

⁵⁰ "Vartaloraudat" on kuvattu ohjeessa SM-2004-03240/Tu-41 leveäksi nylonvyöksi, johon on liitetty käsiraudat ja jossa on säädettävä nauha, joka mahdollistaa rajoitetut käsien liikkeet.

⁵¹ Huhtikuun 1. päivästä 2006 lähtien sisäasiainministeriöön on muodostettu erillinen karkotusasioita käsittelevä yksikkö. Tämä yksikkö (joka kuuluu Helsingin poliisilaitokseen) hoitaa useimmat saatetut karkotukset Suomessa (vuonna 2007 se suoritti 91 tällaista operaatiota 175 operaation kokonaismäärästä) ja koordinoi/valvoo kaikkia muita. Lisäksi yksikön jäsenet järjestävät karkotuksia käsittelevää erikoiskoulutusta maan muille poliisiyksiköille.

C. Vankilat

1. Alustavat huomautukset

58. CPT:n neljäs määräaikaikäykänti Suomeen piti sisällään ensikäynnin Vantaan vankilassa. Lisäksi valtuuskunta suoritti seurantakäynnit Helsingin ja Riihimäen vankiloihin.⁵²

59. Käynnin alussa valtuuskunnalle kerrottiin vuodesta 2003 lähtien tehdyistä toimenpiteistä kokonaisvaltaisen vankeinhoitouudistuksen aikaansaamiseksi, johon oli kuulunut uuden lainsäädännön vahvistaminen syyskuussa 2005 (vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki) sekä Vankeinhoitolaitoksen uudelleenorganisointi viideksi aluevankilaksi ja itsenäiseksi terveydenhuoltoyksiköksi. Uudistuksen tarkoituksena oli parantaa tutkinta- ja vankeusvankien oikeussuojaa, lisätä lähityöskentelyä vankien kanssa ja parantaa toiminta- ja kuntoutusohjelmien saatavuutta. Erityisesti vankeusvankien osalta tavoitteena oli helpottaa paluuta yhteiskuntaan ja estää rikosten uusiminen; tältä osin Suomen viranomaiset ovat perustellusti pitäneet huomattavana edistysaskeleena sijoittajayksiköiden perustamista kullekin alueelle sekä yksilöllisten rangaistusajansuunnitelmien laatimista kaikille yli kuuden kuukauden vankeustuomion saaneille vangeille ja tietyille vankiryhmille (esim. nuoret, seksuaalirikolliset).

Vankeinhoitouudistuksen toteutuksen katsottiin monilta osin onnistuneen lyhyessä ajassa hyvin. Valtuuskunnan yhteistyötahot Rikosseuraamusvirastosta kuitenkin painottivat, että talouden realiteetit, joiden vuoksi on pulaa pätevistä toimintoja tarjoavasta henkilökunnasta ja jotka johtavat henkilökunnan vähennystarpeeseen, merkitsevät, että osalle vangeista ei ole pystytty tarjoamaan sopivia toimintaohjelmia.

CPT pyytää Suomen viranomaisia jatkamaan pyrkimyksiään uuden vankilainsäädännön toteuttamiseksi kokonaan, erityisesti siltä osin kuin on kyse riittävien toiminta- ja kuntoutusohjelmien tarjoamisesta vangeille.

60. Vankimäärän 28 prosentin kasvu vuodesta 1998 vuoteen 2005 oli pakottanut Suomen viranomaiset ryhtymään toimenpiteisiin vankiloiden tilanahtausongelman hoitamiseksi. Rikoslain muutokset ja uuden vankeuslainsäädännön vahvistaminen (joka muun muassa jättää hallinnolle vähemmän harkintavaltaa pitää ehdonalaiseen vapauteen oikeutetut vangit vankilassa) ovat mahdollistaneet suunnanmuutoksen vuodesta 2006: vuonna 2007 keskimääräinen vankiluku oli 3.551 (virallinen vankipaikkamäärä oli 3.575 laskettuna sen mukaan, että asuintila vankia kohden oli 5,5 m²) verrattuna vuoden 2005 vankilukuun, joka oli 3.888.

Valtuuskunnan viralliset yhteistyötahot kuitenkin huomauttivat, että useissa suljetuissa vankiloissa oli vuoden 2008 käynnin aikoihin vieläkin tilanahtautta; joissakin vankiloissa käyttöaste oli jopa 150 % (ks. 83 kohta, Vantaan vankila).

CPT luottaa siihen, että Suomen viranomaiset jatkavat yrityksiään taistella vankiloiden tilanahtautta vastaan ja ottavat työssään huomioon Euroopan neuvoston ministerikomitean vankiloiden yliasutusta ja vankimäärän kasvua (inflation) koskevan

⁵² Ks. CPT/Inf (99) 9, 48-114 kohta näihin laitoksiin vuonna 1998 suoritetun aikaisemman käynnin osalta ja CPT/Inf (93) 8, 54-146 kohta Helsingin vankilaan vuonna 1992 suoritetun ensimmäisen käynnin osalta.

suosituksen nro R (99) 22 sekä ehdonalaista vapautta koskevan suosituksen R (2003) 22.

61. "Paljujen" käyttö⁵³, jota CPT ensimmäisen kerran kritisoi vuoden 1992 käynnin selonteossa, jatkuu vankiloissa, tai osassa vankiloita, Suomessa. Huolimatta yrityksistä varustaa sellit saniteettitiloilla, WC puuttui vielä 508 sellistä huhtikuussa 2008 (vuonna 2003 määrä oli 750). Valtuuskunnalle ilmoitettiin, että suunnitelmissa oli saniteettitilojen rakentaminen 395 selliin vuoteen 2015 mennessä (ks. 90 kohta tältä osin). **Komitea suosittelee, että sellien saniteettitiloilla varustamista aikaistetaan tästä huomattavasti.**

Siihen asti kunnes työ valmistuu, vangeille yritettiin järjestää mahdollisuus käyttää yhteisiä saniteettitiloja vuorokauden kaikkina aikoina (myös yöllä). Yöhenkilökunnan riittämättömyyden vuoksi nämä järjestelyt olivat pikemminkin poikkeus kuin sääntö. **CPT pyytää Suomen viranomaisia ryhtymään kaikissa Suomen vankiloissa toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vangeille, jotka on sijoitettu selleihin, joissa ei ole WC:tä, annetaan mahdollisuus asianmukaisten WC-tilojen käyttöön kaikkina aikoina päivällä ja yöllä. Nämä toimet edellyttävät, että henkilökuntaa on yöaikaan riittävästi (joko perustamalla uusia virkoja tai sijoittamalla vankeinhoitohenkilökuntaa uudelleen).**

2. Epäasiallinen kohtelu ja vankien välinen väkivalta

62. Väitteitä vankien epäasiallisesta kohtelusta henkilökunnan toimesta ei Helsingin, Riihimäen ja Vantaan vankiloissa juurikaan esitetty. Useimmat valtuuskunnan haastattelemat vangit katsoivat, että vartijat kohtelevat heitä asiallisesti.

63. Henkilökunnan suhtautuminen vankeihin oli kohteliasta ja asiallista, mutta luonteeltaan vain "säilyttävää". Useimmat suorassa yhteydessä vankien kanssa olevat virkamiehet katsoivat velvollisuksiensa rajoittuvan siihen, että he pitivät vangit turvallisesti säilössä ja varmistivat, että nämä noudattivat tiukasti sääntöjä ja määräyksiä. Yleisesti henkilökunta näytti haluttomalta olemaan vuorovaikutuksessa niiden vankien kanssa, joista he olivat vastuussa. Erityisesti vangit, joilla ei ollut lainkaan tai oli vain vähän mahdollisuuksia olla yhteydessä muihin vankeihin (esim. ulkomaalaiset, vangit, jotka oli oman turvallisuutensa vuoksi eristetty), kärsivät henkilökunnan ja vankien välisistä hyvin rajoittuneista suhteista.

⁵³ Toisin sanoen joidenkin vankien on luonnollisten tarpeidensa tekemiseksi vieläkin turvauduttava paljuihin, jotka he tyhjentävät, kun sellit aamulla avataan.

Valtuuskunnan mukaan dynaamisen turvallisuuden ja huolenpidon käsitteisiin perustuvien rakentavien ja myönteisten suhteiden kehittäminen vankilan henkilökunnan ja vankien välillä lisäisi järjestystä ja turvallisuutta ja tekisi vartijoiden työstä huomattavasti palkitsevampaa. **CPT suosittelee huomattavaa panostusta henkilökunnan peruskoulutukseen ja jatkuvaan koulutukseen henkilökunnan ja vankien välisten myönteisten suhteiden rakentamiseksi vankilassa. Tällainen lähestymistapa on suurelta osin riippuvainen siitä, että henkilökunnalla on henkilöiden väliseen viestintään tarvittavat taidot ja että he käyttävät niitä. Tässä yhteydessä olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla huolehditaan siitä, että henkilökunta, joka työskentelee varmuusosastoilla tai suljetuilla osastoilla tai sellaisten vankien kanssa, joilla on vain vähän inhimillisiä yhteyksiä muihin vankeihin, ovat aidosti ja ennalta vaikuttavalla tavalla sitoutuneet käyttämään näitä taitoja.**

3. Vankien välinen väkivalta ja uhkailu

64. Vankien välinen väkivalta ja uhkailua on ollut CPT:lle huolenaihe aina komitean ensimmäisestä Suomen vierailusta vuonna 1992 lähtien.

Valtuuskunnan vuoden 2008 tarkastuksen aikana tekemät havainnot osoittavat, että tällä alueella on tehty paljon. Ehkäisevä työ perustuu vankien yksilöllisten riskien ja tarpeiden arviointiin, joka tehdään säilytyksen alkuvaiheessa ja sen jälkeen säännöllisin väliajoin. Monitieteellinen lähestymistapa, jota seuraavat sijoitusyksiköt, on tässä suhteessa olennainen työkalu. Tarkastetuissa laitoksissa nämä toimenpiteet yhdistettiin strategiaan, joka koostui vankien asumistilojen jakamisesta pienemmiksi ”hermeettisiksi” säilytysyksiköiksi. Tämä tarjosi enemmän mahdollisuuksia huolehtia siitä, että keskenään sopeutumattomina pidetyt vangit voitiin pitää erillään toisistaan. Useimmat haastatelluista vangeista olivat sitä mieltä, että nämä uudet järjestelyt olivat vähentäneet vankien välisen väkivallan ja uhkailun mahdollisuuksia, joskin jotkut valittivat, että se oli vähentänyt myös kontaktimahdollisuuksia. On syytä huomata, että niiden vankien lukumäärä, jotka oli luokitettu erityisen ”pelokkaiksi” ja joista oli ilmoitettu Rikosseuraamusvirastolle, oli paljon alhaisempi tarkastetuissa laitoksissa kuin muissa vankiloissa, joissa oli suurempia osastoja.⁵⁴ Lisäksi raportoitujen vankien välistä väkivaltaa koskevien tapausten määrä näyttää laskeneen.⁵⁵

65. Tarkastuksen aikana vaikutti kuitenkin siltä, ettei tämä lähestymistapa toistaiseksi ole kyennyt tarjoamaan kaikkein haavoittuvimmille vangeille asianmukaista toimintaa turvallisessa ympäristössä.

Kaikissa kolmessa tarkastetussa laitoksessa vankeja, joita ei voitu säilyttää normaalisti, säilytettiin erillään pitkiksi venyviä aikoja (eli jopa useita kuukausia) kurinpito-/tarkkailuosastolla, ”matkaselleissä” tai suljetulla osastolla pääosin selleihin eristettyinä. Jotkut vangeista olivat sitä mieltä, että he maksoivat korkean hinnan omasta turvallisuudestaan; he olivat hakeneet suojaa, ja vankila vastasi tähän pitämällä heitä kurinpidollista yksinäisyysrangaistusta muistuttavissa olosuhteissa.

⁵⁴ Esimerkiksi Helsingin vankilassa oli 3 tällaista vankia ja Vantaan vankilassa 2, kun sitä vastoin Turun vankilassa heitä kerrottiin olevan 71, Sukevan vankilassa 51 ja Pelson vankilassa 40.

⁵⁵ Vuonna 2007 näitä raportteja oli 124, verrattuna 156:een vuonna 2004.

Lisäksi joillakin vangeilla oli syytä tuntee olonsa turvattomaksi, sillä heihin (mahdollisesti) aggressiivisesti suhtautuvat vankitoiverit oli sijoitettu heidän kanssaan samalle osastolle. He joutuivat kokonaan luopumaan oikeudestaan tunnin päivittäiseen ulkoiluun, tai henkilökunnan oli kiellettävä se turvallisuussyistä⁵⁶; **tällainen tilanne ei missään tapauksessa ole hyväksyttävä.** Helsingin vankilan suljetussa yksikössä ISO-1⁵⁷ esiintyivät räikeimmät esimerkit tällaisista tilanteista, kun ainakin kahdella vangilla oli syytä uskoa, että muut osastolla säilytetyt vangit yrittäisivät vahingoittaa heitä. Vaikka henkilökunta teki kaikkensa estääkseen kyseisten vankien väliset yhteydet, jotkut vangit valittivat näiden tilanteiden aiheuttamasta kestämättömästä psyykkisestä paineesta.

Samalla kun Suomen viranomaiset tavoittelevat sen varmistamista, että kaikki vangit voivat suorittaa rangaistuksensa turvallisissa oloissa, viranomaisten pitäisi pyrkiä järjestämään väkivaltaisille/häiriötä aiheuttaville vangeille samoin kuin oman turvallisuutensa vuoksi eristetyille vangeille asianmukaiset turvatoimet. Tässä yhteydessä CPT ei missään tapauksessa pidä hyväksyttävänä sitä, että oman turvallisuutensa vuoksi eristettyjä vankeja säilytetään yhdessä väkivaltaisen tai häiritsevän käyttäytymisen vuoksi eristettyjen vankien kanssa. **Komitea pyytää Suomen viranomaisia ryhtymään asianmukaisiin toimenpiteisiin edellä olevien huomautusten johdosta. Tarvittaessa asianomaisia säännöksiä ja määräyksiä olisi muutettava.**

66. Valtuuskunnan havainnot vuoden 2008 vierailun aikana viittaavat siihen, että kohdatessaan vankien välisiä väkivaltatapauksia vierailun kolmen vankilan henkilökunta yleensä puuttui asiaan asianmukaisesti. Useat Vantaan ja Helsingin vankiloiden vangit totesivat kuitenkin, että he olivat toisinaan itse puuttuneet asiaan lopettaakseen vankien väliset tappelut, koska ketään henkilökunnan jäsentä ei tuolloin ollut paikalla. **CPT kehottaa Vantaan ja Helsingin vankiloiden johtoa ja henkilökuntaa olemaan jatkuvasti valppaina varmistaakseen, ettei mikään vankien välinen väkivaltatapaus jää havaitsematta, ja käyttämään kaikkia käytettävissään olevia keinoja tällaisten tapausten ehkäisemiseksi. Tämä edellyttää sitä, että säilytysalueilla ja tiloissa, joita käytetään vankien toimintaan, on paikalla riittävä määrä henkilökuntaa.**

67. Vankiloiden terveydenhoitohenkilökunnan, myös psykiatrien kanssa käydyistä keskusteluista kävi ilmi, että edellä mainitun kaltaiset eristettynä pitämistä muistuttavat olosuhteet ovat hyvinkin saattaneet aiheuttaa pitkäaikaista vahinkoa tietyille ”pelokkaille” vangeille ja siten heikentäneet heidän henkisiä ja sosiaalisia kykyjään. Jopa silloinkin, kun yhteydenpitoa/toimintaa varten oli asianmukaiset tilat, kuten Helsingin vankilan suljetussa yksikössä IYS⁵⁸, näitä tiloja ei käytetty pätevän henkilökunnan puutteen vuoksi.

CPT suosittelee yhtenäisen lähestymistavan kehittämistä ”pelokkaita” vankeja koskevan kysymyksen käsittelemiseksi. Näille vangeille tulisi erityisesti tarjota asianmukaiset olot ja asianmukainen kohtelu; mahdollisuus toimintaan, koulutukseen ja urheiluun pitäisi järjestää. Lisäksi vankien terveydenhoidossa tulee olla ennaltaehkäisevä lähestymistapa suojelun tarpeessa oleviin vankeihin, erityisesti psykologisen ja psykiatrisen hoidon osalta. Vankien yksilölliset tarpeet pitäisi arvioida säännöllisin väliajoin, ja tarvittaessa tulisi harkita siirtoa toiseen vankilaan.

⁵⁶ Vankeuslain 7 luvun 6 pykälän ja tutkintavankilain 3 luvun 5 pykälän mukaan vangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vangin terveydentila tai vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

⁵⁷ ISO on suomenkielinen Itäisen Selliosaston lyhenne.

⁵⁸ IYS on suomenkielinen Itäisen Yösellin lyhenne.

4. Erityisvalvonnassa olevat vangit

68. Vuoden 2008 vierailun aikana kiinnitettiin erityistä huomiota sellaisten vankien tilanteeseen, joita säilytetään erityisen varmoissa tai valvotuissa oloissa Helsingin ja Riihimäen vankiloissa, samoin kuin niiden tutkintavankien kohteluun, jotka tuomioistuin on määrännyt erillään pidettäviksi Vantaan vankilaan.

a. erityisen varmoissa tai valvotuissa oloissa säilytetyt vangit

i. *Riihimäen vankilan varmuusosasto*

69. Riihimäen vankilan varmuusosasto aloitti toimintansa 1 päivänä elokuuta 2007.⁵⁹ Osastolla on kahdeksan paikkaa; vierailun aikana sinne oli sijoitettu seitsemän vankia. Näitä vankeja pidettiin yleisesti erittäin vaikeina tai väkivaltaisina, ja yhtä säilytettiin osastolla hänen oman turvallisuutensa vuoksi (ks. tältä osin 65 ja 67 kohta).

70. Päätöksen osastolle sijoittamisesta teki Rikosseuraamusvirasto vankilan tai sijoittajayksikön johtajan esityksestä. Virasto arvioi sijoituspäätökset uudelleen joka kolmas kuukausi. Vankia kuultiin ennen päätöksen tekoa. Vangille ilmoitettiin tehdystä päätöksestä ja sijoituksen perusteista kirjallisesti, ja hänellä oli mahdollisuus valittaa siitä hallinto-oikeuteen.

Vankilan henkilökunta ja johto olivat keskeisessä asemassa vankien käytöksen tarkkailussa ja arvioinnissa, ja sikäli kuin valtuuskunta pystyi asian varmistamaan, vankien asenteiden kehittymisen asianmukainen arviointi pyrittiin takaamaan. Jotkut vangit kuitenkin asettivat tarkasteluprosessin objektiivisuuden kyseenalaiseksi; he olivat sitä mieltä, että päätökset sijoituksen jatkamisesta tehtiin todellisuudessa pelkästään vankilan johdon oman arvioinnin ja ehdotuksien pohjalta antamatta asianmukaista painoa muille näkökohdille.

Sellaisten vankien osalta, joiden persoonallisuuden tai käytöksen voidaan olettaa aiheuttavan pitkäaikaisen sijoituksen varmuusosastolle, on heidän kohtelunsa vaikuttavuuden kannalta olennaista, että myös vangit itse mieltävät sijoittamispäätökset oikeudenmukaisiksi. Muutoin todennäköinen seuraus voi olla lisääntyvä katkeruus ja huonon käyttäytymisen kierre.

⁵⁹ Vankeuslain 5 luvun 5 pykälän mukaan voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa eristetty varmuusosasto, jonne voidaan sijoittaa vankeusvankeja, joiden voidaan perustellusta syystä epäillä syyllistyvän tekijänä tai osallisena huumausainerikokseen tai muuhun vakavaan rikokseen, karkaavan tai yrittävän karata, tai jos vanki on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

71. Yksikön aineelliset olosuhteet olivat hyvää tasoa. Vankeja säilytettiin yhden hengen selleissä (kooltaan 9 m²), joissa oli sänky, pöytä, tuoli ja kaappi sekä saniteettinurkkaus (jossa oli WC, lavuaari ja suihku). Valaistus ja ilmanvaihto olivat riittävät. Selleissä oli myös radio, TV ja sisäpuhelin.

72. Toiminnan osalta varmuusosastolla säilytetyillä vangeilla oli pääsy kahteen hyvin varustettuun kuntosaliin ja keittiöön kaksi tuntia päivässä samoin kuin yksi päivittäinen ulkoilutunti. Tänä aikana kukin vanki saattoi seurustella kahden muun hänen itsensä valitseman vangin kanssa. Kooltaan 75 m² olevat ulkoilualueet oli varustettu joillakin urheiluvälineillä, ja valtuuskunnalle kerrottiin, että suunnitteilla oli rakentaa suojat huonoa säätä vastaan. **CPT haluaisi saada vahvistuksen siitä, että suojat on nyt asennettu.**

Muun ajan osastolla säilytetyt vangit oli suljettu selleihin, joissa heillä oli vain vähän muuta tekemistä kuin lukemista, radion kuuntelua tai television katselua. CPT katsoo, että tämänhetkisen järjestelmän mukainen tarjonta ei ole sopiva keino reagoida häiritsevään vankilakäyttäytymiseen, eikä se anna mahdollisuuksia turvalliseen edistymiseen vapautumista silmällä pitäen eikä vähennä rikoksenuusimisen riskiä vapautumisen jälkeen. **Komitea suosittelee, että varmuusosastoilla säilytetyille vangeille tarjotaan soveliaista, monipuolista ja tarkoituksenmukaista toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kohdennettua kuntoutustoimintaa). Monitieteellisen ryhmän (joukossa mm. psykologi ja sosiaalityöntekijä) pitäisi suunnitella ja tarkistaa ohjelma yhdessä kyseisten vankien kanssa vankien yksilöllisten riski- ja tarvearvion perusteella.**

73. Sijoitus varmuusosastolle johti automaattisesti rajoitetumpiin yhteyksiin ulkomaailmaan. Vangeilla oli oikeus viikossa yhteen 45 minuutin vierailuun, joka tapahtui lokero-tyyppisessä huoneessa, jossa oli pleksilasista tehty väliseinä. Kaikki puhelinkeskustelut nauhoitettiin (lukuun ottamatta lakimiesten ja ulkopuolisten valituselinten kanssa käytyjä puheluita). **CPT suosittelee, että tällaisten rajoitusten käyttö perustuu yksilölliseen riskien arviointiin.**

II. Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljetut osastot

74. Riihimäen vankilan suljettu yksikkö ja Helsingin vankilan suljettu Itäinen Selliosasto 1 perustettiin, jotta tiettyjä vankeja voitaisiin valvoa paremmin eristämällä heidät vankilan muista asukkaista. Riihimäen vankilan suljetun osaston suunnittelu ja kapasiteetti olivat samat kuin laitoksen varmuusosaston, ja vierailun aikana siellä säilytettiin kahdeksaa vankia. Helsingin vankilan suljetulla Itäisellä Selliosasto 1:llä oli 12 selliä, ja se toimi myös täydellä kapasiteetilla. Useat vangit oli sijoitettu sinne heidän oman turvallisuutensa vuoksi (ks. 65 ja 67 kohta).

75. Sijoittamisesta suljetulle osastolle päätti vankilan johto. Tarkistettujen asiakirjojen ja vankien kanssa käytyjen haastattelujen perusteella kävi ilmi, että sijoitusmenettely ei ollut täysin avoin. Kummassakaan yksikössä haastatellut vangit eivät saaneet kirjallista päätöstä sijoituksesta, ja useat heistä sanoivat, etteivät he tienneet sijoittamisensa syitä. Käytössä ei ollut mitään asianmukaista menetelmää tällaiselle osastolle sijoittamisen tarkastelemiseksi uudelleen eikä kriteereitä, joiden perusteella vangit olisivat tarvittaessa voineet arvioida omaa käytöstään. Monet haastatelluista vangeista eivät ymmärtäneet, miksi heitä pidettiin kuukausia tai jopa vuosia lähes varmuusosastoa vastaavissa olosuhteissa.

On itsestään selvää, ettei vankeihin tule kohdistaa erityisiä turvallisuusjärjestelyjä pidempään kuin mitä heidän aiheuttamansa riski välttämättä vaatii. Tämä edellyttää sijoituspäätösten säännöllistä uudelleen tarkastelua. Tällaisen tarkastelun tulisi aina perustua tällaisen tarkastelun tekemiseen erityisesti koulutetun henkilön suorittamaan yksittäisen vangin jatkuvaan arviointiin. Lisäksi vankien pitäisi mahdollisuuksien mukaan saada kaikki tiedot sijoituksensa syistä ja tarvittaessa sijoituksen uusimisesta; tämä antaa heille mm. mahdollisuuden käyttää tehokkaasti keinoja toimenpiteen asettamiseksi kyseenalaiseksi. **CPT suosittelee, että vankien sijoittamista Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljetuille osastoille tarkastellaan uudelleen edellä olevien huomautusten perusteella.**

76. Näiden kahden suljetun osaston aineelliset olosuhteet olivat samankaltaiset kuin olosuhteet Riihimäen vankilan varmuusosastolla (ks. 71 kohta).

77. Toimintojen osalta Riihimäen vankilan suljetulla osastolla vangit pääsivät kuntosaliin ja keittiöön kolmen tunnin ajan päivittäin yhdessä korkeintaan kolmen muun vangin kanssa ja he saivat ulkoilla korkeintaan kaksi tuntia päivässä tilavalla pihalla.

Helsingin vankilan Itäisen Selliosasto 1:n suljetulla osastolla joillakin vangeilla oli erityisesti heille laaditut ohjelmat (esim. suuttumuksenhallintaohjelma viikottaisine keskusteluryhmineen). Sellien ulkopuolella yhdessä yksikön muiden vankien kanssa vietetty aika rajoittui yleisesti kuitenkin yhteen tuntiin ulkoilua ja kolmeen puolen tunnin mittaiseen ”vapaaseen aikaan”, joka käytettiin aterioihin, siivoukseen ja puhelimen käyttöön.

CPT suosittelee, että Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljettujen osastojen päiväjärjestyksiä ja toimintoja tarkastellaan uudelleen. Tavoitteena tulisi olla sen varmistaminen, että vangeilla on kohtuullisen vapaat olot omissa yksiköissään, vastapainona sille turruttavalle vaikutukselle, joka vangin henkiselle terveydelle ja sosiaalisille taidoille aiheutuu yksikön eristyneestä ilmapiiristä. Vangeille tulee myös tarjota heidän yksilöllisiä tarpeitaan vastaavaa järjestettyä toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kuntoutusohjelmia).

78. Molemmilla suljetuilla osastoilla valtuuskunnalle syntyi vaikutelma, että vangeille pyrittiin yksilöllinen riskiarvio huomioon ottaen tarjoamaan yhteyksiä ulkomailmaan. Esimerkiksi Riihimäen vankilan suljetulla osastolla kolme vankia sai valvomattomia tapaamisia perheensä kanssa, ja yhdellä oli ollut loma hieman ennen valtuuskunnan vierailua.

b. tutkintavankien eristäminen (segregation) tuomioistuimen päätöksellä

79. Vantaan vankilassa⁶⁰ oli neljä suljettua osastoa, joilla oli yhteensä 23 miespuolista tutkintavankia, jotka oli eristetty tuomioistuimen päätöksellä esitutinnan turvaamiseksi. Saman kohtelun kohteeksi joutuneita naispuolisia tutkintavankeja säilytettiin laitoksen naisille varatulla osastolla.

Valtuuskunnalle kerrottiin, että vankeja saatettiin eristää tuomioistuimen päätöksellä jopa kuudeksi kuukaudeksi. Vierailun aikana pisin tuomioistuimen määräämä eristys kesti 3 kuukautta ja 3 viikkoa.

Vuoden 2008 vierailun aikana tehdyt havainnot viittaavat kuitenkin siihen, ettei ollut epätavallista, että tutkintavangit viipyivät suljetulla osastolla huomattavasti pitempään kuin mikä oli tuomioistuimen määräämä eristysajan aikaraja (mikä tarkoittaa useita päiviä, viikkoja ja jopa kuukausia). Vankilan henkilökunta selitti asiaa tästä valittaneille vangeille Vantaan vankilan yliasutuksella. **CPT suosittelee, että tutkintavangit, joiden tuomioistuimen määräämä eristäminen on päättynyt, sijoitetaan tavanomaisiin tiloihin viipymättä.**

Lisäksi komitea haluaisi saada tietoja niistä oikeusturvatakeista (esim. kirjallisena ne perustellut syyt, joilla voidaan päättää eristämisestä tai sen pidentämisestä; järjestelyn yksilöllinen, tarkoituksenmukainen ja säännöllinen uudelleentarkastelu), joita Suomen viranomaiset ovat asettaneet varmistaakseen, että tuomioistuimen määräämä eristäminen ei kestä pitempään kuin on tarpeellista.

80. Vantaan vankilan suljetun osaston yhden hengen sellien aineelliset olosuhteet olivat korkealaatuiset kuten laitoksessa muutoinkin (ks. 84 kohta).

81. Tuomioistuimen päätöksellä eristettyinä olleisiin miespuolisiin vankeihin sovelletun päiväjärjestyksen (CPT: the regime applicable to male prisoners) mukaan heidän ainoa mahdollisuutensa päästä ulos sellistä ja seurustella muiden vankien kanssa oli yhden tunnin päivittäinen ulkoilu, joka tapahtui pienissä ryhmissä kahdessa 60 m² tilassa, jotka sijaitsivat vankilan pääsuinrakennuksen katolla. Samoin kohdeltiin naisia, jotka tuomioistuimen oli määrännyt eristettäväksi (ainoa ero oli, että he pääsivät suurempaan ulkoilutilaan, joka oli maan tasalla). Lisäksi kanssakäyminen henkilökunnan kanssa oli hyvin vähäistä, huolimatta vankilan pastorin yrityksestä tavata vankeja säännöllisesti. Edelleen valtuuskunta havaitsi, että jo yhden tuomioistuimen eristettäväksi määräämän naisvankin sijoittaminen naisten yksikköön saattoi saada vankilan hallinnon muuttamaan osaston tosiasiallisesti suljetuksi osastoksi.

CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät määrätietoisiin toimenpiteisiin tarjotakseen tuomioistuimen eristettäväksi määräämille vangeille mahdollisuuden tarkoituksenmukaiseen toimintaan, joka toimisi vastapainona niille kielteisille vaikutuksille, joita aiheutuu heidän sijoittamisestaan yksinäisrangaistusta muistuttaviin olosuhteisiin (CPT: in conditions akin to solitary confinement). Lisäksi olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, ettei tuomioistuimen määräämän eristämisen soveltaminen naisten osastolle sijoitettuun vankiin vaikuta haitallisesti muihin osastolle

⁶⁰ Ks. tämän laitoksen kuvaus 83 kohdassa.

sijoitettuihin vankeihin sovellettavaan päiväjärjestykseen.

82. Yhteyksistä ulkopuoliseen maailmaan valtuuskunta totesi, että kaikille sen haastatteleuille vangeille sallittiin lähiomaisten vierailu, joskin tietyissä tapauksissa vain täysin suljetuissa olosuhteissa.

Pääsääntöisesti tuomioistuimen eristetyiksi määräämillä vangeilla oli oikeus puheluihin tietynä aikana päivästä edellyttäen, että soittamista heidän tavoittelemaalleen henkilölle ei ollut rajoitettu. Jotkut vangit väittivät kuitenkin, että heitä tosiasiaa kiellettiin toistuvista pyynnöistä huolimatta soittamasta sukulaisille, joille heillä oli oikeus soittaa, koska henkilökunta jatkuvasti siirsi puhelimeen pääsyä myöhempään ajankohtaan. **CPT halusi Suomen viranomaisten lausumat tästä kysymyksestä.**

5. Vankien säilytysolosuhteista yleisesti

a. Vantaan tutkintavankila

83. Vantaan vankila, joka sijaitsee Helsingin pohjoispuolella, on äskettäin rakennettu laitos, joka otettiin käyttöön vuonna 2002 ja joka korvasi Helsingin vanhan tutkintavankilan. Alkuperäisenä ajatuksena oli luoda uudenaikainen tutkintavankila, joka olisi jaettu useisiin säilytysosastoihin, joissa tarjottaisiin erilaista ajankäyttöä ja toimintaa, joka vastaisi tutkintavankien todellisia tarpeita, samalla kun estettäisiin yhteenottojen riskit. Yliasituksen takia tätä tavoitetta ei ole kuitenkaan täysin saavutettu.

Vantaan vankilan virallinen paikkaluku on 166, mutta vierailun ensimmäisenä päivänä siellä oli 218 vankia (170 tutkintavankia mukaan lukien seitsemän naista, 41 tuomiota suorittavaa vankeusvankia mukaan lukien neljä naista, ja seitsemän sakkovankia mukaan lukien yksi mies).⁶¹ Vankien lukumäärä oli ollut vielä korkeampi vuonna 2007, jolloin huippu oli 292 vankia (22 vankia joutui nukkumaan lattialle sijoitetuilla patjoilla).

On myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että kahta miespuolista nuorisovankia säilytettiin yhdessä nuorten aikuisten kanssa ja yhtä naispuolista nuorisovankia säilytettiin naisosaston yhden hengen sellissä. CPT:n käsityksen mukaan nuorisovangit on aina sijoitettava erilleen aikuisista erilliseen yksikköön. Nuorisovangeille voidaan tarjota mahdollisuus osallistua sellin ulkopuoliseen toimintaan yhdessä aikuisten kanssa (henkilökunnan asianmukaisen valvonnan alaisina). Komitean käsitys on kuitenkin, että ne riskit, jotka sisältyvät siihen, että nuorisovangit jakavat majoitustilat aikuisten vankien kanssa aiheuttavat, ettei näin saisi tapahtua. **CPT suosittelee, että Vantaan vankilassa ryhdytään asianmukaisiin toimenpiteisiin edellä olevien huomautusten perusteella.**

84. Valtuuskunta oli vaikuttanut laitoksen säilytysosastojen korkeatasoisista aineellisista olosuhteista. Sellien koko oli yleisesti 11,5 m², ja niihin kuului täysin erillinen saniteettinurkkaus (jossa oli WC, lavuaari ja suihku), ja ne oli varustettu hyvin (sänky, pöytä, tuoli, kaappi, radio, TV).⁶²

⁶¹ Ulkomaalaiset vangit muodostivat noin 25 % laitoksen asujaimistosta.

⁶² Kahdelle hengelle tarkoitetut ”matkasellit” (eli siirrossa olevien vankien säilytysseinit) olivat samankokoiset; neljälle hengelle tarkoitetut ”matkasellit” olivat n. 22 m² (näissä sellissä oli kuitenkin aikaisemmin majoittunut jopa kuusi tai poikkeustapauksissa jopa kahdeksan henkilöä).

Suuret, luodinkestävästä lasista tehdyt ikkunat antoivat erinomaisesti luonnonvaloa, ja keinovalaistus, ilmanvaihto ja lämmitys olivat hyvin korkeatasoiset. Useissa alun perin yhdelle hengelle tarkoitetuissa selleissä asui kuitenkin kaksi vankia. **CPT kannustaa Suomen viranomaisia jatkamaan ponnistelujaan siitä huolehtimiseksi, että Vantaan vankila toimii virallisen kapasiteettinsa mukaisesti.**

Kullakin säilytysosastolla oli oma keittiö ja ruokailualue. Vangit kiittivät yleisesti tarjottujen aterioiden tasoa, ja heidän mielestään ruokaa tarjottiin riittävästi; jotkut vangit kuitenkin valittivat, että päivän viimeinen ateria (yhdessä ”iltapalan” kanssa) tarjottiin jo klo 14.30 (tai jopa klo 13.30 viikonloppuisin joillakin osastoilla). **CPT halusi Suomen viranomaisten lausumat tästä kysymyksestä.**

85. Vangeille tarjottu toiminta vaihteli yksiköstä toiseen. Tutkintavangit päästettiin yleensä ulos selleistään 2–4 tunniksi päivässä (lukuun ottamatta tuomioistuimen päätöksellä eristetyiksi määrättyjä tutkintavankeja).

Noin neljännekselle vankimäärästä tarjottiin *työtä*. Kokoomahallissa työskenteli päivittäin 15–20 vankia, puutyöpajassa 6–8 vankia, keittiössä kolme vankilan ja pesulassa kaksi, minkä lisäksi säilytysosastoilla työskenteli kaksi putsaria.

86. Pähdeongelmallisille tarkoitetulle 10-paikkaiselle *kuntoutusosastolle* sijoitetut vangit olivat sellien ulkopuolella suurimman osan päivästä, ja heille tarjottiin päihderiippuvuuden hoitoon hoito-ohjelma, johon sisältyi luentoja ja ammatillista terapiaa.

Lisäksi vangeilla oli käytettävissään hyvin varustettu *kuntosali* kahdesti viikossa, ja he saattoivat pelata lentopalloa tunnin viikossa. Heillä oli myös mahdollisuus käyttää laitoksen hyvin varustettua *kirjastoa* kerran viikossa.

Naisilla ja nuorisovangeilla oli myös mahdollisuus viikoittaisiin *keskusteluryhmiin* (esim. ”paremman elämän” ohjelma, johon neljä naista osallistui kahdesti viikossa).

Uskonnollisia tilaisuuksia järjestettiin kerran viikossa, ja vangeilla oli mahdollisuus keskustella yksin vankilan kappalaisen kanssa.

87. Yhteenvedona voidaan todeta, että huolimatta Vantaan vankilan yrityksistä tarjota tutkintavangeille toimintaa, tässä asiassa on vielä paljon kehitettävää. Osa henkilökunnasta valitti, että turvallisuuteen kiinnitettiin liian paljon huomiota ja toimintaan liian vähän. Tutkintavankien vähäiset toimintamahdollisuudet merkitsevät sitä, että heidän kohtelunsa on tältä osin ankarampaa kuin vankeusvankien, mikä voi pahentaa heidän vankeuskokemustaan. Tämä on ristiriidassa oikeudenkäyntiä odottaviin vankeihin sovellettavan syyttömyysolettaman kanssa. **CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset lisäävät selvästi pyrkimyksiään tarjota Vantaan vankilassa tutkintavangeille (erityisesti naisille ja nuorisovangeille) heidän tarpeitaan ja oikeudellista asemaansa vastaavia toimintoja.**

b. seurantakäynnit Helsingin ja Riihimäen vankiloihin

88. CPT on vierailut Helsingin vankilassa kaksi kertaa aikaisemmin (vuosina 1992 ja 1998). Vankilan virallinen paikkaluku on 273, ja käynnin ensimmäisenä päivänä siellä oli 283 vankia. Riihimäen vankilassa käytiin aikaisemmin vuonna 1998. Vankilan virallinen paikkaluku on 223, ja siellä oli 247 vankia. Molempien laitosten asukkaista valtaosa oli vankeusvankeja.

89. Valtuuskunta totesi ilolla, että Helsingin ja Riihimäen vankiloissa oli suoritettu uudistustöitä. Työ oli erityisesti sisältänyt selleihin sijoitettuja saniteettitiloja. Riihimäellä vangit eivät enää käyttäneet paljua tarpeittensa tekemiseen. Helsingin vankilan länsi- ja pohjoissiivessä oli kuitenkin edelleen yhteensä 133 selliä ilman WC:tä ja juoksevaa vettä. Kyseiset säilytystilat merkitsivät vankilalle lisähaasteita turvallisuuden ylläpitämisessä jotkut vangit kertoivat esimerkiksi, että toiset vangit olivat pahoinpidelleet heitä Länsisiiven yhteisissä saniteettitiloissa.

Huonoimmat olosuhteet olivat Helsingin vankilan Pohjoissiivessä (erityisesti osastolla PSO-3), jossa kello 16.30–7.10 välisenä aikana vankien oli käytettävä paljua tarpeidensa tekemiseen sekä vedellä täytettyjä muovipulloja juomiseen ja peseytymiseen.

90. Vuoden 2008 käynnin lopussa CPT:n valtuuskunta ilmaisi huolensa siitä, että Helsingin vankila oli ainoa laitos, joka ei sisältynyt kansalliseen investointisuunnitelmaan, jonka tarkoituksena oli vähentää "paljusellien" määrää vuoteen 2015 mennessä (katso 61 kohta). Valtuuskunta ei ymmärtänyt, miksi "paljusellien" käytön lopettaminen Helsingin vankilan kaltaisessa suuressa laitoksessa asetettiin niin alhaiselle sijalle kiireellisyysjärjestyksessä. Valtuuskunta pyysi sen vuoksi Suomen viranomaisia harkitsemaan uudelleen kantaansa tässä asiassa ja ilmoittamaan CPT:lle kolmen kuukauden kuluessa toimenpiteistä, joihin on ryhdytty.

Kirjeessään 29 päivältä elokuuta 2008 Suomen viranomaiset ilmoittivat, että he harkitsivat Pohjoissiiven säilytystilojen muuttamista toimintatiloiksi ja/tai sellien ovien pitämistä lukitsemattomina noissa tiloissa (päivällä ja yöllä). **CPT haluaisi saada tiedon tässä asiassa tehdyistä päätöksistä.**

Suomen vastaus ei ole poistanut laitoksen Länsisiiven 73:a ilman WC:tä olevaa selliä koskevia komitean epäilyjä. Tosin 12 vangin osalta sellien ovet ovat avoinna ympäri vuorokauden, joten heillä on pääsy yhteisiin WC-tiloihin mihin aikaan tahansa. Suomen viranomaisten toimittamista tiedoista käy kuitenkin ilmi, että siiven muita säilytysalueita varten ei ole olemassa mitään suunnitelmia. **CPT kehottaa Suomen viranomaisia ryhtymään viipymättä tehokkaisiin toimenpiteisiin "paljusellien" käytön lopettamiseksi Helsingin vankilan Länsisiivessä.**

91. Toimintojen valikoima Riihimäen vankilassa oli vaikuttava. Niihin sisältyi metallitöitä, puutöitä ja pakkaamotyöpajoja (50 paikkaa), ammatillista koulutusta ja muita koulutusohjelmia (60 paikkaa) sekä erilaisia ohjelmia (16 paikkaa seksuaalirikollisten STOP- hoito-ohjelmassa, 24 paikkaa itsehillintään tähtäävissä ohjelmissa, 75 paikkaa päihteiden väärinkäyttäjille tarkoitettussa ohjelmassa). Laitoksen mahdollisuuksia ei kuitenkaan käytetty täysimääräisesti hyväksi: valtuuskunnalle annettujen tietojen mukaan vain noin 50 % vangeista osallistui toimintaan päivittäin.

92. Helsingin vankilassa keskimäärin 209 vankia oli osallistunut toimintaan päivittäin vuonna 2007 (eli n. 70 % kaikista vangeista), ja tähän sisältyi työtä, ammatillista koulutusta, muuta koulutusta ja kuntoutusohjelmia. Vankilan johdon tavoitteena oli säilyttää tämä määrä vuonna 2008.

Helsingin vankilassa säilytettiin huomattavaa määrää pitkiä tuomioita suorittavia vankeja (mukaan lukien 23 elinkautisvankia). Pitkäaikaisvangeille oli perustettu oma osasto, jolla vierailun aikana oli neljä vankia. Osaston vapaa päiväjärjestys (avoimet ovet 12 tuntia päivässä, pääsy osaston tilavaan ja hyvin varustettuun kuntosaliin ja keittiöön) oli jyrkässä ristiriidassa viereisen suljetun ISO-1 osaston olosuhteiden kanssa (ks. 77 kohta). Vaikka vangit olivatkin melko tyytyväisiä säilytysoloihinsa, he valittivat kuitenkin, että heille ei annettu aitoa mahdollisuutta kuntoutukseen.

93. Edellä mainitun perusteella **CPT kehottaa Helsingin ja Riihimäen vankiloiden johtoa jatkamaan ponnisteluja vankien tarpeiden mukaisen räätälöidyn mielekkään toiminnan (mukaan lukien työ, ammatillinen koulutus, muu koulutus ja kohdistetut kuntoutusohjelmat) tarjoamiseksi useammalle vangille.**

Komitea kannustaa myös Helsingin vankilan johtoa kehittämään edelleen pitkäaikaisvankien ohjelmia mukaan lukien räätälöityjen kuntoutusohjelmien sekä asianmukaisen psykologisen ja sosiaalisen tuen tarjoaminen, jotta vangit selviytyisivät vankeusajastaan ja jotta estettäisiin rikoksen uusiminen vapautumisen jälkeen.

6. Terveydenhoitopalvelut

a. terveydenhoitohenkilökunta

94. Yleiseen terveydenhoidon osalta ostopalvelusopimus varmisti sen, että Vantaan vankilassa oli paikalla lääkäri kahtena päivänä viikossa ja muuna aikana lääkäri oli tavoitettavissa puhelimitse. Vankilassa oli kuusi kokopäivätoimista sairaanhoitajaa; sairaanhoitaja ei kuitenkaan ollut paikalla iltaisin ja öisin (klo 17:n jälkeen).

Helsingin vankilassa lääkäri kävi konsultoimassa kahtena päivänä viikossa ja oli muutoin tavoitettavissa puhelimitse. Lisäksi vankilassa oli viisi kokopäivätoimista sairaanhoitajaa. Kuten vuonna 1998 sairaanhoitaja ei ollut paikalla öisin (klo 16:n jälkeen arkipäivinä ja klo 16.30:n jälkeen viikonloppuisin).

Lääkärin virka on ollut avoinna Riihimäen vankilassa vuoden. Terveydenhuoltoalan yritys huolehti siitä, että paikalla oli lääkäri yhtenä päivänä viikossa. Vähän ennen tarkastusta laitokselle oli annettu lupa palkata toinen lääkäri; lääkärin oli määrä olla paikalla kahtena tai kolmena päivänä viikossa. Lisäksi laitoksessa oli viisi sairaanhoitajaa, jotka olivat töissä klo 7–17.

95. Lääkäriresurssit eivät olleet tyydyttävät missään näistä kolmesta laitoksesta. Helsingin vankilan kokoisessa laitoksessa tulisi olla täysipäiväinen lääkäri. Ottaen huomioon Riihimäen ja Vantaan vankiloihin sijoitettu vankimäärä lääkärin pitäisi olla paikalla ensin mainitussa neljänä päivänä viikossa ja jälkimmäisessä kolmena päivänä viikossa. **CPT suosittelee, että lääkärin paikallaoloaikaa kummassakin vankilassa lisätään edellä olevien huomautusten perusteella.**

Sairaanhoitajaresurssit olivat periaatteessa riittävät. **CPT:n on kuitenkin toistettava aikaisempi suosituksensa, että ryhdyttäisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tarkastetuissa laitoksissa olisi aina, myös yöllä, paikalla joku, joka on kykenevä antamaan ensiapua ja jolla mieluiten on laillistetun sairaanhoitajan pätevyys.**

96. Psykiatriseen hoidon osalta psykiatri vieraili Vantaan ja Helsingin vankiloissa (korkeintaan kahdeksan tuntia viikossa). Riihimäen vankilassa ei kuitenkaan vielä ole ollut psykiatrin säännöllisiä käyntejä. **CPT kehottaa Suomen viranomaisia luomaan järjestelmän, jonka mukaan psykiatri vierailee säännöllisesti Riihimäen vankilassa.**

b. lääkärintarkastus vangin tullessa

97. Vuoden 2008 vierailun aikana CPT:n valtuuskunta havaitsi, että oli tehty ponnisteluja sen varmistamiseksi, että uudet vangit käyvät pian saapumisensa jälkeen terveydenhoitohenkilökunnan tarkastuksessa tarkoituksena tarkastaa kaikki vangit kahden viikon kuluessa heidän saapumisestaan. Vaikutti kuitenkin siltä, että terveydenhoitohenkilökunta ei ollut tarkastanut kaikkia vankeja. Erään Riihimäen vangin tapaus, jossa vangin havaittiin sairastavan tuberkuloosia sen jälkeen, kun hänet oli siirretty toiseen vankilaan, osoittaa, kuinka tärkeätä systemaattinen ja viipymätön lääkärintarkastus on vangin saapuessa.⁶³ **CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tarkastetuissa kolmessa laitoksessa suoritetaan lääkärintarkastus vastasaapuneille vangeille systemaattisesti saapumispäivänä taikka sitä seuraavana arkipäivänä.**

c. Vantaan vankilan psykiatrinen osasto

98. Vantaan vankilan psykiatrinen osasto on korvannut osaston, jolla CPT vieraili aikaisemmin Helsingin vankilassa.⁶⁴ Vuoden 2008 vierailun aikana osastolla oli 15 paikkaa henkilöille, joille suoritettiin mielentilatutkimus, tai vangeille, jotka oli otettu osastolle ja joita hoidettiin vapaaehtoisesti, ja osastolla oli kahdeksan henkilöä.⁶⁵ Potilaat viipyivät osastolla yleensä noin 30 päivää, mutta hoitoa saavat potilaat saattoivat viipyä siellä myös pitempiä aikoja.

99. Henkilökunta koostui kokopäiväisestä oikeuspsykiatrasta (osaston johtaja), osapäiväisestä psykiatrasta ja kahdeksasta psykiatriseen sairaanhoitoon erikoistuneesta kokopäiväisestä

⁶³ Kaikki kyseisen vangin kanssa yhteydessä olleet vangit oli tarkastettava ja hoidettava. Ilmeni, että kyseisellä vangilla oli ollut tuberkuloosi jo kauan, myös aikaisempien vankilassaolokertojen aikana; toisin sanoen hän oli ollut yhteydessä muihin vankeihin ja muihin henkilöihin vankilasta vapauduttuaan.

⁶⁴ Ks. CPT/Inf (99) 9, 85–88 kohta.

⁶⁵ Lisäksi yhtä naispuolista nuorta potilasta säilytettiin naisten osastolla (ks. myös 83 kohta).

sairaanhoitajasta (jotka olivat paikalla klo 7–19). Hoitajien yhteydet potilaisiin riippuivat suurelta osin vankeinhoitohenkilökunnan läsnäolosta, joiden oli oltava mukana, kun terveydenhoitohenkilökunta suoritti kierroksia majoitusalueella. Yöllä paikalla oli vain vankeinhoitohenkilökuntaa. Osastolla oli siis sama puute kuin Helsingin vankilassa: yöllä hoitohenkilökuntaa ei ollut paikalla (kuitenkin yleislääketieteen sairaanhoitaja oli tavoitettavissa puhelimitse). CPT:n on jälleen korostettava, että tässä yksikössä säilytettävien potilaiden laatu edellyttää psykiatrian erikoissairaanhoitajan jatkuvaa läsnäoloa. **Komitea pyytää Suomen viranomaisia ryhtymään toimenpiteisiin, jotta tällainen läsnäolo varmistetaan Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla.**

Toisin kuin Helsingin vankilan aikaisemmalla psykiatrisella osastolla, osastolla ei ollut sellaista ammattiterapeuttia eikä muitakaan asiantuntijoita, joilla olisi ollut pätevyys tarjota terapeutista ja kuntouttavaa toimintaa. Osasto käytti vankilan sosiaalityöntekijän ja urheiluohjaajan palveluja. **CPT pyytää Suomen viranomaisia palkkaamaan pätevää henkilökuntaa tarjoamaan terapeutista ja kuntouttavaa toimintaa Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla.**

100. Aineellisilta olosuhteiltaan osalta potilaiden huoneet olivat samankaltaisia kuin laitoksen sellit. Vaikka varusteet olivat korkealaatuisia, potilaiden majoitustiloissa vallitsi vankilamainen ilmapiiri. **CPT kehottaa Suomen viranomaisia tarjoamaan vähemmän karut ja yksilöllisemmät majoitustilat potilaille.**

101. Vantaan vankilan psykiatrisen osaston terveydenhoitohenkilökunnalla oli hyvin rajallinen vastuu levottomien potilaiden hoidossa. Vastuu jätettiin vankeinhoitoviranomaisille. Esimerkiksi noin kaksi viikkoa ennen valtuuskunnan vierailua eräs potilas oli tullut erittäin levottomaksi. Hoitaja ja vartija olivat yrittäneet rauhoittaa häntä tuloksetta. Kyseistä henkilöä ei sen jälkeen kohdeltu hätäntyneessä tilassa olevana potilaana, vaan vankina, joka kieltäytyi tottelemasta käskyjä. Ryhmä vartijoita oli kutsuttu paikalle, ja kun kyseinen henkilö yritti hyökätä vartijan kimppuun, vankilan henkilökunta ampui häntä etälamauttimella (stun gun, X26 Taser). Potilas oli sen jälkeen sijoitettu eristyshuoneeseen, jossa lääkitys oli jätetty hänen ulottuvilleen (koska hoito oli vapaaehtoista); hän oli lopulta rauhoittunut, ennen kuin hänet siirrettiin Turun vankilan psykiatriseen sairaalaan tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon.

On myös syytä huomata, että ainoastaan vankeinhoitohenkilökunnalla oli oikeus sijoittaa potilas tämän tahdon vastaisesti eristyshuoneeseen.

Komitea suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin, joilla huolehditaan siitä, että levottomien potilaiden hoito on osaston terveydenhoitohenkilökunnan vastuulla; vankilan henkilökunnan tulisi tarjota kaikki mahdollinen apu näiden potilaiden käsittelemisessä terveydenhoitohenkilökunnan ohjeiden ja tarkan valvonnan alaisena.

102. CPT:n on myös korostettava, että se suhtautuu vakavin varauksin etälamauttimien käyttöön vankilaympäristössä ja erityisesti vankilan sairaanhoitotiloissa.⁶⁶ Etälamauttimeen turvautumisen tulisi olla oikeutettua vain viimeisenä mahdollisena keinona aivan äärimmäisissä olosuhteissa, joissa on syntynyt todellinen ja välitön hengenmenetyksen uhka. Valtuuskunnan vierailun aikana keräämien tietojen perusteella vaikuttaisi siltä, että edellä mainittu tainnutuspistoolin käyttö ei tapahtunut tuollaisessa tilanteessa.

⁶⁶ Etälamauttimien käyttöä vankiloissa kokeiltiin ja arvioitiin vierailun aikana. Edellä mainittu tapaus oli ainoa, jossa Vantaan vankilassa oli turvaututtu siihen.

CPT suosittelee, että etälamauttimen käyttöä vankiloissa koskevat ohjeet tarkistetaan edellä olevien huomioiden valossa. Komitea haluaisi myös saada jäljennöksen tarkistetuista ohjeista.

103. Osastolla oli kaksi eristyshuonetta, jotka suunnittelultaan muistuttivat vankilan kurinpito-/tarkkailuosaston sellejä (ks. 109 kohta). **Tällainen suunnittelu ei sovi psykiatriselle osastolle.**

Ilmeisesti ei ollut mitään sääntöjä tai ohjeita siitä tavasta, jolla eristyshuoneeseen (vapaaehtoisesti tai tahdonvastaisesti) sijoitettua potilasta tulisi seurata.⁶⁷ CPT:n näkemyksen mukaan on ehdottoman välttämätöntä, että videovalvonnalla ei korvata henkilökunnan jatkuvaa läsnäoloa. Terveystenhoitohenkilökunnan jäsen voi olla eristyshuoneen ulkopuolella edellyttäen, että potilas pystyy olemaan häneen suorassa yhteydessä. Henkilökunnan tulisi myös varmistaa, että kaikki eristystapaukset ja tarkkailun kuluessa havaitut seikat kirjataan asianmukaisesti.

Komitea suosittelee, että Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla työskentelevälle terveydenhoitohenkilökunnalle annetaan yksityiskohtaiset ohjeet eristyshuoneeseen sijoitettujen potilaiden seurannasta edellä olevien huomautusten perusteella.

7. Muut CPT:n toimivallan kannalta oleelliset kysymykset

a. kurinpito, eristäminen ja tarkkailu

104. Suomen lain mukaan ankarin kurinpitorangeistus on yksinäisyysrangaistus, jonka pituus on vähennetty korkeintaan 14 päivään.⁶⁸ Kuten valtuuskunnalle vuodelta 2007 esitetyt tilastotiedot osoittavat, käytännössä seitsemän päivää ylittävät yksinäisyysrangaistukset olivat harvinaisia suomalaisissa vankiloissa. Lisäksi kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen turvautuminen ei myöskään näyttänyt olevan liiallista kolmessa tarkastetussa laitoksessa.

105. Kurinpitomenettelyyn sisältyy asianmukaiset oikeussuojakeinot, kuten mahdollisuus valittaa tuomioistuimeen. Haastatellut vangit näyttivät olevan tietoisia tästä mahdollisuudesta, ja jotkut heistä olivat käyttäneet sitä.

Jotkut Helsingin vankilan vangit väittivät kuitenkin, että heille oli määrätty jopa neljän päivän yksinäisyysrangaistus ilman mahdollisuutta turvautua virallisiin oikeussuojakeinoihin. **CPT halusi Suomen viranomaisten lausumat tästä asiasta.**

106. Suomen laki vaatii, että terveydenhoitohenkilökunnalle ilmoitetaan yksinäisyysrangaistuksen määräämisestä mahdollisimman pian ja että jos yksinäisyysrangaistus

⁶⁷ Koska yöllä paikalla ei ole sairaanhoitajaa, tällaista seuranta voitaisiin suorittaa ainoastaan vankilaviranomaiset klo 19:stä seuraavaan aamuun.

⁶⁸ Ks. vankeuslain 15 luvun 8 § ja tutkintavankeuslain 10 luvun 8 §. Jos vangille määrätään 14 päivän yksinäisyysrangaistus, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saisi panna täytäntöön ennen kuin 7 päivää on kulunut edellisen rangaistuksen päätyttyä.

kestää kauemmin kuin seitsemän päivää, tätä henkilöstöä kuullaan asiasta. Tämä säännös on tärkeä suojaus sen varmistamiseksi, että terveydenhoitohenkilökunnan on mahdollista seurata eristykseen määrättyjen vankien terveydentilaa. Jotta kuitenkin voitaisiin suojata hoitohenkilökunta/potilassuhdetta, hoitajia ei tulisi pyytää vakuuttamaan, että vanki on sellaisessa kunnossa, että hän kestää eristyksen. Valtuuskunta havaitsi, että näin tapahtui Helsingin vankilassa, jossa hoitajien oli vahvistettava, että ”ei ollut mitään lääketieteellistä syytä, mikä olisi estänyt” vangin ”eristämisen”.⁶⁹ **CPT suosittelee, että tämä käytäntö lakkaa välittömästi.**

107. Uuden lainsäädännön nojalla erillään pitämistä turvaamistoimenpiteenä (esim. vankilan järjestyksen turvaamiseksi) voidaan soveltaa sekä vankeusvankeihin että tutkintavankeihin.⁷⁰ CPT toteaa, että lakiin sisältyy useita menettelyä koskeva oikeusturvatakeita, kuten valitusoikeus.

108. Suomen laissa säädetään, että vanki, joka on päähtynyt tai joka käyttäytyy väkivaltaisesti tai itsetuhoisesti, voidaan sijoittaa jatkuvaan valvontaan ja että tällaisessa tapauksessa terveydenhoitohenkilökunnalle olisi ilmoitettava asiasta viipymättä. Sijoitus ei saisi kestää kauempaa kuin seitsemän päivää. Riihimäen vankilassa muutamat vangit kuitenkin valittivat, että heitä pidettiin alastomina jopa useiden tuntien ajan sen jälkeen, kun heidät oli sijoitettu tarkkailuselleihin, ilmeisesti heidän odottaessaan sellaisia vaatteita, joita ei voinut repiä. CPT on arvostellut tätä asiaa jo kymmenen vuotta sitten.⁷¹ **CPT suosittelee, että Riihimäen vankilassa ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vangeille annetaan viipymättä asianmukaiset, turvalliset vaatteet, kun heidät sijoitetaan tarkkailuselliin.**

109. Aineellisilta olosuhteiltaan näiden kolmen laitoksen kurinpito-/tarkkailusellit olivat suunnittelultaan samanlaiset: ne olivat kooltaan 6–7 m², ja niissä oli betonilattia, pöytä ja tuoli sekä WC ja lavuaari. Vangeille annettiin tulenkestävät patjat. Sellejä valvottiin valvontakameran avulla, ja niissä oli sisäpuhelin-/kutsujärjestelmä.

Helsingin ja Vantaan vankiloissa kurinpitosellien WC-tilat olivat kokonaan valvovan henkilökunnan ja kameroiden näkökentän piirissä. Sen sijaan Riihimäen vankilan kurinpitoselleissä oli erillinen saniteettinurkkaus. **CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin, joilla varmistetaan, että Helsingin ja Vantaan vankiloissa kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen sijoitettujen vankien yksityisyys säilytetään heidän käyttäessään WC:tä tai peseytyessään. Tämän tulisi siinä määrin, kuin se suinkin on mahdollista, koskea myös tarkkailuselleihin sijoitettuja vankeja.**

110. Vankeuslain 18 luvun 4 pykälän nojalla vankeja, joiden epäillään kätkenen kiellettyjä aineita (esim. huumeita) tai esineitä kehonsa sisään, voidaan myös pitää sellissä jatkuvan tarkkailun alaisina. Tätä toimenpidettä ei saisi käyttää kauempaa kuin seitsemän päivää, ellei kiellettyjä aineita

⁶⁹ Tässä yhteydessä voidaan viitata Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen Rec (2006) 2, Euroopan vankilasäännöt, säännön 43 kommentaariin: ”Lääkäreitä tai laillistettuja sairaanhoitajia ei tulisi pakottaa toteamaan, että vanki on sovelias saamaan rangaistuksen, mutta he voivat antaa vankilaviranomaisille neuvoja niistä riskeistä, joita tietyt toimenpiteet voivat aiheuttaa vankien terveydelle. Heillä olisi oltava erityinen velvollisuus niitä vankeja kohtaan, joille määrätään yksinäisyysrangaistus mistä syystä tahansa: kurinpidollisista syistä; heidän ”vaarallisen” tai ”vaikean” käytöksensä vuoksi; rikostutkinnan vuoksi; heidän omasta pyynnöstään. Vakiintuneen käytännön mukaisesti (ks. esim. YK:n vähimmäissäännöt vankien kohtelusta, sääntö 32.3) näiden vankien luona pitäisi vierailla päivittäin.”

⁷⁰ Ks. vankeuslain 18 luvun 5 § ja tutkintavankeuslain 13 luvun 5 §.

⁷¹ Ks. CPT/Inf (99) 9, 102 kohta.

tai esineitä ole havaittu kehon sisällä, jolloin eristystä voidaan pidentää vielä seitsemällä päivällä. Vuoden 2008 vierailu antoi mahdollisuuden tarkastella yksityiskohtaisesti tämän toimenpiteen soveltamista Helsingin ja Riihimäen vankiloissa.

Edellä mainittua toimenpidettä käytettiin tavallisesti Helsingin ja Riihimäen vankiloissa valvomattoman tapaamisen tai poistumisluvan jälkeen. Henkilökunta piti sitä tarpeellisena keinona huumeiden salakuljetuksen ja käytön valvomiseksi vankiloissa. Henkilökunta oli myös sitä mieltä, että sillä oli tietty ehkäisevä vaikutus haavoittuvassa asemassa olevien vankien käyttämiseen ”kehonsisäisinä kuljettajina”. Helsingissä eristämistarkkailua oli käytetty kahdeksan kertaa vuoden 2008 tammikuun ja huhtikuun loppupuolen välillä, ja sen todettiin onnistuneen neljä kertaa. Riihimäen vankilassa sitä oli samana ajanjaksona käytetty 15 kertaa, ja yhdessä tapauksessa oli saatu ”positiivinen tulos”.

111. Toimenpide tarkoitti sitä, että kyseinen vanki sijoitettiin erityisesti suunniteltuun selliin, jossa oli erillinen WC asuintilan ja videovalvonnan ulkopuolella. Tämä järjestely esti vangin pääsyn WC:hen ilman, että henkilökunta päästi hänet sinne ja valvoi häntä ulostamisen aikana.⁷²

Helsingin vankilassa vangin oli myös pidettävä yllään jalkateristä niskaan ulottuvaa haalaria, joka ”lukittiin” muovisilla nippusiteillä, kun hän ei käyttänyt WC:tä (mukaan lukien ulkoilun aikana). Tämä oli ristiriidassa niiden tietojen kanssa, joita vuoden 2008 vierailun alussa saatiin Rikosseuraamusviraston virkamiehiltä, joiden mukaan tämän menetelmän käyttö oli keskeytetty Suomen vankiloissa meneillään olevan oikeusprosessin tulosta odottaessa. Menettely oli sitä vastoin keskeytetty tehokkaasti Riihimäen vankilassa.⁷³ **CPT haluasi Suomen viranomaisten lausumat tästä asiasta.**

112. Monet haastatelluista vangeista, jotka oli alistettu kyseiseen toimenpiteeseen, valittivat sen alentavasta luonteesta. He korostivat erityisesti sitä, että he olivat joutuneet odottamaan jopa puoli tuntia, ennen kuin he pääsivät WC:hen ja ulostamaan (Helsingissä alastomina) henkilökunnan jäsenten edessä. **CPT suosittelee, että Helsingin ja Riihimäen vankiloiden henkilökunta saa yksityiskohtaiset ohjeet tavasta, jolla tämä toimenpide tulisi toteuttaa. Näihin ohjeisiin tulisi sisältyä vankien välitön pääsy WC:hen kaikkina aikoina (mukaan lukien yöllä). Olisi myös ryhdyttävä järjestelyihin (esim. värilliseen lasiin, jolla WC-tila erotetaan), jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys kyseisten vankien käyttäessä WC:tä; edellyttäen että nämä tilat on suunniteltu hyvin, ne eivät millään tavoin muodosta vakavaa estettä henkilökunnan valvonnan ja todisteiden suojaamisen tehokkuudelle.**

Lisäksi jotkut vangeista väittivät, että henkilökunta oli kieltäytynyt antamasta heille huopaa tai tyynyä. **CPT suosittelee, että epäillyille ”kehonsisäisille kuljettajille”, joita pidetään jatkuvassa valvonnassa, on aina annettava asianmukaiset vuodevaatteet heidän ollessaan tarkkailusellissä yöstä.**

⁷² Vangit söivät myös ateriat asumistilan ulkopuolella samojen valvontajärjestelyjen alaisina.

⁷³ Useat vangit olivat valittaneet kohtelustaan tällaisen eristyksen aikana. He valittivat erityisesti, että heidän pääsyssään WC:hen oli vakavia viivästyksiä, niin että heidän oli ollut pakko ulostaa haalareihin. Päätöksellään 16 päivästä toukokuuta 2007 Riihimäen käräjäoikeus oli sitä mieltä, että kyseinen toimenpide oli laillinen, eikä ollut riittäviä todisteita siitä, että menetelmän toteutus loukkasi vangin omanarvontuntoa (dignity). Päätöstä koskeva valitus oli vireillä vierailun aikana.

113. Mitä tulee vankien terveyteen, sairaanhoitajat tekivät parhaansa tavataksaan mahdollisimman pian näin sijoitetut vangit, mutta vuoden 2008 vierailun aikana kävi selvästi ilmi, että heillä ei ollut mahdollisuutta vierailuun vankien luona niin säännöllisesti kuin vankien tila sitä vaatii. CPT:n on huomautettava, että vankien, joiden epäillään kuljettavan laittomia aineita tai esineitä kehonsa sisällä, tulisi saada asianmukainen lääkärintarkastus⁷⁴ ja valvonta, vakavien riskien⁷⁵ vuoksi mieluiten terveydenhuollon tiloissa. **CPT pyytää Suomen viranomaisia ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin Helsingin ja Riihimäen vankiloissa näiden huomautusten pohjalta.**

b. yhteydet ulkomaailmaan

114. CPT on jo esittänyt joitakin huomautuksia, jotka koskevat varmuusosastoilla ja suljetuilla osastoilla säilytettäviä vankeja (ks. 73 ja 78 kohta). Enemmistöllä vangeista (mukaan lukien tutkintavangit) oli kaikissa kolmessa tarkastetussa laitoksessa hyvät mahdollisuudet pitää yhteyttä perheisiinsä ja ystäviinsä vierailujen, puheluiden ja kirjeiden välityksellä. Vankeusvangeille voitiin antaa myös poistumislupa tai päästää heidät niin kutsutulle vankilan ”perheleirille”, jossa heillä oli oikeus viettää 3–4 päivää sukulaistensa seurassa.

115. Huumausaineiden vankilaan tulon estämiseksi oli otettu käyttöön joukko vierailujärjestelyjä koskevia toimenpiteitä. Esimerkiksi Helsingin ja Vantaan vankiloissa valtuuskunta havaitsi, että avoimet vierailutilat oli muutettu ”puolisuljetuiksi” vierailutiloiksi (eli niissä oli osittainen välilasi, kieltä olla fyysisessä kontaktissa vierailijoiden kanssa sekä henkilökunnan suorittama valvonta ja videovalvonta). Erityisesti Vantaalla jotkut vangit valittivat sitä, etteivät he pystyneet koskettamaan kumppaniaan ja/tai lapsiaan ja että heidän mahdollisuutensa koskettamiseen oli kuukausittaisen perhetapaamisen varassa. CPT toteaa, että saattaa olla välttämätöntä alistaa tietyt vangit tapaamista koskeviin rajoituksiin. **Tällaisten rajoitusten määräämisen pitäisi kuitenkin perustua yksilölliseen riskin arviointiin.**

c. tarkastusmenetelmät

116. Vuoden 2003 vierailua koskevassa raportissaan CPT totesi, että jopa sen jälkeen, kun oli nimitetty apulaisoikeusasiamies käsittelemään vankiloita koskevia asioita, tarkastusten määrä pysyi suhteellisen alhaisena. Vuoden 2008 vierailun alussa valtuuskunnalle ilmoitettiin, että apulaisoikeusasiamiehellä ei ollut mahdollisuutta suorittaa säännöllisempiä vierailuja vankiloihin (vuonna 2007 oli suoritettu 12 vankilavierailua) pääasiassa oikeusasiamiehen kanslialle osoitettujen valitusten käsittelyn aiheuttaman suuren työmäärän vuoksi.

CPT kehottaa Suomen viranomaisia osoittamaan riittävät resurssit oikeusasiamiehen kanslialle (tai muulle riippumattomalle elimelle), jotta huolehditaan siitä, että sillä on mahdollisuus suorittaa säännöllisiä ja ennalta ilmoittamattomia vankiloiden tarkastuksia.

d. vangeille annetut tiedot

⁷⁴ Esimerkiksi röntgentutkimus.

⁷⁵ Näihin riskeihin sisältyy sisäelinten akuutti myrkytystila tai tukos, joista kumpi tahansa voi johtaa kuolemaan.

117. Uuden vankeuslainsäädännön mukaan vangeille tulee viipymättä heidän saapuessaan vankilaan tiedottaa vankilan oloista sekä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.⁷⁶ Useat vangit, joiden kanssa valtuuskunta keskusteli tarkastetuissa kolmessa laitoksessa, kuitenkin valittivat, ettei heille ollut annettu näitä tietoja heidän saapuessaan. Valtuuskunta havaitsi itse, että saatavilla olleet tiedotuslehtiset olivat vanhentuneita ja että niissä viitattiin aikaisempaan vankeuslainsäädäntöön.

CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ajan tasalla olevia tiedotuslehtisiä jaetaan järjestelmällisesti vangeille heidän saapuessaan. Näitä lehtisiä tulisi olla saatavilla kaikilla aiheellisilla vierailu- ja kielillä.

⁷⁶ Ks. vankeuslain 4 luvun 4 § ja tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §.

D. Psykiatriset laitokset

1. Alustavat huomautukset

118. Tahdosta riippumatonta psykiatrasta sairaalaan ottamista ja hoitoa sääntelevä lainsäädäntö ei ole juurikaan muuttunut CPT:n vuosien 1998 ja 2003 vierailujen jälkeen.⁷⁷ Sosiaali- ja terveysministeriön ylempien virkamiesten kanssa pidetyssä kokouksessa valtuuskunnalle kuitenkin kerrottiin, että mielenterveyslakiin⁷⁸ on ehdotettu tehtäväksi muutoksia. Näiden ehdotusten tarkoituksena on antaa oikeudelle mahdollisuus määrätä oikeuspsykiatrisille potilaille pakollinen avohoito, jonka avulla pitäisi voida vähentää sairaalahoitoon turvautumista ja lyhentää sairaalahoitoaikoja.⁷⁹ **CPT haluaisi saada yksityiskohtaisempaa tietoa uusista säännöksistä.**

119. Vuoden 2008 käynnillään CPT:n valtuuskunta tarkasti ensimmäisen kerran Suomessa erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrisen yksikön. Lisäksi valtuuskunta vieraili yhdessä valtion kahdesta psykiatrisesta sairaalasta, jotka on tarkoitettu oikeuspsykiatrisille potilaille ja siviilipotilaille, joita pidetään vaarallisina tai muutoin vaikeahoitoisina.

Erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja hoitoyksikkö (EVA) on hallinnollisesti osa Tampereen Yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian osastoa. Se sijaitsee laajalla alueella Pitkäniemessä, lähellä Nokian kaupunkia. Vuonna 2003 avattu yksikkö on molemmille sukupuolille tarkoitettu suljettu laitos, joka on erikoistunut alaikäisten potilaiden hoitoon (sekä oikeuspsykiatrisiin että siviilipotilaisiin). Yli 60 %:a yksikköön sijoitetuista potilaista oli diagnosoitu psykoottisiksi tai he kärsivät ADHD:stä tai muista⁸⁰käytöshäiriöistä; useilla potilailla oli monta diagnoosia (mukaan lukien persoonallisuushäiriöitä ja oppimisvaikeuksia). Käynnin aikana yksikkö oli täynnä (12 paikkaa), ja potilaina oli seitsemän poikaa ja viisi tyttöä, iältään 11–18 vuotta. Kymmenen heistä oli tahdosta riippumatta MTL:n säännösten nojalla hoitoon otettuja. Sairalahoidon keskimääräisen pituuden kerrottiin olevan useita kuukausia; pisin kesto käynnin aikoihin oli noin 2 vuotta.

EVA:n johto kertoi valtuuskunnalle, että laitos oli yleensä täynnä ja että sisäänpääsyyn oli jonotuslista. Tässä yhteydessä ilmeisesti harkittiin mahdollisuutta yksikön laajentamiseen tai vastaavan laitoksen avaamista Suur-Helsingin alueelle. **Komitea haluaisi saada lisää tietoa tästä asiasta.**

Vanhan Vaasan valtion mielisairaala sijaitsee viheralueella noin 6 kilometrin päässä Vaasan kaupungin keskustasta. Sairaala avattiin vuonna 1768, ja se on toiminut psykiatrisena sairaalana 1800-luvun alusta lähtien. Se toimii korkean turvatason sairaalana ja tarjoaa pitkäaikaista hoitoa oikeuspsykiatrisille ja siviilipotilaille, joita pidetään vaarallisina tai muutoin vaikeahoitoisina ja joita ei katsota voitavan hoitaa kunnallisessa psykiatrisessa sairaalassa.

Käynnin aikaan Vanhan Vaasan sairaalassa oli yhteensä 147 vuodepaikkaa, ja siellä oli 142

⁷⁷ Ks. CPT/Inf (99) 9, 116, 117 ja 139 kohdat ja CPT/Inf (2004) 20, 116–118 kohdat.

⁷⁸ Laki 116/1990, jäljempänä MTL.

⁷⁹ Käynnin aikana oikeuspsykiatristen potilaiden keskimääräisen oleskelun pituuden psykiatrisissa sairaaloissa kerrottiin olevan noin 5 vuotta, eli paljon pidempi kuin siviilipotilaiden.

⁸⁰ ADHD eli tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö.

aikuispotilasta, joista 24 oli naisia. Potilaista 84 oli luokiteltu rikosoikeudellisesti täyttä ymmärrystä vailla oleviksi, 51 oli tahdosta riippumattomassa hoidossa olevia siviilipotilaita ja seitsemän oli määrätty mielentilatutkimukseen. Suurin osa potilaista oli diagnosoitu psykoottiseksi (lähinnä skitsofreeniseksi), ja useilla oli sivudiagnooseja kuten persoonallisuushäiriö tai huume- tai alkoholi riippuvuus. Keskimääräisen oleskelun pituus oli 4–5 vuotta; useat potilaat olivat kuitenkin eläneet sairaalassa yli 30 vuotta.

2. Epäasiallinen kohtelu

120. CPT:n valtuuskunta ei kuullut väitteitä potilaiden epäasiallisesta fyysisestä kohtelusta henkilökunnan taholta näissä kahdessa tarkastetussa psykiatrisessa laitoksessa eikä saanut mitään muita todisteita tällaisesta kohtelusta. Päinvastoin, suurin osa valtuuskunnan haastattelemista potilaista puhui henkilökunnasta myönteisesti, ja valtuuskunta havaitsi, että henkilökunnalla oli potilaisiin ammattimainen ja huolehtiva suhtautuminen. Potilaiden välinen väkivalta ei vaikuttanut olevan erityinen ongelma kummassakaan laitoksessa.

Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa muutamat potilaat kuitenkin väittivät, että tietyt hoitajat ja hoitoapulaiset käyttäytyivät ajoittain epäkunnioittavasti ja käyttivät sanallista väkivaltaa. **CPT kehottaa Vanhan Vaasan psykiatrisen sairaalan johtoa säännöllisesti muistuttamaan henkilökuntaa siitä, että potilaita tulisi kohdella kunnioittavasti ja että minkäänlaista epäasiallista kohtelua – mukaan lukien sanallista väkivaltaa – ei hyväksytä eikä sitä sallita.**

3. Potilaiden elinolot

- a. Erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrisen tutkimus- ja hoitoyksikkö (EVA)

121. 1800-luvulta peräisin olevan rakennuksen iästä huolimatta elinolosuhteet olivat erittäin hyvät. Potilaiden majoitustilat olivat raikkaat, ilmat ja moitteettoman puhtaat. Valtuuskunta havaitsi lisäksi pyrkimyksiä luoda yksilöllinen ympäristö.

Potilaat asuivat omissa huoneissaan (kooltaan 10–12 m²), joissa oli riittävä kalustus (sänky vuodevaatteinen, pöytä, kirjoituspöytä, tuoli, vaatekaappi). Yleiset saniteetitilat olivat erittäin korkeatasoiset, ja potilaat pääsivät niihin helposti kaikkina aikoina. Henkilökohtaisten hygieniavälineiden saannissa ei myöskään ollut ongelmia, eikä yhtään valitusta ruuasta kuultu.

122. Turvallisen ulkoilupihan puutteen vuoksi osa potilaista ei kuitenkaan päässyt ulkoilemaan, joskus jopa kertaakaan kuuteen viikkoon. Tätä ei voida missään tapauksessa hyväksyä, erityisesti ottaen huomioon potilaiden nuori ikä. Sopiva ratkaisu voitaisiin ja tulisi löytää, jotta kaikille nuorisopotilaille voidaan tarjota mahdollisuus päivittäiseen ulkoliikuntaan sekä turvallisessa että ahdistamattomassa ympäristössä. **CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin tämän varmistamiseksi EVA-yksikön osalta.**

b. Vanhan Vaasan valtion psykiatrinen sairaala

123. Potilaat oli majoitettu viidelle suljetulle osastolle⁸¹ ja kahdelle avoimelle osastolle⁸², jotka oli sijoitettu neljään eri rakennukseen.⁸³ Huolimatta (1800-luvun puolivälistä peräisin olevien) rakennusten iän aiheuttamista rakenteellisista rajoituksista, elinolot olivat yleisesti ottaen hyvät. Potilaiden majoitustiloihin pääsi hyvin luonnonvaloa, niissä oli hyvä valaistus ja ilmanvaihto, ja ne olivat mukavasti koristeltuja ja yksilöllisiä persoonallisia. Tilojen kunto ja hygienian taso olivat korkeatasoiset koko laitoksessa.

124. Uudemmassa rakennuksessa (jossa sijaitsevat U-osastot) potilaat majoittuivat yhden tai kahden hengen huoneisiin, jotka olivat riittävän suuria (8–10 m² yhden hengen huoneessa; 12–18 m² kahden hengen huoneessa) ja riittävästi varusteltuja (sänky vuodevaatteineen, pöytä, tuoleja, vaatekaappi, hyllyjä). Tilanne ei ollut yhtä hyvä vanhemmissa rakennuksissa (erityisesti niissä, joissa sijaitsivat A-osastot), joissa jopa neljä henkilöä saattoi jakaa huoneen, ja joissakin huoneissa olosuhteet olivat melko ahtaat (esim. kolme potilasta noin 14 m² huoneessa).

Kuten ei EVA-yksikössäkään, mitään ongelmia ei kerrottu olevan tai havaittu potilaiden pääsyssä yhteisiin WC- ja pesutiloihin, henkilökohtaisten hygieniatarvikkeiden saannissa ja potilaille tarjotussa ruuassa.

125. Potilaat, jotka eivät saaneet liikkua vapaasti laitoksen alueella tai sen ulkopuolella, saattoivat ulkoilla päivittäin (ainakin kaksi 45 minuutin jaksoa talvella ja kolme 45 minuutin jaksoa kesällä) kahdella tilavalla ja hyvin varustetulla alueella, joilla oli suojaiset istuskelualueet ja urheilukentät. U-osastoille majoitetut potilaat, joita pidettiin erityisen vaikeahoitoisina⁸⁴, ulkoilivat vähän pienemmällä (noin 100 m²) ja turvavarustetummalla pihalla.

4. Henkilöstö ja hoito

126. Kummassakin laitoksessa psykenlääkkeiden käyttö vaikutti asianmukaiselta. Lisäksi kaikilla potilailla oli henkilökohtaiset hoitosuunnitelmat (jotka oli laadittu ja tarkastettu säännöllisesti yhteistyössä potilaan kanssa), ja henkilökunta työskenteli monitieteellisinä terapeuttisina ryhminä. Ikkunakaltereiden ja erityisen turvallisuushenkilöstön puuttuminen korostivat selvästi vallitsevaa myönteistä terapeuttista ympäristöä samoin kuin yleinen osastojen ovien auki pitäminen. CPT on tyytyväinen tähän tilanteeseen.

EVA-yksikön potilaat kävivät aluksi läpi kahden kuukauden mittaisen monitieteellisen

⁸¹ U 1–2: miesten sisäänotto-/tarkkailuosasto (18 paikkaa); U 3–4: miesten osasto (26 paikkaa, asukkaina useimmiten "kroonisemmat" ja muutoin vakavammin sairaut potilaat); U 5–6: sekaosasto (27 paikkaa, lähinnä "kroonisia" potilaita); A 1–2: naisten osasto (17 paikkaa, mukaan lukien arviointi); H 1: miesten osasto (25 paikkaa).

⁸² A 3–4: miesten osasto (20 paikkaa); F 1: miesten/naisten kuntouttava osasto (14 paikkaa).

⁸³ Osastot U, A ja F sijaitsivat sairaala-alueella. Osasto H1 sijaitsi läheisen Vaasan (kaupungin) Keskussairaalan psykiatrisen osaston alueella Huutoniemessä.

⁸⁴ Mukaan lukien ne, jotka olivat saapuneet alle 2 viikkoa aikaisemmin, ja ne, jotka olivat päässeet eristyksestä alle viikkoa aikaisemmin.

kliinisen arvioinnin. Tämän jakson lopussa pidettiin tapaaminen, johon osallistuivat potilaan vanhemmat tai holhooja, lastensuojelun edustaja ja potilas. Sen jälkeen monitieteinen terapeuttinen ryhmä tarkasteli potilaiden tilannetta säännöllisesti.

Vanhan Vaasan sairaalassa nykyinen (kahdesti vuodessa tapahtuva) virallinen monitieteellinen kliininen tarkastelu ei ole riittävä. Eri erikoisaloja (psykiatrit, sairaanhoitajat, psykologit, toiminta- ja työterapeutit, sosiaalityöntekijät) edustavan henkilökunnan tulisi tavata ja keskustella kunkin potilaan tilasta ja edistymisestä useammin. **CPT suosittelee, että näiden kommenttien perusteella ryhdytään toimenpiteisiin.**

127. Aivojen sähköhoitoa (ECT) käytettiin ajoittain Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa syvän depression tai katatonisen sulkutilan (stupor) hoidossa. Potilas nukutettiin ja hänelle annettiin lihasrelaksantteja. Hoito annettiin Vaasan (kaupungin) keskussairaalan psykiatrisella osastolla, jossa on sen antamiseen erikoistunut henkilökunta ja tarvittavat laitteet. Turvautuminen aivojen sähköhoitoon kirjattiin potilaan terveystietoihin; erityistä rekisteriä, jonne aivojen sähköhoitotapaukset kirjattaisiin, ei ollut luotu, ja potilaiden suostumusta ei pyydetty ennen hoitoa. **CPT toistaa aikaisemman suosituksensa tällaisen erityisen rekisterin perustamisesta kaikkiin Suomen psykiatriin hoitolaitoksiin, jossa on turvauduttu aivojen sähköhoitoon, ja että potilaalta pyydetään nimenomainen suostumus ennen tämän terapian käyttämistä.** Viimeksi mainitun osalta viitataan myös 140 kohdan suositukseen.

128. EVA-yksikössä tarjotut ohjelmat käsittivät laajan valikoiman terapeuttista ja kuntouttavaa toimintaa (yksilöllistä psykoterapiaa, tuki- ja ryhmäterapiaa, koulutusta, työterapiaa, elämänhallintakoulutusta, taidetta, liikuntaa, jne.). Nuoret potilaat pääsivät hyvin varustettuun kouluun, jossa oli riittävä henkilökunta sekä korkealuokkaiisiin työpajoihin ja ulkourheilualueille (mukaan lukien uima-allas ja hiihtoladut).

Tilanne ei ollut yhtä hyvä Vanhan Vaasan sairaalassa, jossa suuri osa osastoilleen suljettuina olevista potilaista (erityisesti osastoilla U 1–2, U 3–4 ja A 1–2) oli suurimman osan ajasta tekemättä mitään⁸⁵. Tämä johtui siitä, että useimmat terapeuttisista toiminnoista (esimerkiksi puutyöt, verhoilu, maalaus, keramiikka, musiikki, ruuanlaitto, jne.) tapahtuivat näiden osastojen ulkopuolella. **CPT pyytää Suomen viranomaisia pyrkimään siihen, että useimmat Vanhan Vaasan sairaalan potilaat osallistuisivat toimintoihin, jotka vastaavat heidän yksilöllisiä tarpeitaan ja kykyjään.** Lisäksi yksilöllisen ja ryhmäpsykoterapian tarjontaa tulisi lisätä⁸⁶.

129. Vapaa-ajan toiminnoissa kummankin laitoksen potilaat pääsivät yhteistiloihin, joissa he saattoivat katsoa televisiota tai DVD-elokuvia ja kuunnella radiota, lukea kirjoja, sanomalehtiä ja aikakauslehtiä, pelata tietokone- ja lautapelejä, pöytätennistä ja biljardia, ja heillä oli rajoitettu pääsy internetiin. Ajoittain järjestettiin retkiä kaupungissa olevaan elokuvateatteriinkin tai teatteriinkin.

130. Henkilöstötilanne oli täysin tyydyttävä EVA-yksikössä, jossa oli 3 kokopäivätoimista psykiatria (mukaan lukien ylilääkäri) ja 24 hoitajaa. Lisäksi siellä toimi kokopäivätoiminen

⁸⁵ Käynnin aikoihin vain viisi potilasta osastoilta U 1–2, kolme osastoilta U 3–4 ja yhdeksän osastoilta A 1–2 osallistui toiminta- ja työterapiaan. Yhteensä noin 13 Vanhan Vaasan sairaalan potilasta osallistui toimintaterapiaan ja noin 60 työterapiaan (eli noin puolet kaikista potilaista).

⁸⁶ Laitoksen psykologit käyttivät suurimman osan ajastaan potilaiden testaukseen ja arvioihin.

kliininen psykologi, kokopäivätoiminen toimintaterapeutti, nuoriso-ohjaaja ja sosiaalityöntekijä.

Henkilöstön määrä oli huonompi Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa, jossa työskenteli 5,5 kokopäivätoimista psykiatria, 125 kokopäivätoimista hoitajaa ja 16 hoitoapulaista. Psykososiaalisen kuntouttavan toiminnan antamiseen pätevä henkilöstöryhmä käsitti 3 psykologia, 2 toimintaterapeuttia (joista toinen työskenteli 60 %:sti), 6 työterapeuttia, liikunnanohjaajan ja 2 sosiaalityöntekijää (osa-aikaisia). Vaikka psykiatrien määrän potilasta kohden voidaan käynnin aikana (1:25) arvioida olleen riittävän sairaalan tarpeisiin nähden, **pätevän psykososiaalista kuntouttavaa toimintaa antavan henkilökunnan määrää on lisättävä** (ks. myös 128 kohta).

5. Rajoittamiskeinot/eristäminen

131. EVA-yksikössä CPT:n valtuuskunta havaitsi, että kemiallisia ja fyysisiä rajoittamiskeinoja ei käytetty liiallisesti⁸⁷, erityisesti ottaen huomioon potilaiden haastavuus. Eristämistä ei myöskään käytetty⁸⁸.

Kullakin potilaalla oli henkilökohtainen suunnitelma, jolla puututtiin hänen mahdolliseen aggressioonsa etukäteen. Ensimmäinen puuttuminen on aina suullinen rauhoittelu, jota seuraa kiinnipitäminen ja tarvittaessa sijoittaminen erityiseen huoneeseen (pinta-alaltaan 18 m²) ja "turvapeiton" käyttö (eli potilaan kietominen maton sisään). Viimeisenä keinona potilasta voitiin rajoittaa fyysisesti kiinnittämällä hänet magneettisilla nahkahihnoilla varustettuun rajoitusvuoteeseen. Rajoitusvuoteet sijaitsivat poissa muiden potilaiden silmistä. Henkilökunnan edustaja oli paikalla koko sen ajan, jolloin potilas oli rajoittamisen kohteena, ja hän teki kirjallisia havaintoja potilaan tilasta 15 minuutin välein.

Kaikki kemialliset ja fyysiset rajoituskeinot olivat lääkärin määräämiä. Jos hoitaja aloitti tällaisen keinon käyttämisen, lääkärille ilmoitettiin asiasta välittömästi, ja häneltä pyydettiin suostumus; lääkärin oli vahvistettava toimenpide tunnin kuluessa⁸⁹. Lääkäri harkitsi tarvetta jatkaa toimenpidettä tai sen muuttamista toiseksi kahden tunnin välein.

Valtuuskunnan tietoon ei tullut juuri lainkaan valituksia käytännöstä, jossa potilaita rajoitetaan rullaamalla heidät maton sisään. Yksi nuori potilas kuitenkin kertoi valtuuskunnalle, että hänen ollessaan rullattuna mattoon hänellä oli ollut vaikea hengittää, koska hänen päänsä oli osittain maton peittämänä. Tässä yhteydessä **EVA-yksikön henkilökunnan on pysyttävä valppaana, jotta potilailla vältetään klaustrofobian tunne tai hengitysvaikeuksien pelko, kun heihin sovelletaan tätä rajoituskeinoa.**

⁸⁷ Esimerkiksi rajoittamista oli käytetty 24 kertaa vuoden 2007 aikana ja 10 kertaa tammikuun 1 päivän ja huhtikuun 16 päivän välisenä aikana vuonna 2008, useimmiten alle 4 tuntia kerrallaan.

⁸⁸ Valtuuskunnalle kerrottiin, että mielenterveyslain nojalla alaikäistä ei saa eristää yksinäisyyteen; sen vuoksi potilaita ei koskaan lukittu yksin huoneisiinsa (vaikka heidät voitiin erottaa muista omaan huoneeseensa, jonka ovi oli auki, ja paikalla oli henkilökunnan edustaja).

⁸⁹ Jos nuorisopotilas oli alle 12-vuotias, henkilökunnan oli saatava vanhempien suostumus hänen kiinnipitämiseensä/rajoittamiseensa.

132. Kuten EVA-yksikössä, Vanhan Vaasan sairaalassakaan ei havaittu liiallista turvautumista mekaanisiin rajoituskeinoihin⁹⁰. Päinvastoin, siellä tunnuttiin luottavan liiallisesti eristämiseen, joka tapahtui joko erityisessä eristyshuoneessa tai potilaan omassa huoneessa (joka oli yleensä ainakin osittain tyhjennetty huonekaluista)⁹¹. Esimerkiksi sairaalan johdon valtuuskunnalle käynnin aikana toimittamien tietojen mukaan eristämistä oli käytetty yli kolmannekseen potilasta vuoden 2007 aikana⁹², usein usean päivän ajaksi ja joskus yli 100 päivän ajaksi kerrallaan⁹³.

CPT haluaa tässä yhteydessä painottaa, että haavoittuvan, henkisesti häiriintyneen potilaan lukitsemista yksin huoneeseen on käytettävä hyvin varovasti. Sen tulisi olla viimeinen mahdollinen keino, ja sitä tulisi käyttää mahdollisimman lyhyen ajan; eristämiseen ei pitäisi turvautua – kuten Vanhan Vaasan sairaalassa näyttää tilanne olevan – siitä syystä ettei ole olemassa vaihtoehtoisia keinoja, henkilökuntaa tai järjestelmää. Lisäksi potilaiden kanssa tulisi aina tehdä jälkipuinti eristämistoimenpiteen päättyessä, jotta voidaan selittää sen syy.

133. Valtuuskunta havaitsi huolestuneena, että Vanhan Vaasan sairaalan eristyksessä olevia potilaita ei valvottu riittävästi sitä varten osoitetun henkilökunnan edustajan toimesta (rutiiniin kuuluu tarkastus 30 minuutin välein, usein vain pintapuolinen kontakti). Olosuhteet, joissa potilaat olivat eristyksissä sairaalassa (joko erityisissä eristyshuoneissa tai omassa huoneessaan), olivat myös huolestuttavat. Eristyksessä olevat potilaat oli usein velvoitettu riisuutumaan alusvaatteisilleen, eikä heille annettu muuta kuin ohut muovipatja suoraan lattian päälle. Heillä ei lisäksi ollut vapaata pääsyä WC:hen eikä mitään ajanvietettä (kuten radio tai lukemista). Lisäksi omassa huoneissaan (joissa oli ikkunallinen ovi) säilytettävät eristyksessä olevat potilaat olivat muiden potilaiden nähtävillä.

134. Yllä mainittujen havaintojen osalta valtuuskunta pyysi käyntinsä lopussa Suomen viranomaisia toimittamaan CPT:lle kolmen kuukauden kuluessa yksityiskohtaisen toimintasuunnitelman (sisältäen tarkat määrääjat ja tarvittavat resurssit), jolla vähennetään huomattavasti turvautumista eristykseen (sekä sen käyttöihyteen että keston) Vanhan Vaasan valtion psykiatrisessa sairaalassa. Lisäksi valtuuskunta painotti, että sairaalassa olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta voidaan varmistaa, että henkilökunnan ja eristettävän potilaan välillä on riittävä yhteys, että potilaita ei pidetä eristettyinä toisten potilaiden nähtävillä (mikäli potilas ei nimenomaisesti toisin pyydä) ja että eristetyillä potilailla on saatavilla jotakin ajanvietettä, esim. lukemista tai musiikkia.

⁹⁰ Tapauksia oli ollut 6 kappaletta koskien kolmea potilasta valtuuskunnan vierailua edeltävien viimeisten 5 vuoden aikana.

⁹¹ Eristämisestä päätti lääkäri (tai sen aloitti sairaanhoitaja ja siitä ilmoitettiin välittömästi lääkärille, jonka oli vahvistettava se tunnin kuluessa) ja lääkäri harkitsi toimenpidettä uudelleen kahdesti päivässä; toimenpiteen pituus määrättiin aina etukäteen (mutta sitä jatkettiin usein useita kertoja).

⁹² Vanhan Vaasan sairaalasta valtuuskunnalle annetut tilastotiedot kertovat, että eristämistapaukset olivat lisääntyneet viime vuosien aikana: 104 tapausta (koskien 26 potilasta) vuonna 2005; 131 tapausta (koskien 45 potilasta) vuonna 2006; 139 tapausta (koskien 53 potilasta) vuoden 2007 aikana; 85 tapausta tammikuun 1 päivän ja maaliskuun 12 päivän välisenä aikana 2008. 29. elokuuta 2008 päivätyssä kirjeessään Suomen viranomaiset ilmoittivat huomattavasti pienemmät luvut vuodelta 2007 (76 eristämistapausta koskien 32 potilasta).

⁹³ Pisin aika, jonka valtuuskunta löysi asianomaisista asiakirjoista, jotka kattoivat ajanjakson 1 päivästä tammikuuta 2005 lähtien, oli 146 päivää.

Suomen viranomaiset ilmoittivat komitealle 29 päivänä elokuuta 2008 päivätyssä kirjeessään, että Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa ryhdytään erilaisiin toimenpiteisiin eristämiseen turvautumisen vähentämiseksi, erityisesti tehokkaamman kirjausjärjestelmän käyttöönottoon (jolla voidaan tarkkailla toimenpiteen määräämisperusteita ja eristämisen kestoa) ja kuntouttavien toimintojen kehittämiseen (uusien tällaisia toimintoja varten suunniteltujen tilojen järjestäminen ja sen jälkeen erikoistuneen henkilökunnan palkkaaminen). Lisäksi tultaisiin ryhtymään toimenpiteisiin, joilla on tarkoitus kehittää olosuhteita, joissa potilaat ovat eristyksissä (esim. kyseisten potilaiden kanssa käytävien keskustelujen lisääminen, mahdollisuus saada luettavaa ja radio). Yleisemmällä tasolla Suomen viranomaiset ilmoittivat, että psykiatrisissa laitoksissa käytettävät menetelmät ja menetelmät (kuten eristäminen) tullaan tarkistamaan vuoden 2009 aikana käynnistettävien lakiuudistusten yhteydessä.

CPT haluaisi aikanaan saada tiedon edellä mainittujen toimenpiteiden toteuttamisesta Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa. Komitea haluaisi saada tietoa sen koko maan kattavan arvioinnin tuloksista, joka koskee psykiatrisissa laitoksissa käytettyjä menettelyjä ja toimintoja mukaan lukien eristystoimenpiteitä, sekä sen merkitystä lainsäädäntötasolla.

135. Molemmissa tarkastetuissa psykiatrisissa laitoksissa mekaaninen rajoittaminen ja eristäminen kirjattiin asianmukaisesti (sekä potilaiden asiakirjoihin että sairaalan asiakirjoihin) ja siitä ilmoitettiin lääninhallitukselle joka toinen viikko.⁹⁴ **Samoja kirjaamista ja ilmoittamista koskevia normeja tulisi soveltaa myös Eva-yksikössä rajoitusmattojen ja kemiallisen rajoittamisen käytön osalta; näin ei tällä hetkellä aina ole.**

136. Potilaiden kanssa välittömässä yhteydessä olevat henkilökunnan edustajat saivat alkukoulutuksen ja jatkokoulutusta kiinnipitämisessä ja muissa kiihtyneiden tai väkivaltaisten potilaiden rajoittamiskeinoissa. Vanhan Vaasan sairaalassa koko henkilökunta ei ollut vierailun aikana vielä suorittanut loppuun edellä mainittua koulutusta. **CTP kannustaa Suomen viranomaisia jatkamaan ponnistelujaan tällä alalla.**

6. Suojakeinot

137. Olemassa olevia oikeussuojakeinoja noudatettiin tahdosta riippumattoman psykiatriseen sairaalaan otton yhteydessä hyvin täsmällisesti molemmissa tarkastetuissa laitoksissa. CPT toteaa tästä huolimatta huolestuneena, että joitakin lainsäädännössä esiintyviä puutteita – joista useat havaittiin jo 10 vuotta sitten – ei vielääkään ole korjattu.

138. Tahdosta riippumattoman, siviilioloissa tapahtuvan sairaalaan ottamisen alkaessa ja sitä uudelleen tarkasteltaessa potilailla ei vielääkään ollut käytettävissään riippumatonta, ulkopuolista psykiatrista asiantuntemusta. Menettely, jolla potilas ohjattiin sairaalaan tarkkailtavaksi, perustui edelleen lausuntoon yhdeltä ainoalta lääkäriltä, joka oli yleensä yleislääkäri. Edelleenkään ei vaadittu toista riippumatonta lääketieteellistä mielipidettä, kun kyseessä oli valitus päätöksestä, jolla henkilö määrättiin tahdosta riippumatta psykiatriseen sairaalaan ja hoitoon. Huolimatta niistä

⁹⁴ Mielenterveyslain 22 f pykälän 4 momentin nojalla.

tiedoista, joita Suomen viranomaiset toimittivat vastauksissaan vuosien 1998 ja 2003 vierailuja koskeviin raportteihin, vakiokäytäntö ei suinkaan ollut se, että tuomioistuimien nimittäisi (potilaan sijoitussairaalaan riippumattoman) asiantuntijapsykiatrin sairaalahoitoa harkittaessa.

CPT toistaa suosituksensa siitä, että olemassa olevaa lainsäädäntöä muutetaan niin, että harkittaessa tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon sijoittamista ja asiaa uudelleen harkittaessa käytettävissä on (potilaan sijoitussairaalaan riippumaton) psykiatrinen kannanotto.

139. Yli kolmen kuukauden tahdosta riippumaton sairaalahoito vaati tuomioistuimen hyväksymisen.⁹⁵ Lisäksi nuorten potilaiden kohdalla toimivaltaiselle tuomioistuimelle oli ilmoitettava asiasta viimeistään neljä päivää sen jälkeen, kun heidät oli otettu sairaalaan, tuomioistuimen suostumuksen saamiseksi.⁹⁶

Valtuuskunta havaitsi, että toimivaltaisilta tuomioistuimilta kesti usein pitkään (jopa useita kuukausia), ennen kuin ne antoivat päätöksensä asiasta. Lisäksi tuomioistuimet perustivat päätöksensä potilasta koskeviin sairaala-asiakirjoihin; potilaat itse eivät juuri koskaan olleet paikalla tuomioistuimessa.⁹⁷ Tämän johdosta tuomioistuinmenettely vaikutti ”kumileimasimelta”.

CPT suosittelee, että Suomen viranomaiset ryhtyvät tehokkaisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa käytettäessä on aina tarkoituksenmukainen ja nopea tuomioistuinkäsittely. Lisäksi olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että psykiatrisilla potilailla on todellinen oikeus tulla henkilökohtaisesti tuomarin kuulemiksi silloin, kun kyseessä on tahdosta riippumaton sairaalaan määräämismenettely.

On myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että hyvin harvat näiden kahden psykiatrisen laitoksen potilaista olivat valittaneet tahdosta riippumattoman sairaalahoidon alussa (huolimatta siitä, että heille oli ilmoitettu valitusmahdollisuudesta) eivätkä nämä valitukset olleet juuri koskaan menestyneet.⁹⁸

140. Psykiatrisen potilaan sijoittamista sairaalahoitoon tahdosta riippumatta tulkittiin edelleen automaattisesti valtuutukseksi antaa hänelle hoitoa ilman hänen suostumustaan. Käytännössä molempien tarkastettujen laitosten lääkärit pyrkivät hankkimaan potilaiden *suullisen* suostumuksen hoitoon, mutta mitään *kirjallista* todistetta ei ollut siitä, että tällainen perusteltu suostumus olisi annettu. Lisäksi se, että potilas joko kieltäytyi hoidosta tai myöhemmin perui suostumuksensa hoitoon, ei johtanut siihen, että ulkopuolinen riippumaton psykiatri olisi tarkistanut, voitiinko hoitoa antaa potilaan tahdosta riippumatta. Lisäksi potilaat eivät voineet valittaa näissä asioissa tuomioistuimeen.

⁹⁵ Mielenterveyslain 12 pykälän nojalla, jossa todetaan seuraavaa: ”Hoitoon määrättyä saadaan 11 pykälässä tarkoitettua päätöksen nojalla pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kolme kuukautta. [...] Hoidon jatkaminen tai lopettaminen on ratkaistava 11 pykälässä tarkoitettua lääkärin kirjallisella päätöksellä, ennen kuin hoitoa on kestänyt kolme kuukautta. Päätös hoidon jatkamisesta on annettava potilaalle tiedoksi viipymättä ja heti alistettava lääninoikeuden vahvistettavaksi. Hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Tämän jälkeen on selvitettävä uudelleen, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa.”

⁹⁶ Mielenterveyslain 11 ja 13 pykälä.

⁹⁷ Lukuun ottamatta mielentilatutkimuspotilaita, jotka olivat aina paikalla tuomioistuimessa. Tahdosta riippumattomien siviilipotilaiden osalta valtuuskunnalle kerrottiin Vanhan Vaasan sairaalassa, että vuoden 2006 alun jälkeen oli ollut vain yksi sellainen käsittely, johon potilas oli osallistunut.

⁹⁸ Esimerkiksi Vanhan Vaasan sairaalassa oli 1.1.2006–1.4.2008 ollut 29 valitusta, joista yksikään ei menestynyt.

CPT suosittelee, että EVA-yksikössä ja Vanhan Vaasan sairaalassa (samoin kuin kaikissa muissa Suomen psykiatrisissa laitoksissa) otetaan käyttöön erityinen lomake, joka koskee perusteltua suostumusta hoitoon ja jonka allekirjoittaa potilas ja (jos hän ei siihen pysty) hänen laillinen edustajansa. Asianomaista lainsäädäntöä olisi muutettava niin, että ulkopuolisen psykiatrin mielipide vaaditaan kaikissa tapauksissa, joissa potilas ei ole samaa mieltä laitoksen lääkäreiden esittämästä hoidosta; lisäksi potilaiden pitäisi pystyä valittamaan pakollisesta hoitopäätöksestä tuomioistuimeen.

141. CPT on huolissaan siitä, että sen pitkäaikaista suositusta, jonka mukaan kaikille uusille sairaalaan otetuille potilaille (ja heidän sukulaisilleen) annettaisiin järjestelmällisesti esite, jossa on ymmärrettävällä tavalla esitetty kaikki potilaiden oikeudet (mukaan lukien oikeus valittaa asianmukaisille ulkopuolisille elimille), ei ole noudatettu kummassakaan tarkastetuista sairaaloista. **CPT toistaa suosituksensa siitä, että tällainen esite laaditaan ja annetaan järjestelmällisesti potilaille ja heidän perheilleen silloin, kun potilas otetaan sairaalaan.**

142. Molemmissa tarkastetuissa psykiatrisissa laitoksissa potilailla oli hyvät mahdollisuudet pitää yhteyttä perheisiinsä ja ystäviinsä, ja kumpikin laitos rohkaisi aktiivisesti tällaiseen yhteydenpitoon. Potilaat saivat ottaa vastaan vierailijoita miellyttävästi järjestetyissä tiloissa, ja osa potilaista sai poistua sairaalasta tietyn mittaiseksi ajaksi hoitavan lääkärin luvalla. Lisäksi potilaat saivat käyttää puhelinta yleensä rajoituksitta. CPT suhtautuu ilolla näihin positiivisiin käytäntöihin.

143. Molemmissa tarkastetuissa psykiatrisissa laitoksissa oli potilasasiamies, joka piti omana roolinaan potilaiden neuvomista henkilökohtaisissa asioissa pikemminkin kuin toimimista juridisena avustajana. Potilasasiamiehillä ei ollut oikeutta edustaa potilaita tuomioistuimissa tai hallinnollisissa elimissä, eivätkä he voineet panna vireille menettelyä potilaiden oikeudellisten etujen puolustamiseksi. Samalla kun CPT arvostaa potilasasiamiesten positiivista myötävaikutusta yleensä CPT suosittelee ryhtymistä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahdosta riippumattomaan hoitoon otetuilla psykiatrisilla potilailla on tehokas oikeus (hoitoon ottavasta sairaalasta riippumattomaan) oikeudelliseen apuun, tarvittaessa ilman kustannuksia.

144. CPT pitää myös huomattavan tärkeänä sitä, että psykiatrisissa laitoksissa käy säännöllisesti riippumaton ulkopuolinen elin, joka on vastuussa potilaiden hoidon tarkastamisesta. Eduskunnan oikeusasiamies oli vieraillut molemmissa psykiatrisissa laitoksissa ⁹⁹, mutta ei ollut mitään järjestelmää säännöllisistä (mukaan lukien ilmoittamatta tapahtuvista) ulkopuolisista tarkastuksista.

CPT suosittelee, että ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Suomen psykiatrisissa laitoksissa käy säännöllisesti riippumattomia, ulkopuolisia elimiä, jotka ovat vastuussa potilaiden hoidon tarkastuksesta. Näillä elimillä tulisi erityisesti olla valtuutus keskustella kahden kesken potilaiden kanssa, ottaa suoraan vastaan heidän mahdollisia valituksiaan ja tehdä tarpeellisia suosituksia. Lisäksi kaikkien psykiatristen laitosten johdolle pitäisi asianmukaisesti ilmoittaa kaikkien niiden tiloissa suoritettujen tarkastusten tuloksista.

⁹⁹ Eduskunnan oikeusasiamies vieraili Vanhan Vaasan sairaalassa muutamaa päivää ennen CPT:n vierailua; edellisen vierailun kerrottiin tapahtuneen vuonna 2005 (ja viimeisen kymmenen vuoden aikana vierailuja oli ollut yhteensä neljä). EVA-yksikössä eduskunnan oikeusasiamies oli vieraillut yhden kerran vuoden 2003 jälkeen.

LIITE I

LUETTELO CPT:N SUOSITUKSISTA, HUOMAUTUKSISTA JA TIETOPYYNNÖISTÄ

Yhteistyö

huomautukset

- Komitea luottaa siihen, että Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että poliisilaitoksille päästään ilman 5 kohdassa kuvattuja viiveitä seuraavien käyntien aikana. Tähän pitäisi sisältyä asianmukaisen tiedon välittäminen koko asianomaiselle henkilökunnalle CPT:n mandaatista ja työskentelytavoista (5 kohta).

Poliisilaitokset

Suojakeinot epäasiallisen kohtelun ehkäisemiseksi

suositukset

- jaksoa, jonka ajan kiinniotetulta/pidätetyltä henkilöltä voidaan evätä oikeus ilmoittaa tilanteestaan lähimmälle sukulaiselleen tai muulle aiheelliselle henkilölle lyhennetään huomattavasti (esimerkiksi 48 tuntiin) (12 kohta);
- ne tilanteet, joissa oikeutta ilmoittaa kiinniottamisesta voidaan viivyttää, määriteltäisiin tarkemmin ja mahdollinen viivytys henkilön oikeudessa ilmoittaa tilanteestaan jollekin henkilölle alistettaisiin ylemmän poliisiviranomaisen hyväksyttäväksi (12 kohta);
- Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §, jolla rajoitetaan oikeutta ilmoittaa kiinniotosta joissakin tapauksissa, tulee kumota (12 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta voidaan huolehtia siitä, että poliisin kiinni ottamalla henkilöillä on täysimääräinen oikeus avustajan käyttämiseen heti kiinniottamisen alusta alkaen (13 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin tarvittaessa muuttamalla lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, jotta voidaan varmistaa, että poliisin säilyttämällä henkilöillä on todellinen oikeus tulla halutessaan tutkituksi valitsemansa lääkärin toimesta (sen lääkärintarkastuksen lisäksi, jonka poliisin kutsuma lääkäri on suorittanut) niin, että pidätetyn henkilön valitseman lääkärin tarkastus voidaan suorittaa hänen omalla kustannuksellaan (16 kohta);

- Suomen viranomaisten tulee ryhtyä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että täydelliset ja asianmukaiset suulliset tiedot oikeuksista annetaan järjestelmällisesti kaikille poliisin kiinni ottamille henkilöille heti heidän vapaudenmenetyksensä alusta alkaen (eli heti siitä hetkestä alkaen, jolloin asianomaisten henkilöiden on jätävä poliisin suojiin). Oikeuksista kertovien tietolomakkeiden tulisi selkeästi selvittää kaikki poliisin toimesta vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeudet (mukaan lukien oikeus saada paikalle valitsemansa lääkäri), ja ne tulisi antaa järjestelmällisesti kaikille kiinniotetuille henkilöille heti, kun heidät on tuotu poliisilaitokselle. Erityisesti tulisi huolehtia siitä, että kiinniotetut henkilöt todella pystyvät ymmärtämään oikeutensa; poliisiviranomaisten tehtävä on varmistaa tämä asia ja huolehtia todistettavasti siitä, että näitä oikeuksia kunnioitetaan käytännössä, ja ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin, mikäli näin ei tapahdu. Lisäksi kiinniotettuja henkilöitä tulisi pyytää varmistamaan allekirjoituksellaan, että he ovat saaneet tiedot oikeuksistaan ja mainita tarkka ajankohta, jolloin tämä tapahtui (18 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että henkilön menettäessä vapautensa poliisin toimesta mistä syystä tahansa, vapaudenmenetys kirjataan viipymättä asianmukaisesti (19 kohta);
- kaikilla poliisilaitoksilla on pidettävä vakiomuotoisia ja kattavia rekistereitä, jotka sisältävät kaikki henkilön säilytystä koskevat seikat (mukaan lukien siirrot laitosten välillä) ja kaikki siihen liittyvät suoritettut toimenpiteet (19 kohta);
- Suomen viranomaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin kehittääkseen erityisen järjestelmän poliisin säilytystilojen riippumattomaan valvontaan. Ollakseen mahdollisimman tehokkaita valvontakäyntien tulisi toistua usein ja tapahtua ilman etukäteisilmoitusta. Lisäksi valvontaelimille tulisi antaa valtuudet keskustella kahdenkesken pidätettyjen henkilöiden kanssa ja tutkia kaikkia heidän kohteluunsa liittyviä asioita (säilytyksen aineelliset olosuhteet; kirjaukset ja muu dokumentaatio, kiinniotettujen henkilöiden oikeuksien toteutuminen, jne.) (20 kohta).

huomautukset

- jos nykyinen lainsäädäntö rajoittaa "vähäisestä rikoksesta" epäiltyjen henkilöiden oikeutta avustajan saamiseen ja heidän oikeuksistaan ilmoittamiseen, tällaiset rajoitukset tulisi poistaa (15 ja 17 kohta).

tietopyynnöt

- Suomen viranomaisten kommentit pidätettyjen henkilöiden valituksista siitä, että poliisi oli estänyt heitä valitsemasta vapaasti avustajaansa ja määrännyt heille *viran puolesta* lakimiehet, jotka asianomaisten henkilöiden mukaan "työskentelevät poliisin kanssa" (14 kohta);
- Suomen viranomaisten kommentit tämän selonteon 16 kohdassa esille otetusta kysymyksestä (16 kohta);
- onko poliisin suorittamassa alaikäisen henkilön kuulustelussa läsnä olevan "todistajan" aina oltava joku poliisista riippumaton henkilö (17 kohta).

Säilytysolot

suositukset

- Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin poliisin selleissä havaittujen puutteiden korjaamiseksi (22 kohta);
- ryhdytään toimenpiteisiin Töölön selviämisasemalla havaittujen puutteiden korjaamiseksi (24 kohta)
- ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Töölön selviämisasemalla on jatkuvasti paikalla sairaanhoitaja (24 kohta);
- kaikille Suomen poliiseille järjestetään erikoiskoulutusta päihtyneiden hoidossa ja sellaisten sairauksien ja niiden oireiden tunnistamisessa, joiden voidaan erehdyksessä arvella aiheutuvan päihtymyksestä tai joita päihtymystila voi pahentaa (25 kohta);
- tehdään järjestelyjä sen varmistamiseksi, että sairaanhoitaja on nopeasti saatavilla silloin, kun päihtyneitä henkilöitä säilytetään poliisilaitoksilla (25 kohta);
- kaikki asiaankuulumattomat esineet poistetaan heti kaikista sellaisista poliisin tiloista, joissa henkilöitä voidaan säilyttää tai kuulustella. Kaikki rikostutkinnan yhteydessä takavarikoidut esineet tulisi merkitä erilliseen rekisteriin, varustaa merkinnöillä (joista käy ilmi tapaus, johon ne liittyvät) ja pitää niitä varten tarkoitettu varastossa (26 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään tarkistamaan, että päihtyneille henkilöille sopivien patjojen määrä on riittävä Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksella (23 kohta).

Tutkintavankien säilyttäminen poliisilaitoksilla

suositukset

- on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta:
 - varmistetaan, että kaikilla "poliisivankiloissa" säilytetyillä tutkintavangeilla on mahdollisuus todelliseen ulkoliikuntaan ainakin tunnin päivässä;
 - kehitetään näille vangeille virikeohjelmia;
 - tarkistetaan Helsingin poliisilaitoksen "poliisivankilan" olemassa olevat lääkäriin ja erikoissairaanhoidon (mukaan lukien hammashoito) pääsyä koskevat järjestelyt ja huolehditaan siitä, että sairaanhoitaja on paikalla myös viikonloppuisin;
 - varmistetaan, että kaikissa "poliisivankiloissa", joissa ei ole omia terveydenhoitopalveluja, kävisi säännöllisesti lääkärille raportoiva sairaanhoitaja;

- varmistetaan, että lääkäri tai pätevä, lääkärille raportoiva sairaanhoitaja suorittaa lääketieteellisen tarkastuksen kaikille uusille tutkintavangeille 24 tunnin kuluessa heidän saapumisestaan;
 - perustetaan erityinen rekisteri, johon merkitään sijoittamiset eristysseleihin sellaisissa "poliisivankiloissa", joissa tällaisia sellejä on;
 - varmistetaan, että eristysselellit Helsingin poliisilaitoksen "poliisivankilassa" pidetään puhtaina;
 - varmistetaan, että sairaanhoitaja käy katsomassa eristysseleissä pidettäviä vankeja päivittäin (35 kohta);
- poliisille annetaan yksityiskohtaiset ohjeet tutkintavankien kirjeenvaihtoa, vierailuja ja puhelimen käyttöä koskevien kieltojen/rajoitusten käytöstä (36 kohta);
- asetetaan velvollisuus ilmoittaa kirjallisesti erityiset syyt tällaisiin kieltoihin/rajoituksiin kussakin yksittäisessä tapauksessa (36 kohta);
- samassa yhteydessä, kun oikeus määrääjoin harkitsee tutkintavankeuden jatkamisen tarpeellisuutta, erillisenä asiana tulee tutkia kysymys siitä, onko poliisin tarpeellista jatkaa erityisten rajoitusten asettamista tutkintavangin vierailuille, kirjeille tai puhelimen käytölle (36 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia kehoitetaan tarjoamaan kaikille "poliisivankiloiden" säilytystiloissa työskenteleville poliiseille säännöllisiä ensiavun kertauskursseja (35 kohta).

tietopyynnöt

- aikanaan tietoja 34 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden toteutumisesta sekä poliisilaitoksille sijoitettujen tutkintavankien määrään vähentämistä selvittävän sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön yhteisen työryhmän tekemistä ehdotuksista (34 kohta).

Ulkomaalaislainsäädännön nojalla kiinni otetut ulkomaalaiset

Alustavat huomautukset

suositukset

- **Suomen viranomaiset harkitsevat tarkasti mahdollisuutta avata toinen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002) tarkoitettu ulkomaalaisten säilöönottoyksikkö (39 kohta).**

Metsälän säilöönottoyksikkö

suositukset

- Metsälän säilöönottoyksikölle kohdennettavia terveydenhoitohenkilökuntaresursseja lisätään, jotta voidaan varmistaa sairaanhoitajan läsnäolo päivittäin mukaan lukien viikonloput (46 kohta);
- välitön ja järjestelmällinen terveystarkastus aloitetaan ensi tilassa (47 kohta);
- ryhdytään toimenpiteisiin, jotta Metsälän säilöönottoyksikössä voidaan varmistaa säännölliset psykologin käynnit ja viipymätön pääsy psykiatrille (48 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään järjestämään Metsälän (CPT: Katajanokan) säilöönottoyksikön ulkoilupihalle huonolta säältä suojattu alue (43 kohta);
- Suomen viranomaisia pyydetään harkitsemaan mahdollisuuksia kehittää edelleen Metsälän säilöönottokeskukseen säilöön otetuille tarjottavaa toimintaa ottaen erityisesti huomioon pienten lasten ja nuorten koulutustarpeet (44 kohta);
- Suomen viranomaisia pyydetään laatimaan kirjalliset periaatteet, joista selviää, kenellä ja missä olosuhteissa on pääsy terveydentilaa koskeviin tietoihin hoitohenkilökunnan poissa ollessa. Lisäksi tulisi luoda menettely, jossa merkintään, jos muu kuin hoitohenkilökunta käyttää terveydentilaa koskevia tietoja ja jossa asia raportoidaan hoitohenkilökunnalle ensitilassa (49 kohta);
- ollakseen mahdollisimman tehokkaita tarkastus- ja valvontakäyntien tulisi toistua usein ja ilman etukäteisilmoitusta. Lisäksi valvonta- ja seurantaelimille tulisi antaa valtuudet keskustella kahdenkesken säilöön otettujen henkilöiden kanssa ja tutkia kaikkia heidän kohteluunsa liittyviä asioita (säilytyksen aineelliset olosuhteet; säilytyskirjaukset ja muu dokumentaatio; säilöön otettujen henkilöiden oikeuksien toteutuminen, jne.) (52 kohta).
- sairaanhoitajan tulisi käydä eristyksissä pidettävien henkilöiden luona päivittäin (53 kohta).

tietopyynnöt

- ovatko Metsälän säilöönottoyksikössä työskentelevät yksityiset turvallisuusvartijat saaneet erikoiskoulutusta patukan, kyynelkaasun ja käsirautojen käytössä (51 kohta).

Suojakeinot

suositukset

- ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ulkomaalaislain nojalla säilöön otetut ulkomaalaiset voivat käyttää oikeuttaan saada avustaja heti vapaudenmenetyksensä alusta lähtien (eli siitä hetkestä, jolloin heidän oli ensimmäistä kertaa jätävä poliisin tai rajavartioston suojiin) (55 kohta);
- Suomen viranomaiset ryhtyvät toimenpiteisiin varmistaakseen, että kaikille poliisin tai rajavartioston ulkomaalaislain nojalla kiinni ottamille ulkomaalaisille annetaan järjestelmällisesti lomake, jossa kerrotaan selkeästi kaikki heidän oikeutensa heti, kun heidät on tuotu poliisiasemalle. Näitä lomakkeita tulisi olla saatavilla kaikilla asiaan kuuluvilla kielillä (56 kohta).

Ulkomaalaisten karkotus lentoteitse

huomautukset

- ennen karkotusoperaatiota ja sen aikana kaikki lääkitys tulisi antaa ainoastaan kyseisen ulkomaalaisen suostumuksella (tai jos henkilöä hoidetaan tahdonvastaisesti mielenterveystilain nojalla, asianmukaisten suojakeinojen mukaisesti) (57 kohta).
- karkotusoperaatioille olisi hyvä luoda riippumattoman ulkopuolisen seurantamenetelmän, ja karkotusoperaatioiden tallentamista audiovisuaalisesti (erityisesti ongelmalliseksi arveltujen karkotusten) tulisi harkita (57 kohta).

Vankilat

Alustavat huomautukset

suositukset

- sellien varustamista saniteettitiloilla aikaistetaan huomattavasti vuodesta 2015 (61 kohta);
- kaikissa Suomen vankiloissa ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vangeille, jotka on sijoitettu selleihin, joissa ei ole WC:tä, annetaan mahdollisuus asianmukaisten WC-tilojen käyttöön kaikkina aikoina päivällä ja yöllä. Nämä toimet edellyttävät, että henkilökuntaa on yöaikaan riittävästi (joko perustamalla uusia virkoja tai uudelleen sijoittamalla vankeinhoitohenkilökuntaa) (61 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään jatkamaan pyrkimyksiään uuden vankeuslainsäädännön toteuttamiseksi kokonaan, erityisesti siltä osin, kuin on kyse riittävien toiminta- ja kuntoutusohjelmien tarjoamisesta vangeille (59 kohta);
- CPT luottaa siihen, että Suomen viranomaiset jatkavat yrityksiään taistella vankiloiden tilanahtautta vastaan ja ottavat työssään huomioon Euroopan neuvoston ministerikomitean vankiloiden yliasutusta ja vankimäärän kasvua koskevan suosituksen nro. R (99) 22 sekä ehdonalaista vapautta koskevan suosituksen R (2003) 22 (60 kohta).

Epäasiallinen kohtelu ja vankien välinen väkivalta

suositukset

- on panostettava huomattavasti henkilökunnan peruskoulutukseen ja jatkuvaan koulutukseen henkilökunnan ja vankien välisten myönteisten suhteiden rakentamiseksi vankilassa. Tällainen lähestymistapa on suurelta osin riippuvainen siitä, että henkilökunnalla on henkilöiden väliseen viestintään tarvittavat taidot ja että he käyttävät niitä. Tässä yhteydessä olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla huolehditaan siitä, että henkilökunta, joka työskentelee varmuusosastoilla tai suljetuilla osastoilla tai sellaisten vankien kanssa, joilla on vain vähän inhimillisiä yhteyksiä muihin vankeihin, ovat aidosti ja ennalta vaikuttavalla tavalla sitoutuneet käyttämään näitä taitoja (63 kohta).

Vankien välinen väkivalta ja uhkailu

suositukset

- Suomen viranomaisten tulisi ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin oman turvallisuutensa vuoksi eristettyjen vankien osalta 65 kohdassa esitettyjen huomautusten johdosta. Tarvittaessa asianomaisia lain säännöksiä ja määräyksiä on muutettava (65 kohta);

- on kehitettävä kansallinen lähestymistapa ”pelokkaita” vankeja koskevan asian käsittelemiseksi. Näille vangeille tulisi erityisesti tarjota asianmukaiset olot ja asianmukainen kohtelu; mahdollisuus toimintaan, koulutukseen ja urheiluun pitäisi järjestää. Lisäksi vankien terveydenhoidossa tulee olla ennaltaehkäisevä lähestymistapa suojelun tarpeessa oleviin vankeihin, erityisesti psykologisen ja psykiatrisen hoidon osalta. Vankien yksilölliset tarpeet pitäisi arvioida säännöllisin väliajoin, ja tarvittaessa tulisi harkita siirtoa toiseen vankilaan (67 kohta).

huomautukset

- Helsingin vankilan suljetussa yksikössä ISO-1 havaittu tilanne, jossa tietyt vangit joutuivat kokonaan luopumaan oikeudestaan tunnin ulkoliikuntaan tai henkilökunnan oli kiellettävä se turvallisuussyistä, ei ole lainkaan hyväksyttävää (65 kohta);
- Vantaan ja Helsingin vankiloiden johtoa ja henkilökuntaa kehoitetaan olemaan jatkuvasti valppaina varmistaakseen, ettei mikään vankien välinen väkivaltatapaus jää havaitsematta, ja käyttämään kaikkia käytettävissään olevia keinoja tällaisten tapausten ehkäisemiseksi. Tämä edellyttää sitä, että säilytysalueilla ja tiloissa, joita käytetään vankien toimintaan, on paikalla riittävä määrä henkilökuntaa (66 kohta).

Erityisvalvonnassa olevat vangit

suositukset

- varmuusosastoilla säilytetyille vangeille tulisi tarjota soveliasta, monipuolista ja tarkoituksenmukaista toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kohdennettua kuntoutustoimintaa). Monitieteellisen ryhmän (joukossa mm. psykologi ja sosiaalityöntekijä) pitäisi yhdessä kyseisten vankien kanssa, vankien yksilöllisten toimintatarpeiden/riskianalyysin perusteella suunnitella ja tarkistaa ohjelma toiminnoiksi (72 kohta).
- 73 kohdassa mainittujen ulkomaailmaan pidettäviä yhteyksiä koskevien rajoitusten käyttö perustuu yksilölliseen riskien arviointiin (73 kohta);
- vankien sijoittamista Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljetuille osastoille tarkastellaan uudelleen 75 kohdassa olevien huomautusten perusteella (75 kohta);
- Helsingin ja Riihimäen vankiloiden suljettujen osastojen päiväjärjestyksiä ja toimintoja tarkastellaan uudelleen. Tavoitteena tulisi olla sen varmistaminen, että vangeilla on kohtuullisen vapaat olot omissa yksiköissään, vastapainona sille turruttavalle vaikutukselle, joka vangin henkiselle terveydelle ja sosiaalisille taidoille aiheutuu yksikön eristyneestä ilmapiiristä. Vangeille tulee myös tarjota heidän yksilöllisiä tarpeitaan vastaavaa järjestettyä toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kuntoutusohjelmia) (77 kohta).
- tutkintavangit, joiden tuomioistuimen määräämä eristäminen on päättynyt, sijoitetaan Vantaan vankilassa tavanomaisiin tiloihin viipymättä (79 kohta);

- Suomen viranomaisten on ryhdyttävä määrätietoisiin toimenpiteisiin tarjotakseen tuomioistuimen eristettäviksi määräämille vangeille mahdollisuuden tarkoituksenmukaiseen toimintaan, joka toimisi vastapainona niille kielteisille vaikutuksille, joita aiheutuu heidän sijoittamisestaan eristettynä pitämistä muistuttaviin olosuhteisiin. Lisäksi olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, ettei tuomioistuimen määräämän eristämisen soveltaminen naisten osastolle sijoitettuun vankiin vaikuta haitallisesti muihin osastolle sijoitettuihin vankeihin sovellettavaan päiväjärjestykseen (81 kohta).

huomautukset

- sellaisten vankien osalta, joiden persoonallisuuden tai käytöksen voidaan olettaa aiheuttavan pitkäaikaisen sijoituksen varmuusosastolle, on heidän kohtelunsa vaikuttavuuden kannalta olennaista, että myös vangit itse mieltävät sijoittamispäätökset oikeudenmukaisiksi (70 kohta).

tietopyynnöt

- vahvistus siitä, että 72 kohdassa tarkoitettut suojat on nyt asennettu Riihimäen vankilan kyseiselle ulkoilualueelle (72 kohta);
- tietoja niistä oikeusturvatakeista (esim. kirjallisena ne perustellut syyt, joilla voidaan päättää eristämisestä tai sen pidentämisestä; järjestelyn yksilöllinen, tarkoituksenmukainen ja säännöllinen uudelleentarkastelu), joita Suomen viranomaiset ovat asettaneet varmistaakseen, että tuomioistuimen määräämä eristäminen ei kestä pitempään kuin on tarpeellista (79 kohta);
- Suomen viranomaisten lausumat joidenkin vankien esittämistä väitteistä, että henkilökunta jatkuvasti siirsi puhelimeen pääsyä myöhempään ajankohtaan (82 kohta).

Vankien säilytysolosuhteista yleisesti

suositukset

- Vantaan vankilassa ryhdytään asianmukaisiin toimenpiteisiin nuorisovankien majoittamisen osalta 83 kohdassa esitettyjen huomautusten johdosta (83 kohta);
- Suomen viranomaisten on selvästi lisättävä pyrkimyksiään tarjota Vantaan vankilassa tutkintavangeille (erityisesti naisille ja nuorisovangeille) heidän tarpeitaan ja oikeudellista asemaansa vastaavia toimintoja (87 kohta);
- on ryhdyttävä viipymättä tehokkaiisiin toimenpiteisiin "paljusellien" käytön lopettamiseksi Helsingin vankilan Länsisiivessä (90 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia kannustetaan jatkamaan ponnistelujaan huolehtiakseen siitä, että Vantaan vankila toimii virallisen kapasiteettinsa rajoissa (84 kohta);

- Helsingin ja Riihimäen vankiloiden johtoa kehoitetaan jatkamaan ponnisteluja vankien tarpeiden mukaisen räätälöidyn mielekästä toiminnan (mukaan lukien työ, ammatillinen koulutus, muu koulutus ja kohdistetut kuntoutusohjelmat) tarjoamiseksi useammalle vangille (93 kohta);
- Helsingin vankilan johtoa kannustetaan kehittämään edelleen pitkäaikaisvankien ohjelmia mukaan lukien räätälöityjen kuntoutusohjelmien sekä asianmukaisen psykologisen ja sosiaalisen tuen tarjoaminen, jotta vangit selviytyisivät vankeusajastaan ja jotta estettäisiin rikoksen uusiminen vapautumisen jälkeen (93 kohta).

tietopyynnöt

- Suomen viranomaisten lausumat Vantaan vankilan vankien esittämistä valituksista koskien sitä, että päivän viimeinen ateria tarjottiin jo klo 14.30 (84 kohta);
- tietoja päätöksistä, jotka koskevat suunnitelmia Pohjoissiiven säilytystilojen muuttamista toimintatiloiksi ja/tai sellien ovien pitämistä lukitsemattomina noissa tiloissa (päivällä ja yöllä) (90 kohta);

Terveydenhoito

suositukset

- lääkärin paikallaoloaika kummassakin vankilassa lisätään 95 kohdassa esitettyjen huomautusten johdosta (95 kohta);
- ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että niissä laitoksissa, joissa käytiin, olisi aina, myös yöllä, paikalla joku, joka on kykenevä antamaan ensiapua ja jolla mieluiten on laillistetun sairaanhoitajan pätevyys (95 kohta);
- Suomen viranomaisten on luotava järjestelmä, jonka mukaan psykiatri vierailee säännöllisesti Riihimäen vankilassa (96 kohta);
- ryhdytään toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tarkastetuissa kolmessa laitoksessa suoritetaan lääkärintarkastus vastasaapuneille vangeille systemaattisesti saapumispäivänä taikka sitä seuraavana arkipäivänä (97 kohta);
- Suomen viranomaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta varmistetaan psykiatrisen erikoissairaanhoitajan jatkuva läsnäolo Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla (99 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla huolehditaan siitä, että levottomien potilaiden hoito on Vantaan vankilan psykiatrisen osaston terveydenhoitohenkilökunnan vastuulla; vankilan henkilökunnan tulisi tarjota kaikki mahdollinen apu näiden potilaiden käsittelemisessä terveydenhoitohenkilökunnan ohjeiden ja tarkan valvonnan alaisena (101 kohta).
- etälaumauttimen (stun gun) käyttöä vankiloissa koskevat ohjeet tarkistetaan 102 kohdassa olevien huomioiden valossa (102 kohta);

- Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla työskentelevälle terveydenhoitohenkilökunnalle annetaan yksityiskohtaiset ohjeet eristyshuoneeseen sijoitettujen potilaiden seurannasta 103 kohdassa esitettyjen huomautusten perusteella (103 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään palkkaamaan pätevää henkilökuntaa tarjoamaan terapeutista ja kuntouttavaa toimintaa Vantaan vankilan psykiatrisella osastolla (99 kohta);
- Suomen viranomaisia pyydetään tarjoamaan vähemmän karut ja yksilöllisemmät majoitustilat Vantaan vankilan psykiatrisen osaston potilaille (100 kohta);
- Vantaan vankilan psykiatrisen osaston eristyshuoneiden suunnittelu ei ole asianmukaista (103 kohta).

tietopyynnöt

- jäljennös etälamauttimen käyttöä vankiloissa annetuista, tarkistetuista ohjeista (102 kohta).

Muut CPT:n toimivallan kannalta oleelliset kysymykset

suositukset

- Helsingin vankilassa käytössä ollut toimintatapa, jossa hoitajien oli vahvistettava, että ”ei ollut mitään lääketieteellistä syytä, mikä olisi estänyt vangin eristämisen”, on lopetettava välittömästi (106 kohta);
- Riihimäen vankilassa on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vangeille, jotka ovat päihtyneitä tai osoittavat väkivaltaista tai itsetuhoista käytöstä, annetaan viipymättä asianmukaiset, turvalliset vaatteet, kun heidät sijoitetaan tarkkailuselliin (108 kohta);
- Suomen viranomaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla varmistetaan, että Helsingin ja Vantaan vankiloissa kurinpidolliseen yksinäisyysrangaistukseen sijoitettujen vankien yksityisyys säilytetään heidän käyttäessään WC:tä tai peseytyessään. Tämän tulisi siinä määrin kuin se suinkin on mahdollista, koskea myös tarkkailuselleihin sijoitettuja vankeja (109 kohta);
- Helsingin ja Riihimäen vankiloiden henkilökunnan on saatava yksityiskohtaiset ohjeet tavasta, jolla kehonsisäiseksi kuljettajaksi epäillyn vangin asettaminen jatkuvaan tarkkailuun tulisi toteuttaa. Näihin ohjeisiin tulisi sisältyä vankien välitön pääsy WC:hen kaikkina aikoina (mukaan lukien yöllä). Olisi myös ryhdyttävä järjestelyihin (esim. värilliseen lasiin, jolla WC-tila erotetaan), jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys kyseisten vankien käyttäessä WC:tä (112 kohta);
- epäillyille ”kehonsisäisille kuljettajille”, joita pidetään jatkuvassa valvonnassa, on aina annettava asianmukaiset vuodevaatteet heidän ollessaan sellissä yöstä (112 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ajan tasalla olevia tiedotuslehtisiä jaetaan järjestelmällisesti vangeille heidän saapuessaan. Näitä lehtisiä tulisi

olla saatavilla kaikilla aiheellisilla vierailu kielillä (117 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin Helsingin ja Riihimäen vankiloissa koskien sellaisten vankien, joiden epäillään kantavan laittomia aineita tai esineitä kehoonsa sisällä, asianmukaista lääkärintarkastusta ja valvontaa, 113 kohdassa esitettyjen huomautusten pohjalta (113 kohta);
- 115 kohdassa mainittujen vierailuja koskevien rajoitusten käytön tulisi perustua yksilölliseen riskien arviointiin (115 kohta);
- Suomen viranomaisia pyydetään osoittamaan riittävät resurssit oikeusasiamiehen kanslialle (tai muulle riippumattomalle elimelle), jotta huolehditaan siitä, että sillä on mahdollisuus suorittaa säännöllisiä ja ennalta ilmoittamattomia vankiloiden tarkastuksia (116 kohta).

tietopyynnöt

- Suomen viranomaisten lausumat Helsingin vankilan joidenkin vankien esittämistä väitteistä siitä, että heille oli määrätty yksinäisyysrangaistus jopa neljäksi päiväksi ilman, että he olisivat saaneet turvautua virallisiin suojakeinoihin (105 kohta);
- Suomen viranomaisten lausumat Helsingin vankilassa sovellettavasta käytännöstä velvoittaa vangit, joiden uskottiin kätkenneen laittomia aineita tai esineitä kehoonsa ja joita pidettiin sellissä jatkuvassa valvonnassa, käyttämään "lukittuja" haalareita silloin, kun eivät käyttäneet WC:tä (111 kohta).

Psykiatriset laitokset

Alustavat huomautukset

tietopyynnöt

- tarkempaa tietoa mielenterveyslain muutosehdotuksista, joiden tarkoituksena on antaa oikeudelle mahdollisuus määrätä oikeuspsykiatrisille potilaille pakollinen avohoito (118 kohta);
- lisää tietoja mahdollisuuksista laajentaa EVA-yksikköä tai avata vastaava laitos Suur-Helsingin alueelle (119 kohta).

Epäasiallinen kohtelu

huomautukset

- Vanhan Vaasan psykiatrisen sairaalan johtoa kehoitetaan säännöllisesti muistuttamaan henkilökuntaa siitä, että potilaita tulisi kohdella kunnioittavasti ja että minkäänlaista epäasiallista kohtelua – mukaan lukien sanallista väkivaltaa – ei hyväksytä eikä sitä sallita (120 kohta).

Potilaiden elinolot

suositukset

- ryhdytään toimenpiteisiin, joilla varmistetaan, että kaikille nuorisopotilaille EVA-yksikössä voidaan tarjota mahdollisuus päivittäiseen ulkoliikuntaan sekä turvallisessa että ahdistamattomassa ympäristössä (122 kohta).

Henkilöstö ja hoito

suositukset

- Vanhan Vaasan sairaalassa ryhdytään toimenpiteisiin, joilla kehitetään potilaiden kliinistä uudelleenarviointia 126 kohdassa esitettyjen huomioiden perusteella (126 kohta);
- erityinen rekisteri on perustettava kaikkiin Suomen psykiatriin hoitolaitoksiin, joissa on turvauttu aivojen sähköhoitoon (ECT), ja potilailta on pyydettävä perusteltu suostumus ennen tämän terapian käyttämistä (127 kohta).

huomautukset

- Suomen viranomaisia pyydetään pyrkimään siihen, että useammat Vanhan Vaasan sairaalan potilaat osallistuisivat toimintoihin, jotka vastaavat heidän yksilöllisiä tarpeitaan ja kykyjään. Lisäksi yksilöllisen ja ryhmäpsykoterapian tarjontaa tulisi lisätä (128 kohta).
- pätevän psyko-sosiaalista kuntouttavaa toimintaa antavan henkilökunnan määrää on lisättävä Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa (130 kohta).

Rajoittamiskeinot/eristäminen

huomautukset

- EVA-yksikön henkilökunnan on pysyttävä valppaana, jotta vältetään potilaiden klaustrofobian tunne tai hengitysvaikeuksien pelko, kun rajoituskeinona käytetään maton sisään rullaamista (131 kohta);
- kirjaamistapojen käytettäessä rajoitusmattoja ja kemiallista rajoittamista tulisi olla samat kuin turvauduttaessa mekaaniseen rajoittamiseen ja eristämiseen EVA-yksikössä (135 kohta);
- Suomen viranomaisia rohkaistaan jatkamaan pyrkimyksiään, että kaikki potilaiden kanssa välittömässä yhteydessä olevat henkilökunnan edustajat saivat työn ohessa säännöllistä koulutusta kiinnipitämisessä ja muissa kiihtyneiden tai väkivaltaisten potilaiden rajoittamiskeinoissa (136 kohta).

tietopyynnöt

- tietoja 134 kohdassa mainittujen toimenpiteiden toteuttamisesta Vanhan Vaasan psykiatrisessa sairaalassa (134 kohta);
- tietoa sen koko maan kattavan arvioinnin tuloksista, joka koskee psykiatrisissa laitoksissa käytettyjä menettelyjä ja toimintoja mukaan lukien eristystoimenpiteitä, sekä sen merkitystä lainsäädäntötasolla (134 kohta).

Suojakeinot

suositukset

- olemassa olevaa lainsäädäntöä on muutettava niin, että tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon sijoittamista harkittaessa ja asiaa uudelleen harkittaessa käytettävissä on (potilaan sijoitussairaalasta riippumaton) psykiatrin kannanotto (138 kohta);
- Suomen viranomaisten on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahdosta riippumatonta sairaalahoitoa käytettäessä on aina tarkoituksenmukainen ja nopea tuomioistuinkäsittely (139 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että psykiatrisilla potilailla on todellinen oikeus tulla henkilökohtaisesti kuulluiksi tuomarin toimesta silloin, kun kyseessä on tahdosta riippumaton sairaalaan määräämismenettely (139 kohta);
- EVA-yksikössä ja Vanhan Vaasan sairaalassa (samoin kuin kaikissa muissa Suomen psykiatrisissa laitoksissa) on otettava käyttöön erityinen lomake, joka koskee perusteltua suostumusta hoitoon ja jonka allekirjoittaa potilas ja (jos hän ei siihen pysty) hänen laillinen edustajansa. Asianomaista lainsäädäntöä olisi muutettava niin, että ulkopuolisen psykiatrin mielipide vaaditaan kaikissa tapauksissa, joissa potilas ei ole samaa mieltä laitoksen lääkäreiden esittämästä hoidosta; lisäksi potilaiden pitäisi pystyä valittamaan pakollisesta hoitopäätöksestä tuomioistuimeen (140 kohta).

- potilaille ja heidän perheilleen annetaan sairaalaan tullessa järjestelmällisesti esite, jossa on ymmärrettävällä tavalla esitetty potilaiden kaikki oikeudet (141 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että tahdosta riippumattomaan hoitoon otetuilla psykiatrisilla potilailla on tehokas oikeus (hoitoon ottavasta sairaalasta riippumattomaan) oikeudelliseen apuun, tarvittaessa ilman kustannuksia (143 kohta);
- on ryhdyttävä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että Suomen psykiatrisissa laitoksissa käy säännöllisesti riippumattomia, ulkopuolisia elimiä, jotka ovat vastuussa potilaiden hoidon tarkastuksesta. Näillä elimillä tulisi erityisesti olla valtuutus keskustella kahden kesken potilaiden kanssa, ottaa suoraan vastaan heidän mahdollisia valituksiaan ja tehdä tarpeellisia suosituksia. Lisäksi kaikkien psykiatristen laitosten johdolle pitäisi asianmukaisesti ilmoittaa kaikkien niiden tiloissa suoritettujen tarkastusten tuloksista (144 kohta).

LIITE II

LUETTELO KANSALLISISTA VIRANOMAISISTA JA JÄRJESTÖISTÄ, JOIDEN KANSSA CPT:N VALTUUSKUNTA KESKUSTELI

A. Kansalliset viranomaiset

Sisäasiainministeriö

Anne HOLMLUND
Astrid THORS

Sisäasiainministeri
Maahanmuutto- ja eurooppaministeri

Ritva VILJANEN
Maija AHOKAS
Thomas BERGMAN
Sami PAATERO

kansliapäällikkö
ylitarkastaja, Kansainvälisten asioiden yksikkö
erityisavustaja
erityisavustaja

Poliisiosasto

Kimmo HAKONEN
Kaarle J. LEHMUS
Eero LAINE
Esko RUOKONEN

apulaispoliisijohtaja
poliisiylitarkastaja
poliisiylitarkastaja
poliisiylitarkastaja

Rajavartiolaitos

Juha-Mikko HÄMÄLÄINEN
Silja HALLENBERG
Iikka HERRANEN

oikeudelliseen osaston päällikkö
ylitarkastaja
majuri

Maahanmuutto-osasto

Pentti VISANEN
Sirkku PÄIVÄRINNE
Veikko PYYKKÖNEN
Sanna SUTTER
Tomi VUORI

ylijohtaja
johtaja, kansainvälisen suojelun yksikkö
erikoissuunnittelija
Dublinin jaoston päällikkö, turvapaikkayksikkö
Oikeudellisen osaston päällikkö

Oikeusministeriö

Tiina ASTOLA
Jarmo LITTUNEN
Ulla MOHELL

kansliapäällikkö
osastopäällikkö, Kriminaalipoliittinen osasto
lainsäädäntöneuvos, Kriminaalipoliittinen
osasto
suunnittelija, Kriminaalipoliittinen osasto
Viestintäyksikön johtaja

Tuuli HERLIN
Eeva VALLISAARI

Rikosseuraamusvirasto

Esa VESTERBACKA	ylijohtaja
Ahti LEMPIÖ	vankeinhoitojohtaja
Marjatta KAIJALAINEN	Etelä-Suomen aluevankilan johtaja
Paavo SILTANEN	oikeudellisen yksikön johtaja
Sinikka VAHVASELKÄ	ylitarkastaja
Riitta-Leena SALOVAARA	tarkastuspäällikkö
Raili MATINPURO	ylitarkastaja
Jukka KÄRKKÄINEN	Vankeinhoitolaitoksen terveydenhoitoyksikön johtava ylilääkäri
Marko ORESMAA	lakimies

Sosiaali- ja terveysministeriö

Ilkka OKSALA	valtiosihteeri
Jouko ISOLAURI	neuvotteleva virkamies, Terveysosasto
Riitta-Maija JOUTTIMÄKI	Lakiasianoston johtaja
Päivi KAARTAMO	neuvotteleva virkamies

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus

Irma KOTILAINEN	ylilääkäri, psykiatrian ja oikeuspsykiatrian asiantuntija
-----------------	---

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus

Timo TUORI	lääkintöneuvos
------------	----------------

Ulkoministeriö

Arto KOSONEN	Ihmisoikeustuomioistuinin- ja sopimusasioiden yksikön päällikkö
Satu KASKINEN	oikeusasiamiehen virkamies
Sini PAUKKUNEN	1. sihteeri, Euroopan neuvoston tiedottaja

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

Riitta-Leena PAUNIO	eduskunnan oikeusasiamies
Petri JÄÄSKELÄINEN	apulaisoikeusasiamies
Jukka LINDSTEDT	apulaisoikeusasiamies
Jussi PAJUOJA	pääsihteeri
Harri OJALA	vanhempi oikeusasiamiehen sihteeri

B. Valtiosta riippumattomat järjestöt

Mielenterveyden Keskusliitto

Ihmisoikeusliitto

Markku Fredman, lakimies

Pakolaisneuvonta